

T.C.

NİĞDE ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

**1924' DEN GÜNÜMÜZE İLKÖĞRETİM SOSYAL BİLGİLER
PROGRAMLARINDAKİ HUKUK KONULARININ İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Abdullah GÖKDEMİR

Niğde

Mayıs, 2013

T.C.

NİĞDE ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

**1924' DEN GÜNÜMÜZE İLKÖĞRETİM SOSYAL BİLGİLER
PROGRAMLARINDAKİ HUKUK KONULARININ İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Abdullah GÖKDEMİR

Danışman

Yrd. Doç. Bayram POLAT

2013-NİĞDE

YEMİN METNİ

Yüksek lisans projesi/tezi/-Doktora tezi olarak sunduğum “**1924’ den Günümüze İlköğretim Sosyal bilgiler Programlarındaki Hukuk Konularının İncelenmesi**” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde tez yazım kılavuzuna uygun olarak tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

.../.../...(Tarih)

(İmza)

ONAY SAYFASI

Yrd.Doç.Dr. BAYRAM POLAT danışmanlığında ABDULLAH GÖKDEMİR tarafından hazırlanan "1924'den Günümüze İlköğretim Sosyal Bilgiler Programlarındaki Hukuk Konularının İncelenmesi" adlı bu çalışma jürimiz tarafından Niğde Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İLKÖĞRETİM Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

22 / 05 / 2013

JÜRİ :

Danışman : Yrd.Doç.Dr. Bayram POLAT

Üye : Prof.Dr. Remzi KILIÇ

Üye : Yrd.Doç.Dr. Recep ÖZKAN

ONAY :

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun Tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Prof. Dr. Selen DOĞAN
Enstitü Müdürü

ÖZET

1924' DEN GÜNÜMÜZE İLKÖĞRETİM SOSYAL BİLGİLER PROGRAMLARINDAKİ HUKUK KONULARININ İNCELENMESİ

Abdullah GÖKDEMİR

Yüksek Lisans, Sosyal bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Bayram POLAT

Mayıs – 2013

"1924' den Günümüze İlköğretim Sosyal bilgiler Programlarındaki Hukuk Konularının İncelenmesi" isimli bu araştırmada 1924 den 2005'e kadar yapılmış olan ilkokul, ortaokul, ilköğretim sosyal bilgiler öğretim programları kronolojik olarak incelenmiştir. Bu programlarda hukuk konularının yer aldığı dersler, ders saatleri, üniteler ve programlarda yer alan amaçlar belirlenmiştir. Araştırmanın konusu tarihsel bir sürece sahip olması nedeniyle, araştırma sürecinde tanımlayıcı ve açıklayıcı yöntem kullanılmıştır. Bu nedenle araştırmanın yöntemi nitel araştırma modellerinden olan durum çalışması olarak belirlenmiştir.

Araştırmada Cumhuriyet dönemine ait 1924, 1926, 1930, 1936, 1948, 1962, 1968 ilkokul programları, 1931-1932, 1938, 1949, 1970-1971 tarihli ortaokul programları, 1995 tarihli ortaokul Vatandaşlık bilgileri dersi programı, 1998 tarihli ilköğretim Sosyal bilgiler programı, 1998 tarihli Vatandaşlık ve insan hakları eğitimi dersi programı ve 2005 tarihli ilköğretim sosyal bilgiler öğretim programı incelenmiştir.

Araştırmanın sonucunda 1924 den 2005'e kadar yapılan ilkokul, ortaokul, ilköğretim sosyal bilgiler programı ve sosyal bilgiler dersinin kapsamına giren tarih, coğrafya, yurt bilgisi derslerinin programları incelendiğinde Hukukla ilgili konuların ve kavramların yer aldığı görülmüştür. 1924 den 2005' e kadar yapılan programların yıllar içerisinde ünitelerinin ve amaçlarının dağılımı değişse de aslında içeriğinin birbirine yakın olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler öğretimi, öğretim programı, hukuk

ABSTRACT

THE EXAMINATION OF LEGAL ISSUES IN ELEMENTARY SOCIAL STUDIES CURRICULA FORM 1924 TO THE PRESENT

Abdullah GÖKDEMİR

Master's, Social Studies Teaching Department

Thesis Advisor: Assistant Professor Dr. Bayram POLAT

May - 2013

In this study, which is called “*The Examination Of Legal Issues In Elementary Social Studies Curricula Form 1924 To The Present*” primary school, middle school, and elementary school Social Studies curricula created from 1924 to 2005 has been examined chronologically. Lessons covering legal issues, course hours, units and aims in the curricula have been determined. Since the research topic has a historical process, a descriptive and explanatory method has been used. Thus, the method of the study has been determined as a case study which is one of the qualitative research models.

In the study, 1924, 1926, 1930, 1936, 1948, 1962, 1968 dated primary school curricula, 1931-1932, 1938, 1949, 1970-1971 dated middle school curricula 1995 dated Civics curriculum, 1998 dated Social Studies curriculum, 1998 dated Civic and Human Rights Education curriculum, and 2005 dated elementary school Social Studies curricula from the Republic era have been analyzed.

As a result of the study, the examination of primary school, middle school, and elementary school Social Studies curricula and curricula of History, Geography and Civics which are in the scope of Social Studies course demonstrates that those curricula have legal issues and concepts. Although distribution of the units and the aims in the curricula composed from 1924 to 2005 has changed, it is observed that the contents have not differed dramatically.

Key Words: Social Studies Instruction, Curriculum, Law

ÖNSÖZ

İnsan doğası gereği toplumsal ortam içerisinde yaşamaktadır. Hem bu toplumsal ortam içerisinde düzenin sağlanması hem de bireylerin yetiştirilmesi ve devletin istediği vatandaş profilinin ortaya konmasında eğitim öğretimin önemi büyüktür. Eğitim öğretim faaliyetlerinin planlı olarak gerçekleştirilebilmesi için eğitim ve öğretim programları hazırlanmaktadır. Bu programların çağın gereklerine uygun olabilmesi için ihtiyaca göre düzenlenmesi ve yenilenmesi gerekmektedir. Bu nedenle yapılan bu çalışmada 1924 yılından 2005 yılına kadar yapılmış olan sosyal bilgiler dersi öğretim programlarında hukuk konularının yer alma durumu incelenmiştir. Hukuk, sosyal hayatın sağlıklı işlemesi için uygulanan kurallar bütünüdür. Değişen dünya yaşantısı, ekonomik ve sosyal gelişmeler doğrultusunda hukukun eğitim öğretim programlarındaki yer alma durumu da değişmektedir. Bu nedenle Türkiye de yapılmış olan sosyal bilgiler dersi öğretim programlarında hukuk konularının yer alma durumu ve programlardaki hukuk konuları ile amaçların yıllara göre değişiminin incelenmesi açısından bu araştırma önemlidir.

Tezin her aşamasında desteğini ve yardımlarını esirgemeyen danışmanım Yrd. Doç. Dr. Bayram POLAT' a, ayrıca bilgileriyle çalışmaya yön veren hocalarım Prof. Dr. Remzi KILIÇ, Prof. Dr. İbrahim GÜNER, Doç. Dr. Mustafa ERTÜRK, Yrd. Doç. Dr. Recep ÖZKAN, Yrd. Doç. Dr. Sabri SİDEKLİ' ye, tezin hazırlanmasında destek veren Öğr. Gör. Muhammet AVAROĞULLARI, Arş. Gör. Özkan ÇELİK, Arş. Gör. Gülce ÖZKAYA, Arş. Gör. Sertaç ARABACIOĞLU, İskender DAŞDEMİR' e, ayrıca maddi ve manevi destekleriyle çok şey borçlu olduğum eşim Fatma'ya kızım Almıla Sultan'a ve aileme gönülden teşekkür ederim.

Abdullah GÖKDEMİR

MAYIS - 2013

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	V
ABSTRACT	VI
ÖNSÖZ.....	VII
İÇİNDEKİLER.....	VIII
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XI
TABLolar LİSTESİ	XII
EKLER LİSTESİ.....	XV
BÖLÜM I.....	16
1. GİRİŞ	16
1.1. Problem Durumu	17
1.2. Araştırmanın Amacı:	18
1.3. Araştırmanın Önemi	19
1.4. Tanımlar:	21
BÖLÜM II.....	22
2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	22
2.1. Sosyal bilimler	22
2.2. Sosyal Bilimler Kavramı	22
2.3. Sosyal bilgiler Kavramı	26
2.4. Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler Arasındaki İlişki.....	27
2.5. Sosyal Bilgilerin Tarihi	28
2.6. Sosyal Bilgiler Nedir?	30
2.6.1. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Hukukun Yeri ve Önemi	41
2.7. İlgili Araştırmalar	50
BÖLÜM III	57
3. YÖNTEM	57
3.1. Araştırmanın Modeli.....	57
3.2. Veri Toplama Süreci.....	57
3.3. Veri Analizi	59
BÖLÜM IV	61
4. BULGULAR VE YORUMLAR.....	61

4.1. Alt Problem:	61
4.1.1. 1924 Tarihli İlk Mekteplerin Müfredat Programı	61
4.1.2. 1926 Tarihli İlk Mekteplerin Müfredat Programı	63
4.1.3. 1930 İlk Mektep Müfredat programı	65
4.1.4. 1936 Tarihli İlkokul Programı	67
4.1.5. 1948 Tarihli İlkokul Programı	67
4.1.6. 1962 İlkokul Program Taslağı	68
4.1.7. 1968 Tarihli İlkokul Programı	70
4.1.8. 1968 Programından Sonra 1974 Programı	71
4.1.9. 1995 Tarihli İlkokul Sosyal bilgiler Programı	72
4.1.10. Ortaokul Programları	73
4.1.10.1. 1931-1932 Orta Mektepler Müfredat Programı	73
4.1.10.2. 1938 Tarihli Ortaokul Programı	74
4.1.10.3. 1949 Tarihli Ortaokul Programı	75
4.1.10.4. 1962 Tarihli Ortaokul Programı	76
4.1.10.5. 1970-1971 Tarihli Ortaokul Programı	77
4.1.10.6. 1995 ve 1997 Tarihli Ortaokul (İlköğretim II. Kademe) Programı	78
4.1.11. İlköğretim Programları	80
4.1.11.1. 1998 Tarihli İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programı	80
4.1.11.2. 1998 Tarihli Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersi Öğretim Programı	82
4.1.11.3. 2005 Tarihli İlköğretim Sosyal bilgiler Öğretim Programı	83
4.2. Alt problem:	87
4.2.1. İLKOKUL PROGRAMLARI	87
4.2.1.1. 1340 (1924) Tarihli İlk Mekteplerin Müfredat Programı	87
4.2.1.2. 1926 Tarihli İlk Mekteplerin Müfredat Programı	89
4.2.1.3. 1930 İlk Mektep Müfredat programı	91
4.2.1.4. 1936 Tarihli İlkokul Programı	93
4.2.1.5. 1948 Tarihli İlkokul Programı	96
4.2.1.6. 1962 İlkokul Program Taslağı	99
4.2.1.7. 1968 Tarihli İlkokul Programı	102

4.2.1.8. Ortaokul Programları	107
4.2.1.8.1. 1931-1932 Orta Mektepler Müfredat Programı	107
4.2.1.8.2. 1938 Tarihli Ortaokul Programı.....	108
4.2.1.8.3. 1949 Tarihli Ortaokul programı.....	109
4.2.1.8.4. 1962 Tarihli Ortaokul programı.....	113
4.2.1.8.5. 1970- 1971 Tarihli Ortaokul programı.....	116
4.2.1.8.6. 1995-1997 Tarihli Ortaokul (İlköğretim II. Kademe) Programı..	121
4.2.2. İlköğretim Programları	123
4.2.2.1. 1998 Tarihli İlköğretim Sosyal bilgiler Öğretim Programı	123
4.2.2.2. 1998 Tarihli Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersi Öğretim Programı	124
4.2.2.3. 2005 Tarihli İlköğretim Sosyal bilgiler Dersi Öğretim Programı	131
4.3. Alt problem:.....	137
4.4. Alt problem:.....	140
4.5. Alt problem.....	142
BÖLÜM V.....	146
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	146
5.1. Sonuç	146
5.2. Öneriler.....	153
KAYNAKÇA	154
EKLER.....	160
ÖZGEÇMİŞ	172

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Araştırma Sürecinin Özeti	59
--	----

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Sosyal Bilgiler Öğretiminde Üç Geleneksel Yaklaşım	40
Tablo 2: İncelenen ilk mektep/ilkokul, orta mektep/ortaokul ve ilköğretim programları.....	58
Tablo 3: 1924 Tarihli İlk Mekteplerin Müfredat Programı Hukukla ilgili konu dağılımı	61
Tablo 4: 1926 Tarihli İlk Mekteplerin Müfredat Programı Hukukla ilgili konu dağılımı	64
Tablo 5: 1930 Tarihli İlk Mekteplerin Müfredat Programı Hukukla ilgili konu dağılımı	66
Tablo 6: 1948 Tarihli İlkokul Programı Hukukla ilgili konu dağılımı	67
Tablo 7: 1962 Tarihli İlkokul Program Taslağı Hukukla ilgili ünitelerin dağılımı	69
Tablo 8: 1968 Tarihli İlkokul Programı Hukukla ilgili ünitelerin dağılımı.....	70
Tablo 9: 1974 Tarihli Programın Hukukla İlgili Ünitelerin Dağılımı	71
Tablo 10: 1995 Tarihli Programın Hukukla İlgili Ünitelerin Dağılımı	72
Tablo 11: 1931-32 Tarihli Programın Hukukla İlgili Ünitelerin Dağılımı	73
Tablo 12: 1938 Tarihli Programın Hukukla İlgili Ünitelerin Dağılımı	74
Tablo 13: 1949 Tarihli Programın Hukukla ilgili ünitelerin dağılımı	76
Tablo 14: 1962 Tarihli Programın Hukukla İlgili Ünitelerin Dağılımı	76
Tablo 15: 1970 Tarihli Programın Hukukla ilgili ünitelerin dağılımı	77
Tablo 16: 1995 ve 1997 Tarihli Programın Hukukla İlgili Ünitelerin Dağılımı.....	78
Tablo 17: 1998 Tarihli Programın Hukukla İlgili Ünitelerin Dağılımı	80
Tablo 18: 1998 Tarihli Programın Hukukla İlgili Ünitelerin Dağılımı	81
Tablo 19: 1998 Tarihli Programın Hukukla İlgili Ünitelerin Dağılımı	82
Tablo 20: 1998 Tarihli Programın Hukukla İlgili Ünitelerin Dağılımı	82
Tablo 21: 1998 Tarihli Programın Hukukla İlgili Ünitelerin Dağılımı	83

Tablo 22: 2005 Tarihli İlköğretim Sosyal bilgiler Öğretim Programı Hukukla İlgili Ünitelerin Dağılımı	84
Tablo 23: 2005 Tarihli İlköğretim Sosyal bilgiler Dersi Öğretim Programı Hukukla İlgili Ünitelerin Dağılımı	85
Tablo 24: 2005 Tarihli İlköğretim Sosyal bilgiler Dersi Öğretim Programı Hukukla İlgili Ünitelerin Dağılımı	85
Tablo 25: 2005 Tarihli İlköğretim Sosyal bilgiler Dersi Öğretim Programı Hukukla İlgili Ünitelerin Dağılımı	86
Tablo 26: 1924 ilk mektep programı müfredattaki hukukla ilgili konuların yer aldığı dersler ve haftalık ders saatleri	87
Tablo 27: 1926 ilk mektep programı müfredattaki hukukla ilgili konuların yer aldığı dersler ve haftalık ders saatleri	89
Tablo 28: 1930 ilk mektep programı müfredattaki hukukla ilgili konuların yer aldığı dersler ve haftalık ders saatleri	91
Tablo 29: 1936 ilkokul programı müfredattaki hukukla ilgili konuların yer aldığı dersler ve haftalık ders saatleri	93
Tablo 30: 1948 ilkokul programı müfredattaki hukukla ilgili konuların yer aldığı dersler ve haftalık ders saatleri	96
Tablo 31: 1962 ilkokul program taslağı müfredattaki hukukla ilgili konuların yer aldığı dersler ve haftalık ders saatleri	99
Tablo 32: 1968 ilkokul programı incelenerek, müfredattaki hukukla ilgili konuların yer aldığı dersler ve haftalık ders saatleri	102
Tablo 33: 1931- 1932 Ortaokul programı müfredattaki hukukla ilgili konuların yer aldığı dersler ve haftalık ders saatleri	107
Tablo 34: 1938 Ortaokul programı müfredattaki hukukla ilgili konuların yer aldığı dersler ve haftalık ders saatleri	108
Tablo 35: 1949 Ortaokul programı müfredattaki hukukla ilgili konuların yer aldığı dersler ve haftalık ders saatleri	109

Tablo 36: 1962 Ortaokul programı müfredattaki hukukla ilgili konuların yer aldığı dersler ve haftalık ders saatleri	113
Tablo 37: 1970- 1971 Ortaokul programı müfredattaki hukukla ilgili konuların yer aldığı dersler ve haftalık ders saatleri	116
Tablo 38: 1995-1997 Ortaokul programı incelenerek, müfredattaki hukukla ilgili konuların yer aldığı dersler ve haftalık ders saatleri	121
Tablo 39: 1998 ilköğretim Sosyal bilgiler öğretim programı müfredattaki hukukla ilgili konuların yer aldığı dersler ve haftalık ders saatleri	124
Tablo 40: 1998 tarihli ilköğretim programı müfredattaki hukukla ilgili konuların yer aldığı dersler ve haftalık ders saatleri	124
Tablo 41: 2005 ilköğretim Sosyal bilgiler öğretim programı müfredattaki hukukla ilgili konuların yer aldığı dersler ve haftalık ders saatleri	132
Tablo 42: 1924-2005 yılları arasında yapılmış olan Sosyal bilgiler öğretim programı ve Sosyal bilgiler programı kapsamına giren derslerin öğretim programlarında yer alan üniteler	137
Tablo 43: 1924-2005 yılları arasında yapılmış olan Sosyal bilgiler öğretim programı ve Sosyal bilgiler programı kapsamına giren derslerin öğretim programlarındaki Hukuk konularının yer aldığı dersler ve haftalık ders saatleri	140
Tablo 44: 1924-2005 yılları arasında yapılmış olan Sosyal bilgiler öğretim programı ve Sosyal bilgiler programı kapsamına giren derslerin öğretim programlarında yer alan amaçların dağılımı	142

EKLER LİSTESİ

EK 1: 1924 programı kapak	160
EK 2: 1927 programı kapak	161
EK 3: 1930 ilk mektep programı kapak	161
EK 4: 1931 Orta mektep programı kapak	162
EK 5: 1938-1940 Ortaokul programı kapak	163
EK 6: 1948 İlkokul programı kapak	164
EK 7: 1949 Ortaokul programı	165
EK 8: 1961 İlkokul programı kapak	166
EK 9: 1962 Ortaokul programı kapak.....	167
EK 10: 1968 İlkokul programı kapak	168
EK 11: 1970 Ortaokul programı kapak.....	169
EK 12: 1988 Ortaokul programı kapak.....	170
EK 13: 1997 İlköğretim okulu programı kapak.....	171

BÖLÜM I

1. GİRİŞ

İnsan sosyal bir varlık olarak toplumsal ortam içerisinde yaşamaktadır. Birlikte yaşamanın zorunlu bir sonucu olarak, ilişkilerin düzen içerisinde yürütülmesi amacıyla, çözüm arayışları Sosyal bilimleri ortaya çıkarmıştır. Sosyal bilimlerin ve disiplinlerinin ortaya çıkması sonucunda, bunların bireylere aktarımı da Sosyal bilgileri ortaya çıkarmıştır. Bilgili (2008)' ye göre, sosyal bilimlerin verileri, sosyal bilgiler ders programının konularıdır. Sosyal bilgiler dersinde işlenen bütün konulara ait bilgiler, sosyal bilimciler tarafından yapılan araştırmalar sonucu elde edilmiş verilerdir.

Yarının insanını yetiştirmede ve bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirmesinde büyük etkiye sahip olan sosyal bilgiler dersi, içerisinde sosyal bilimleri ve vatandaşlık konularını yansıtarak bireyi toplumsal yaşama hazırlayan bir yapıya sahiptir. Tarih, Coğrafya, Sosyoloji, Felsefe, Siyaset bilimi, Hukuk gibi sosyal bilimler, sosyal bilgiler dersi içerisinde yer almaktadır. Bu bilimleri içerisinde barındıran sosyal bilgiler dersi, bireyi, hayatın ilk basamağından yani ilköğretim düzeyinden çağın gereklerine ve bulunulan dönem içerisinde meydana gelen gelişmelere göre toplumsal hayata hazırlamaktadır. Bundan dolayı, programların güncel olması adına, insanın biyolojik ve sosyolojik bir varlık olarak sürekli gelişmesi, toplumsal gelişmeler, bilim ve teknoloji alanındaki gelişmelerle birlikte insanların birbirleriyle etkileşimlerinin artması, sosyal bilimlerin herhangi bir disiplininde meydana gelen değişimler ve yeni verilerin ortaya konması, her alanda olduğu gibi, eğitim alanında da değişme ve gelişme zorunluluğunu doğurmuştur.

Dünyadaki hızlı gelişmelere paralel olarak, sosyal ve diğer bilim dallarında da süratli bir ilerleme olmaktadır. Yeni bilgilerin öğrencilere aktarımı, ancak ders yoluyla olmaktadır. Bu derslerden biri de, hiç şüphesiz, sosyal bilgiler dersidir. Program geliştirme düzeyinde, program geliştirme uzmanı eğitim bilimciler, sosyal bilimlerin yeni buluşlarını öğrencilere yansıtacak ders programlarını üretmektedir (Bilgili, 2008) .

Sosyal bilimlerin disiplinlerinden bir tanesi olan hukuk, cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren sosyal bilgiler programı içerisindeki yerini almıştır. Ancak;

dünyamızdaki ve ülkemizdeki gelişmeler, sosyal hayattaki değişimler, bilim, teknoloji ve ekonomi alanındaki gelişmelerle beraber, hem sosyal bilgiler programı hem de program içerisindeki hukuk konuları yıllar içerisinde değişikliğe uğramıştır.

1.1. Problem Durumu

Toplumların, günümüzün gelişen dünyasına ayak uydurabilmeleri için, diğer alanlarda olduğu gibi, eğitim alanında da kendilerini çağın gereklerine göre geliştirmeleri gerekir. Toplumları oluşturan bireylerin, bu süreç içerisinde, gelişmeleri yakalaması ve karşılaştığı sorunların üstesinden gelmesinde eğitim oldukça önemli bir etkiye sahiptir. Bu bağlamda, eğitim-öğretim faaliyetleri, toplumların geleceğiyle ilgili önemli görevler üstlenmektedir. Eğitim-öğretim faaliyetlerinin temelini oluşturan programlar ve dersler, çeşitli amaçlar doğrultusunda, bireyleri yetiştirmektedirler. Bu derslerden biri olan ve amacı, hak ve görevlerinin bilincinde, aktif, sorumlu vatandaş yetiştirmek olan sosyal bilgiler öğretimi, içinde birçok disiplini barındırmaktadır. Sosyal bilimlerin disiplinleri, eğitim programlarımızın içerisinde her dönem yerini almıştır. Özellikle, tarih, coğrafya ve vatandaşlık (yurttaşlık) bilgisi derslerinin yer aldığı, sosyal bilgiler öğretim programında, cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren Sosyal bilimlerin disiplinlerine rastlamaktayız.

Ülkeler, eğitim sistemlerini oluştururken, istenilen vatandaş modelini ortaya koymayı hedeflemektedirler. Sosyal bilgiler dersinin temel amaçlarından biri, etkili vatandaş yetiştirmektir. Bundan dolayı, sosyal bilgiler dersi, bazı dönemlerde tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi olarak ayrı ayrı, bazen de bir arada verilmiştir. Sosyal bilgiler dersinin en temel amaçlarından bir tanesinin de iyi vatandaş yetiştirmek olması nedeniyle, vatandaşlık konuları, Sosyal bilgiler öğretim programı içerisinde her zaman yerini almıştır (Ertürk, Daşdemir ve Gökdemir, 2012).

Sosyal bilgiler programında yer alan derslerin amaçları incelendiğinde, cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren birkaç örnekle;

- Türkiye Cumhuriyeti'nin bir vatandaşı olmak sıfatıyla malik oldukları hak ve vazifeleri tanıtmak, bütün hareketlerinde hakim olması lazım gelen ahlâk esaslarını telkin etmek, velhasıl milli ve insani vazifelerini takdir ve ifa edebilecek bir hâle getirmektir (Maarif Vekaleti, 1924).

- İlk tahsilin birinci maksadı vatandaş yetiştirmek, gençleri mensup oldukları vatan ve millete intibak ettirmektir (MV,1930).
- Çocuğa etrafında olup biten işlerin, cereyan eden hadiselerin, ahlaki, iktisadi ve hukuki ... kısacası, içtimai manalarını idrak ettirmek (MV,1930).
Kanun kavramını öğrencilere benimsetmek, kanuna ve devlet otoritesine uyma duygusunu ve alışkanlığını kazandırmak, öğrencilere ödev ve hak kavramlarını kavratarak vatandaşlık hak ve ödevlerini onlara benimsetmek olarak karşımıza çıkmaktadır (Milli Eğitim Bakanlığı, 1948).

Bu bilgiler doğrultusunda, sosyal bilgiler dersinin genel olarak amacının, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını, milletini seven ve koruyan; kendi hak ve sorumluluklarının bilincinde olan etkili iyi vatandaş yetiştirmek olduğu; bu nedenle, her dönemde, hukuk konularının sosyal bilgiler programı içinde yer aldığı söylenebilir.

İlgili literatür araştırmaları sonucunda, (Nalçacı, 2001; Berk, 2008; Ercan, 2007; Keskin, 2005; Sarıcan, 2006) ilköğretim ve Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Programında, sosyal bilgiler dersinin en önemli amaçlarından birinin, istenilen birey modelini oluşturan, aktif, sorumluluklarının bilincinde, etkili iyi vatandaş yetiştirmek olduğu belirtilmiştir. Bu amaca ulaşmak için, dersin kapsamında, çeşitli disiplinlerden ve değerlerden yararlanarak ilgili kazanımların verilmesi gerekmektedir. Bu nedenle, araştırmamızda, cumhuriyetten günümüze bu amacı destekleyen disiplinlerden biri olan hukuk konuları ele alınmış ve incelenmiştir.

1.2. Araştırmanın Amacı:

Bu araştırmanın amacı, 1924-2005 yılları arasında yapılmış ilköğretim, ortaokul ve ilköğretim sosyal bilgiler programlarında hukuk konularını incelemektir. Araştırmanın amacı doğrultusunda şu sorulara cevap aranmıştır:

1. 1924 ilk mektep programından 2005 İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'na kadar geçen program yenileme ve geliştirme sürecinde yer alan hukuk ile ilgili konular nelerdi?
2. 1924'den 2005'e kadar geçen süreçte hukuk konularının yer aldığı,
 - 2.1.1. Dersler,
 - 2.1.2. Haftalık ders saati,

2.1.3. Derslerin belirlenmiş olan amaçları nedir?

3. 1924-2005 yılları arasında yapılmış olan sosyal bilgiler öğretim programı ve sosyal bilgiler programı kapsamına giren derslerin öğretim programlarında yer alan yer alan ünitelerin dağılımı nasıldır?
4. Hukuk konularının yer aldığı,
 - 4.1.1. Dersler,
 - 4.1.2. Haftalık ders saati,
 - 4.1.2.1. 1924-2005 yılları arasında yapılmış olan sosyal bilgiler öğretim programı ve sosyal bilgiler programı kapsamına giren derslerin öğretim programlarında yer alan yer alan amaçların dağılımı nasıldır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Dünyada ve ülkemizde yaşanan sosyal, ekonomik, bilimsel ve teknolojik değişimler ile eğitim alanında meydana gelen gelişmeler, okullarda uygulanan öğretim programlarının da yenilenmesi gereğini doğurmuştur (Özdemir, 2009). Eğitim programları, tarih boyunca toplumların ihtiyaç duyduğu insan modeli istikametinde şekillenmiştir. Devletlerin eğitim görevi üstlenmesiyle eğitim kurumları, toplumsal değerlerle birlikte siyasi rejimin ve resmi politikaların ışığında faaliyet göstermiştir (Behar, 1996).

Dünyadaki hızlı gelişmelerle birlikte, sosyal ve diğer bilim dallarında da yeni gelişmeler ve buluşlar meydana gelmekte; meydana gelen gelişmeler ve buluşlar, öğrencilere, eğitim programları ve dersler yoluyla aktarılmaktadır. İşte bu noktada, sosyal bilgiler dersinin de amaçları doğrultusunda üstlendiği role bakıldığında, bu gelişmelere açık olduğu görülmekte ve gelişmeleri içinde barındırarak bireylerle istenilen rolü kazandırmadaki önemi anlaşılmaktadır.

Ülkelerin eğitim sistemleri, eğitim sistemleri içerisinde yer alan programlar ve bireylerle buluşma noktası olan derslerin oluşturulmasındaki temel amaç, istenilen vatandaş modelini ortaya koymak ve etkili vatandaş yetiştirmektir. Bu amaç doğrultusunda, sosyal bilgiler dersi, bazen tek çatı altında bazen de tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi olarak ayrı ayrı dersler hâlinde karşımıza çıkmaktadır. Bazı zamanlarda, içinde bulunulan dönemdeki sosyal, siyasi ve teknolojik gelişmelerin etkisiyle içeriği değiştirilerek, dönemin düzeni için istenilen birey yetiştirilmeye

çalışılmış ve toplum içindeki düzen, sosyal bilgiler dersi içerisinde yer alan disiplin ve konular yardımıyla sağlanmaya çalışılmıştır. Bu düzen için gerekli olan disiplinlerden biri olan hukuk da geçmişten günümüze kadar sosyal bilgiler öğretim programı ile birlikte yerini almıştır. Bu birlikteliğin ana başlığı, şüphesiz, birlikte yaşamının zorunlu bir erdemi olan hukuk kavramının toplumu oluşturan bireylere eksiksiz ve nitelikli olarak verilmesi gerekliliğidir.

Sosyal bilgiler programları içinde hukuk kavramlarının varlığı, bu kavramların kazandırılma düzeylerinin ne olduğu, gerek programın devamı gerekse toplumsallaşma olgusunun hukuki olarak başarısı bakımından oldukça gereklidir. Her demokratik ülkede olduğu gibi, ülkemizde de, insan yetiştirme ve ulusal kimliğin şekillenmesinde hukuk alanı önemli bir yere sahiptir. Hukukun üstlendiği bu misyon, toplumun üzerinde yazılı normlarla kendini hissettirirken, kabul edilen demokratik yönetim anlayışının şekil ve uygulama esaslarını da belirlemiştir. Kuşkusuz bu öğretiyi sadece bir mesleki öğretimle Hukuk fakültelerinin yerine getirmesi istenilen başarıyı sağlamada yetersiz kalır. İlköğretim ilk basamağından itibaren basit hukuk kurallarının Sosyal bilgiler öğretimi müfredatlarında yer almaya başlamasıyla yeni kuralların toplumun geneline öğretilmesi sağlanmıştır.

Bu çalışma, 1924 yılından 2005 yılına kadar olan sosyal bilgiler öğretim programı içindeki hukuk konularının incelenerek geçmişten günümüze meydana gelen gelişmelerin eğitim hayatına etkilerinin ve eğitim öğretimdeki değişmelerin izlenmesi bakımından önem arz etmektedir.

Bu çalışmada, 1924 yılından günümüze sosyal bilgiler öğretim programı üzerine daha önce yapılmış olan bilimsel çalışmalardan farklı olarak, hukuk konuları ele alınmıştır. Sosyal bilgiler öğretim programı ile ilgili bu çalışma, bundan sonraki araştırmalara emsal teşkil etmesi bakımından önem arz etmektedir. Bu çalışma, sosyal bilgilerin en önemli amaçlarından birinin, bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirmesine yardımcı olmak ve toplumsal düzen içerisinde istenilen vatandaş yetiştirmek olması nedeniyle, sosyal bilgilerle iç içe olan sosyal bilimlerin disiplinlerinden bir tanesi olup üzerinde çok fazla çalışılmamış olan hukukla ilgili konuların ele alınması bakımından önemlidir. Ayrıca; çalışmada, 1924'ten günümüze sosyal bilgiler öğretim programı içerisindeki hukuk konuları incelenmiş ve konuyla

ilgili değerlendirmelerde bulunulmuştur. Bu bakımdan, çalışmanın, bundan sonraki program hazırlama ve öğretim sürecine katkı sağlayabileceği dūřünülmektedir.

1.4. Tanımlar:

İlköğretim: Birkaç öğretim basamağından oluşan örgün eğitim sisteminin okuma yazmayı, matematiği, iyi bir yurttaş olmak için gerekli olan temel bilgi ve becerileri kazandıran sekiz yıllık eğitimin ilk basamağıdır (Türk Dil Kurumu, 2005).

Eğitim Programı: Öğrenene okulda ve okul dışında planlanmış etkinlikler yoluyla sağlanan öğrenme yaşantıları düzeneğidir (Demirel, 2010).

Hukuk: Toplumu düzenleyen ve kamu gücü ile desteklenen kurallar bütünüdür (Gözübüyük, 1996).

Sosyal bilgiler: Sosyal bilgiler, bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir (MEB 2005).

BÖLÜM II

2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Sosyal bilimler

İnsanlar ve toplumlar sürekli bir değişim içinde yer almakta, karmaşık sorular ve sorunlarla karşı karşıya bulunmaktadır. Bu nedenle, insanlar ve toplumlar için sosyal bilimler büyük önem taşımaktadır. Toplum içinde yaşayan bireylerin ihtiyaçlarıyla, toplumun beklentileri arasındaki dengeyi sağlama; bireylere gerekli bilgi, beceri ve tutumları kazandırma hususunda sosyal bilimlere önemli görevler düşmektedir. Sosyal bilimlerin değişimi ve sürekliliği inceliyor olması, bireyi toplumsallaştırma amacı güden eğitimde, sosyal bilimlerin etkin bir yer kazanmasına yol açmış ve eğitimin hem bir sosyal bilim dalı hem de sosyal bilimlerin uygulama alanı durumuna gelmesi “sosyal bilgiler” kavramını meydana getirmiştir (Dönmez, 2003).

Bireysel ve toplumsal sorunlara çözüm bulma çabaları, sosyal bilimlerin doğmasına neden olmuş; sosyal bilimlerle ilgili disiplinlerden seçilen konularla da Sosyal bilgiler dersi oluşturulmuştur. Sosyal bilimlerin ve sosyal bilgilerin doğuşunun temelinde, bireysel ve toplumsal sorunlara çözüm bulma çabaları yatmaktadır. Bunun yanında, sosyal bilgiler içeriği tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilim dallarından seçilerek oluşturulmakta; sosyal bilgiler de orta öğretimden itibaren öğrencilerin karşılaşacakları tek disiplinli yaklaşımla ele alınan sosyal bilimler için ön koşul öğrenmeleri sağlamaktadır. Sosyal bilimlerle sosyal bilgiler arasındaki ilişkiler bu iki kavramın karıştırılmasına neden olmaktadır. Bu durum her iki kavramı daha yakından tanımayı gerekli kılmaktadır (Sağlam, 2012).

2.2. Sosyal Bilimler Kavramı

Ekonomik ve teknolojik açıdan gelişmiş ülkelerde, sosyal bilimlere verilen önem gün geçtikçe artmaktadır. İnsanı, toplumu ve toplumsal olayları değişik açılardan ve bilimsel bir yaklaşımla incelemeye çalışan sosyal bilim disiplinleri, insanın ve toplumsal olayların daha iyi anlaşılabilmesi bağlamında, insanoğluna değerli bilgiler sunmaktadır. Sosyal bilimlerin sunduğu bilgi ve deneyimlerin, kendini

ve toplumunu tanıyan, ortak yaşayabilme ve demokratik kültüre sahip, sağlıklı bireylerin yetiştirilebilmesi için, yeni nesillere aktarılması gerekmektedir (Demircioğlu, 2004).

Eğitim kurumlarında, sosyal bilimler disiplinleri aracılığıyla ne tür bilgi, beceri ve tutum değişikliğinin meydana getirilmesinin gerektiği, her dönemde toplumun değişik kesimlerince tartışma konusu olmuştur. Özellikle, geçen asrın ikinci yarısında, şehirleşme ve sanayileşme, insanları pek çok sosyal problemle yüz yüze getirmiştir. Bir arada yaşamak ve çalışmak zorunda kalan insanoğlu, istenilen düzeyde bir hayat sürdürebilmek için daha nitelikli olmak zorunda kalmıştır. Bunun sonucu olarak, değişim ve problemlerle baş edebilecek, nitelikli bireylerin nasıl yetiştirilmesi gerektiği gündemi işgal etmiştir. Yapılan tartışmalar, orta öğretim kurumlarında okutulan sosyal bilimler derslerinin amaç ve hedeflerini etkilemiş ve dünyanın pek çok yerinde kültür aktarımı ve kimlik kazandırmakla yükümlü görülen sosyal bilimler derslerine yeni bir açılım getirmiştir. Buna ilaveten, gelişmiş ülkelerde, özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde, orta öğretim kurumlarında sosyal bilimler derslerine verilen önem artırılarak, bu alanda yapılan projeler teşvik edildi (Özoğul 1987).

İnsanlık tarihinin her safhasında, her anında bilgiye ihtiyaç duyulmuştur. Çünkü bilgiye olan ihtiyaç, insanın doğuştan getirdiği en önemli özelliklerinden biridir. Dolayısıyla, bilgi olmadan yaşamda süreklilik sağlanamaz. Fakat; insanın, sürekli gelişen ve değişen bir dünyada ortaya çıkan her yeni bilgiyi edinmesi ve uygulaması mümkün değildir. Bu itibarla insan, edindiği bilgileri belirli bir metot çerçevesinde işlemek zorundadır. Bu zorunluluk ise bilim adı altında toplanır.

İnsanın, çeşitli etkileşimlerle oluşturduğu, toplumsal ve doğal olmak üzere iki çevresi vardır. Bu sebeple, temelde bilimi iki ana başlık altında toplamak mümkündür: insanın, doğa ve fiziki dünya ile olan ilişkisini inceleyen doğa bilimleri ile diğer insan ve insan grupları ile olan ilişkilerini inceleyen sosyal bilimler. Bu temel bilimlerin kendi içerisinde farklı ama az çok ilişkili alanları bulunmaktadır.

Sosyal bilimler; insan tarafından üretilen, gerçeğe kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bu sürecin sonunda elde edilen derin bilgiler olarak tanımlanabilir. Dolayısıyla, bu alan, insan tarafından meydana getirilen gerçeğe uğraşmaktadır.

Diğer bir tanıma göre; sosyal bilimler, insanın insanla ve çevresiyle olan ilişkilerini inceleyen disiplinler topluluğudur.

Sosyal bilimler, çok geniş anlamda, insanlar arası ilişkileri inceler ve genel olarak, toplumda insan davranışlarıyla ilgilenen disiplinleri içerir. Bu disiplinler için, “Davranış Bilimleri” ya da “Beşeri Bilimler” deyimleri de kullanılmaktadır. Ayrıca; Sosyal bilimler, bir topluluğun üyesi olarak fertlerin faaliyetlerini ele alan fikrî veya kültürel ilimlerdir. Sosyal bilimler, insan ve toplumla ilgili bilimsel çalışmalar sonucu elde edilen bilginin heyet-i mecmuasıdır, şeklinde de tanımlanmaktadır. Bu tanımları daha da çoğaltmak mümkündür. Bu anlamda, sosyal bilimler, bilimsel bir tutumla toplumların incelendiği disiplinlerdir ve ilgilendiği esas konu, gruplar içinde oluşan insan etkinliği, amacı ise, beşerî anlayışın gelişmesidir.

Geçmişten günümüze toplumsal hayatta insanın, diğer insanlarla, çevresiyle ve değişik kurum ve kuruluşlarla ilişkilerini inceleyen bir çok disiplin bulunmaktadır. Bu disiplinlerin hepsi, sosyal bilimler şemsiyesi altında toplanmaktadır. Bu anlamda sosyal bilimler bir üst kimlik durumundadır.

Kişilerin ihtiyaçları ile toplumun beklentileri arasındaki dengeyi sağlamada insanlara gerekli bilgi, beceri ve tutumları kazandırma açısından sosyal bilimlere önemli sorumluluklar düşmektedir. Çağdaş anlayışa göre; sosyal bilimler, bu sorumlulukları yerine getirmede çok yönlü, disiplinler arası bir yaklaşım izlemektedir. Kişilere belli başlı bilgi edinme ve beceri kazanma yolları ile bunları toplumlar arası bir etkileşim ortamı içinde sürdürme amaçlarına öncelik vermektedir. Genel manada ifade ettiğimizde, insan tarafından meydana getirilen gerçekler ve toplumsal olgular sosyal bilimlerin alanıdır.

İnsanlık tarihinin ilk dönemlerinden itibaren başlayan toplumsal ve bireysel sorunlara çözüm bulma çabaları sosyal bilimlerin doğmasına neden olmuştur. İnsanın belirli bir toplum içinde yaşama ihtiyacı beraberinde bir takım sorunlara yol açınca sorun çözme misyonunu üstlenecek bir alana ihtiyaç hissettirmiş, bu da sosyal bilimlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bunun içindir ki sosyal bilim denilince akla “sorun çözücü bilim” gelmektedir (Bilgili, 2008).

Sosyal bilimler, çok geniş anlamda, insanların ilişkilerini inceler ve genel olarak toplumda insan davranışlarıyla ilgilenen disiplinleri içerir. Başka bir ifadeyle, sosyal bilimler, insanın insanla, toplumla ve çevresiyle olan ilişkilerini inceleyen

disiplinler topluluğudur. Sosyal bilimler içersinde tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi farklı disiplinler yer alır. Her sosyal bilim disiplini insan yaşamının farklı bir yönünü incelemektedir (Sözer, 1998). Sönmez (2005)'e göre ise; sosyal bilimler, insan tarafından üretilen gerçekle kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bu süreç sonunda elde edilen dirik bilgiler bütünüdür. Bu anlamda, sosyal bilimler, insanın insanla ve çevresiyle etkileşiminden doğan bilgilerin insani ve toplumsal yönlerinin kanıtlama temel prensibi ile oluşturulan bilimler topluluğuna denilebilir (Tay, 2010). Öte yandan, gerçek yaşamda, toplumsal olgu ve olayları yalnızca bir disiplinle açıklamak ya da toplumsal problemlerin çözümünde sadece bir disiplinin ilke ve kavramlarından yararlanmak mümkün değildir. Meydana gelen birçok toplumsal olay ve sorunu anlayabilmek için hemen hemen sosyal bilimlerin tüm disiplinlerinden yararlanmak gerekir (Erden, 1996).

İnsan tarafından oluşturulan gerçekler, doğumdan ölüme, evlenmeden boşanmaya, savaştan barışa, devlet kurmadan yıkmaya kadar en basitinden en zora pek çok olguyu içerebilir. “Sosyal bilimler” denildiği vakit, fen, matematik, güzel sanatlar ve felsefe disiplinlerinin dışında yer alan; insan ve insanın oluşturduğu olguları konu edinen disiplinler akla gelmelidir. İnsanî veya beşerî bilimler veya davranış bilimleri olarak da sınıflandırılan bu disiplinler, hukuk, tarih, coğrafya, psikoloji, sosyoloji, eğitim, antropoloji, ekonomi, siyasi bilimler, dil bilim, yönetim bilimleri, sağlık, nüfus (demografi) v.s. olarak ifade edilebilmektedir.

Sosyal bilimler tek başına bilim dalı olmadığından, genel bir sosyal bilim teorisi ve yöntemi kurulamamıştır. Bu nedenle, sosyal bilimleri oluşturan her disiplin, kendi teorisini ve yöntemini oluşturmuştur. Bu noktada, Türkiye'deki en yaygın görüş; sosyoloji, tarih, coğrafya, psikoloji, siyaset bilimi, ekonomi, hukuk, antropoloji, eğitim, halk bilim (folklor) iletişim, etnoloji sanat tarihi ve arkeoloji disiplinlerinin sosyal bilimleri oluşturduğudur (Bilgili, 2008). Birçok ülkede kullanılmakta olan “sosyal bilimler” kavramı, ülkemizde de kullanılmaktadır. Ortaöğretim düzeyinde sosyal bilimler öğretimi, tarih, coğrafya, arkeoloji ve sosyoloji gibi ayrı ayrı dersler olarak gerçekleştirilmektedir.

2.3. Sosyal bilgiler Kavramı

İnsanlar ve toplumlar sürekli bir değişim içerisinde yer almakta ve karmaşık sorular ve sorunlarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu sebeple, toplumlar ve insanlar için, sosyal bilimlerin önemi çok büyüktür. Toplum içinde yaşayan bireylerin ihtiyaçlarıyla, toplumun beklentileri arasındaki dengeyi sağlamada; bireylere gerekli bilgi, beceri ve tutumları kazandırmada sosyal bilimlere önemli görevler düşmektedir. Sosyal bilimlerin değişimi ve sürekliliği inceliyor olması, bireyi toplumsallaştırma amacı güden eğitimde, sosyal bilimlerin etkin bir yer kazanmasına yol açmış ve eğitimin, hem bir sosyal bilim dalı, hem de sosyal bilimlerin uygulama alanı durumuna gelmesi “sosyal bilgiler” kavramını meydana getirmiştir.

Sosyal bilgiler, bütün çeşitlilikleriyle yeryüzüne bağlı olayları tanıtan; bunların oluş sebeplerini açıklayan; vatandaşlık hak ve ödevlerinin, sorumluluklarının neler olduğunu belirten; kısaca insan ve onun sosyal ve fiziki çevresiyle geçmişte, günümüzde ve gelecekteki etkileşimini ortaya koyan bilgilerdir. Sosyal bilgiler, toplumsal gerçekle kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bunun sonunda elde edilen derin bilgiler olarak da tanımlanabilir. Toplumsal gerçek denildiğinde, toplumsal hayatı düzenleyen her türlü etkinlik akla gelebilir. İnsanın, hayatında kullandığı ve zorunlu olan; onun daha kolay, rahat, mutlu yaşamasını; kendini gizli yetenekleri doğrultusunda geliştirip, gerçekleştirmesini sağlayan tüm toplumsal olgular ve ilişkiler, bu kavramın kapsamı içine girebilir. Bir bakıma, tüm Sosyal bilimler, felsefe ve diğer etkinliklerin kesiştiği bir alan olarak düşünülebilir.

Gerçekte, sosyal bilgiler, eğitim alanının yarattığı bir kavramdır. Bu disiplinler arası alan, sosyal bilimler alanındaki kavramsal ve bilimsel gelişmelerin eğitim süreci içinde ele alınarak bireyin toplum içinde gelişmesini, yetiştirilmesini amaçlar. Sosyal bilgiler; tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi (vatandaşlık) gibi günümüzde ilköğretim programlarında yer alan; ancak, gerçekte sosyal bilimler denilen sosyoloji, ekonomi, psikoloji, antropoloji v.b. gibi disiplinlerden seçilerek o yaşlardaki öğrencilerin düzeyine uygun, daha somut ve daha yakın özelliklere sahip duruma getirilen konuları içerir. Temel kültür öğelerini, birçok alandaki çalışmalardan sağlanan bulgulardan, disiplinler arası bir yaklaşımla seçilip yoğrularak oluşturulmuş bilgileri içinde bütünleştiren, ilköğretim düzeyinde (bilişsel, duyumsal) ve çocuğun küresel algılama özelliğine uygun durumuna getirilmiş bir derstir. Sosyal bilgiler, sosyal bilimlerin

bulgu ve ayrıştırılmalarının (analizlerinin) bir toplumda yaşayan insanlar için gerekli olan temel ve ortak öğelerini kapsar.

Sosyal bilgiler, bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleşmesini içeren; insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir (MEB, 2005). Bu tanımda, sosyal bilgilerle ilgili dört önemli husus ortaya çıkmaktadır. Bunlardan ilki, sosyal bilgilerin bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirmek amacıyla olması; ikincisi, sosyal bilgilerin sosyal bilimler ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtması; üçüncüsü sosyal bilgilerin insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin zaman boyutunda ele alındığı ve dördüncüsü de Sosyal bilgilerin toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ders olduğudur (Safran, 2008). Sosyal bilgileri disiplinler arası ve bütünleşme kavramları özetlemektedir (Öztürk, 2009).

2.4. Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler Arasındaki İlişki

Sosyal bilimler ile sosyal bilgiler arasında kesin bir ayırım yapmak mümkün değilse de, eğitim ve öğretim açısından her iki kavram farklı olarak ele alınmakta olup; amaç, metot ve içerik bakımından farklı özelliklere sahiptirler. Sosyal bilimler konu alanlıdır ve bunlar arasında tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi yer almaktadır.

Sosyal bilimler, insan davranışlarını çeşitli yönlerden, nesnel bir yaklaşımla inceleyen alanlardan oluşmaktadır. Buna bağlı olarak da, sosyal bilimlerin içeriği, kendi aralarında bağlantılı ve karmaşık birçok sosyal insan yaşantılarından türetilmiştir. Sosyal bilimlerle uğraşan ve sosyal ilişkileri, zaman ve mekân içinde inceleyen kişilere sosyal bilimci adı verilir. Sosyal bilimcilerin esas işi, toplumlarla ilgili yeni bilgi ve fikirler üretmektir. Bunun yanında, toplumda iyi vatandaşlar yetişebilmesi için, ilköğretim ve ortaöğretim düzeyindeki öğrencilere verilecek, bir dizi önemli bilgiyle de ilgilenirler.

Sosyal bilimler alanındaki kuramsal ve bilimsel gelişmelerin eğitim süreci içinde ele alınarak, bireyin toplum içinde gelişmesini, yetiştirilmesini amaçlar. Sosyal bilgiler, bu yüzden bir okul Öğretim programı olup, İlköğretim basamağında, sosyal

davranış bilgilerine ağırlık veren bir ders durumundadır. Sosyal bilgiler alanında çalışan kişiye de sosyal bilgiler eğitimcisi denilir.

Sosyal bilgiler, konu ve temaların öğretilmesinde, sosyal bilimlerden daha çok kullanılır ve özellikle vatandaşlık eğitimine ağırlık vererek, ilköğretim çağında gerçekleştirilir. Sosyal bilgiler kapsamında ağırlık, disiplinler arası ve bütünleştirilmiş bir eğitim programı yoluyla vatandaşlık kavramının geliştirilmesine verilmiştir. Sosyal bilimler ise, ayrı ayrı disiplinler olarak öğretilir ve öğretim, ortaöğretim (lise) ve üniversitelerde gerçekleştirilir.

Sosyal bilimler, insan ilişkilerini incelerken; sosyal bilgiler, bir okul eğitim programı olup, demokratik düzende vatandaşlık eğitimi programının bir bölümü olarak, insan ilişkileri konusu üzerinde durmaktadır. Bundan da anlaşılacağı gibi, sosyal bilgilerin temelini sosyal bilimler oluşturmaktadır. Program yönünden sosyal bilgiler kavramı ise, sosyal bilimlerden alınan muhtevaya dayanarak oluşturulan üniteleri ihtiva eden programı belirtmek için kullanılmaktadır. Kısacası, sosyal bilgiler, öğretim amacıyla sosyal bilimlerden seçilmiş ve basitleştirilerek düzenlenmiş konulardır.

2.5. Sosyal Bilgilerin Tarihi

Sosyal bilgiler, bir ders olarak 20. yüzyılın başlarında ortaya çıkmıştır. Sosyal bilgiler, 1916 sonrası Amerikan pragmatizmi ve toplumsal yapısından kaynaklanan ihtiyaçların giderilmesi amacıyla ortaya çıkan bir derstir. ABD'nin geçirdiği sosyal, kültürel ve ekonomik alanlarda meydana gelen büyük dönüşümün doğurduğu göç, şehirleşme, sanayileşme, asayiş, ırkçılık, yurttaşlık bilinci gibi acil sorunlara çözüm aramak ve ulusal toplum anlayışını oluşturmak amaçları sosyal bilgilerin bir ders olarak oluşturulması sürecini hızlandırmıştır. 1890'lı yıllarda Amerika'ya başlayan göçün sonucunda, göç edenlerin toplumla daha hızlı ve daha etkili bir şekilde kaynaşıp toplumsal yaşama entegre olmaları, iyi bir vatandaş olmaları, sosyal bilgilerin eğitim-öğretim hayatına girmesine neden olmuştur. Bunun yanında, Amerika'daki Charles Peirce, William James ve John Dewey gibi bilim adamlarının katkılarıyla oluşan eğitim felsefelerinden ilerlemecilik akımının "demokratik toplum için vatandaş yetiştirme" savı da sosyal bilgilerin bir ders olarak ortaya çıkmasında etkili olmuştur (Erden, 1996; Safran, 2008). Bu bağlamda, sosyal bilgiler kavramı ilk kez 1916 (NCSS) tarafından kabul edilerek sosyal bilgiler; konusu doğrudan

toplumun örgütlerine ve gelişimine sosyal kurumların bir üyesi olması dolayısıyla insana dair bilgiler olarak tanımlanmıştır (Moffatt, 1957).

ABD’de başlatılan sosyal bilgiler alanındaki gelişmeler, diğer ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de etkili olmaya başlamıştır. Cumhuriyetin ilk dönemlerinden itibaren, ilkokullarla ilgili çeşitli düzenlemelere gidilmiştir. 1926 programının temel ilkesi, “İlk mektebin başlıca maksadı genç nesli muhitine faal bir şekilde intibak ettirmek suretiyle iyi vatandaş yetiştirmektir”. Sosyal bilgiler dersi kapsamında 4. ve 5. sınıflarda okutulan tarih, coğrafya ve yurt bilgisi derslerinin her biri iki saat olmak üzere haftada 6 saat olarak verilmiştir. 1962 program taslağında ise, “kişisel, insanlık münasebeti, ekonomik ve toplumsal hayat” bakımından belirlenmiş, tarih, coğrafya ve yurt bilgisi derslerinin yerine toplum ve ülke incelemeleri dersi konulmuş, ders saatleri dördüncü sınıfta 6, beşinci sınıfta 5 saat olarak tespit edilmiştir. 1968 programında ise, dersin adı sosyal bilgiler olarak tekrar değiştirilmeye başlanarak, dördüncü ve beşinci sınıflarda beş saat olarak okutulmaya başlanmıştır (Sönmez, 1994).

Program geliştirme çalışmaları 1980’li yıllara kadar devam etmiştir. 1980’li yıllardan itibaren artan program geliştirme çalışmaları çerçevesinde MEB tarafından 1981 yılında alınan kararla ortaokul son sınıflarda Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi okutulmaya başlanmıştır (Kocaoluk ve Kocaoluk, 1999). Bu programa ilaveten MEB’in 1985 yılında aldığı kararla ortaokullarda okutulan Sosyal bilgiler programı yürürlükten kaldırılarak yerine Milli Tarih, Milli Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgisi adı altında üç ayrı ders konulmuştur (Akpınar ve Kaymakçı, 2012).

Ülkenin siyasi ve politik yapısında meydana gelen ilköğretim programlarının tekrar kapsamlı bir şekilde ele alınmasını gerektirmiş ve bu bağlamda 1998 ilköğretim programı yapılmıştır (Akpınar ve Kaymakçı, 2012). İlköğretim 6. ve 7. sınıflarda okutulan Milli Tarih ve Milli Coğrafya dersleri yerine, sosyal bilgiler dersi getirilmiştir. Sosyal bilgiler dersinin ilköğretim 4-5-6 ve 7. sınıflarda okutulması kararlaştırılmıştır. Ayrıca; ilköğretim 7. ve 8. sınıflarda “Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi” ile yalnızca 8. sınıfta okutulmak üzere “T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük” adı altında iki ders programa eklenmiştir (MEB, 1998).

Sosyal bilgiler öğretimiyle ilgili en son program güncellemesi 2005 yılında yapılmıştır. Yeni program; yapılandırmacı anlayış etkisinde, NCSS tarafından belirlen tematik yaklaşımdan ilham alınarak, farklı sosyal bilgiler yaklaşımlarını bünyesinde barındıran, disiplinler arası yaklaşımı yansıtan, bilgiyi üretmek ve kullanmak için gerekli kavram, beceri ve değerlerle donanmış etkin Türkiye Cumhuriyeti yurttaşları yetiştirmek iddiasıyla yapılmıştır (Akpınar ve Kaymakçı, 2012).

2.6. Sosyal Bilgiler Nedir?

“Sosyal bilgiler nedir?” sorusuna Günümüze gelene kadar herkesin üzerinde ortak karara vardığı bir tanım yapılamamıştır. Yapılan tanımların hepsi de birbirlerinin eksik kalan yönlerini tamamlar niteliktedir. Bu anlaşmazlık sadece sosyal bilgilerin tanımıyla sınırlı kalmamıştır. Okullarda okutulan sosyal bilgiler öğretiminin amaç, içerik ve yönteminin ne olduğu ya da ne olması gerektiği konusunda uzun bir süre uzlaşmaya varılamamıştır (Öztürk, 2009). Bu nedenle, sosyal bilgilerin alanına, içeriğine ve yöntemine ilişkin birçok tanım yapılmıştır. Yapılan bu tanımlardan bazıları şunlardır.

“Sosyal bilgiler özellikle vatandaşlık eğitimiyle ilgilidir. Demokraside vatandaşlık eğitimi birbiriyle ilişkili fakat biraz birbirinden farklı iki kısımdan meydana gelmiştir. Birincisi sosyalizasyon, ikincisi karşı sosyalizasyon” (Engle ve Ochoa, 1988’den akt.: Martorella, 1998’den akt.: Öztürk, 2009).

“Sosyal bilgiler pedagojik amaçlarla basitleştirilmiş Sosyal bilimlerdir” (Shug ve Berry, 1987).

“Sosyal bilgileri, “toplumsal gerçekle kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bunun sonunda elde edilen dirik bilgiler” olarak tanımlamaktadır” (Sönmez, 1994).

“Sosyal bilgiler vatandaşlık eğitimi amacıyla sosyal bilimler ve beşeri bilimlerin kaynaştırılmasıdır.” (Barr, Barth ve Shermis, 1978).

Sosyal bilgiler, bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında

incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir (MEB 2005).

“Sosyal bilgiler, kritik sosyal konularda vatandaşlık becerilerinin uygulanması amacıyla, sosyal ve beşeri bilimler kavramlarının disiplinler arası bir yaklaşımla kaynaştırılmasıdır” (Barth, 1991).

Sosyal bilgiler program anlayışının ana vatani olan ABD’de yukarıdakilere benzer birçok farklı tanımlamada bulunulmuştur. Bununla beraber, Michaelis (1985) ve Shug ve Berry (1987) gibi uzmanlar mevcut karmaşayı ortadan kaldırmaya herhangi bir katkısı olmayacağını düşünüp sosyal bilgilere ilişkin yeni bir tanımlama girişiminde bulunmak yerine, mevcut tanımları listelemeyi tercih etmişlerdir. Nihayet ABD’de profesyonel sosyal bilgiler eğitimcilerinin üyesi olduğu sosyal bilgiler Ulusal Konseyi (NCSS), 1992’ de sosyal bilgilerin tanımıyla ilgili tartışmalara bir son vermek amacıyla alana kapsamlı bir tanım getirmiştir. Bu tarihten itibaren sosyal bilgiler uzmanları tarafından üzerinde uzlaşa sağlanan ve temel referans kabul edilen bu tanım şöyledir:

“Sosyal bilgiler sosyal ve beşeri bilimleri vatandaşlık yeterliklerini geliştirmek amacıyla kaynaştıran bir çalışma alanıdır. Okul programı içinde sosyal bilgiler, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, siyaset bilimi, psikoloji, din ve sosyolojinin yanı sıra beşeri bilimler, matematik ve doğa bilimlerinden kendine mal ettiği içerik üzerinde sistematik ve eş güdümlü bir çalışma sağlar. Sosyal bilgilerin öncelikli amacı, karşılıklı olarak birbirine bağlı bir dünyada, kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumda, genç insanlara bilgiye dayalı ve mantıklı karar alabilme yeteneklerini geliştirmede yardımcı olmaktır” (Savage ve Armstrong, 2007).

Sosyal bilgilerin temel amacı; küreselleşen dünyada, kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumun vatandaşı olarak kamu yararına bilgiye dayalı, mantıklı kararlar verebilme becerisini geliştirmek için gençlere yardımcı olmaktır. Bunun yanında, vatandaşlık bağlarını güçlendirmek ve bireyin kendisine, ailesine, çevresine ve devlete karşı olan sorumluluğunu daha fazla hissettirmek de Sosyal bilgilerin bir amacıdır (Moffatt, 1957).

Ülkemizde, 2005 yılında uygulanmaya başlanan yapılandırmacı eğitim programı çerçevesinde, eğitim anlayışımızda; öğretici, öğrenen, öğrenme ve öğretme metotları gibi unsurlar bakımından köklü değişiklikler olmaya başlamıştır. Yapılandırmacı eğitim anlayışına geçilmeden önce, öğrenme-öğretme sürecinde, öğretmen, genellikle, soru soran, bilgiyi doğrudan aktaran, bilginin asıl ve en önemli kaynağı iken; öğrenci, bu sorulara cevap veren, bilgiyi doğrudan alan durumdaydı. Bu durum defalarca tekrar edilirdi. Sonuçta, öğretmen sürenin yarısından fazlasını konuşarak geçirir; bunun sonucunda, öğrencilerin derse katılımı sınırlı olur; derse az katılan süreçte pasif olan öğrenci hem akademik yönden hem de bireysel ve sosyal yönden istenilen düzeyde gelişemezdi. Yapılandırmacı programın uygulanmaya başlamasında itibaren, bilgiyi geleneksel yöntemlerle monoton şekilde anlatmak yerine bilgiyi somutlaştırarak daha kalıcı bir şekilde sunan öğretmen anlayışı görülmektedir. Öğrenen açısından da, bilgiyi verildiği şekilde alıp ezberleyen öğrenci yerine bilgiyi özümseyen, verilen verilerden bilgiyi kendisi yapılandıran ve kullanabilen öğrenci modeline geçildiği görülmektedir. Öğrenme-öğretme metodu bakımından ise, geleneksel düz anlatımla yapılan öğretme yerine öğrenenin aktif olduğu yenilikçi öğrenme metotları kullanılmaya başlanmıştır.

Yapılandırmacı yaklaşımın temelini 18. yüzyılda İtalyan eğitimci Giambattista Vico'ya dayandığı söylenmektedir. Yapılandırmacı yaklaşım, temeline öğrenmek isteyen insanı alır ve öğretisini insanın nasıl öğrendiği üzerine temellendirir. Yapılandırmacılığın temelinde, insanın bilgiyi nasıl öğrendiğinin, nasıl yorumladığının ve anlamlandırdığının her yönüyle bilinmesi ve ona göre öğrenme ortamlarının düzenlenmesi mantığı yatmaktadır. Yapılandırmacılık eğitimde kullanılan yöntem, strateji veya bir teknik değildir, öğretmeni değil öğrenciyi temel aldığından öğretme üzerine değil öğrenme üzerine değinmiştir (Sidekli, 2010). Yapılandırmacı yaklaşım bilginin nasıl verildiğine değil nasıl öğrenildiğine bakması ve öğrenciyi merkeze almasıyla öğretimin daha verimli olacağına ilişkin açıklamaları öğretme-öğrenme sürecine katkı sağlayacağı düşünülmektedir (Bulut, 2006).

Yapılandırmacı yaklaşım, bilgiyi öğrencinin bireysel çabalarıyla sosyal çevrenin yardımıyla kendisinin yapılandığı kabul eder. Yapılandırmacı eğitim anlayışı, “üretici öğrenme, keşfederek öğrenme ve duruma bağlı öğrenme” gibi teorilerden alınan ortak görüşlerle ortaya çıkmıştır (Özden, 2005). Yapılandırmacı öğrenme kuramı, öğretmene tamamen edilgen bir rol vermemiştir; bu kuram,

öğretmenin öğrenciye temel bilgi ve becerileri vermesi gerektiği gerçeğini de kabul etmekle birlikte öğrenmenin sorumluluğunu öğrenciye bırakarak öğrencinin kendi davranışlarını kontrol etmesi ve bilgiyi yapılandırması gerektiğini vurgulamıştır (Özgen ve Oban, 2008).

Yapılandırmacı kuram, öğrencilere birtakım temel bilgi ve becerilerin kazandırılması görüşünü inkâr etmez; fakat eğitimde bireylerin daha çok düşünmeyi, anlamayı, kendi öğrenmelerinden sorumlu olmayı ve kendi davranışlarını kontrol etmeyi öğrenmeleri gerektiğini vurgular. Okullarda eğitimle ilgili yaşanan sorunların temelinde nesnelci pozitivist eğitim anlayışıyla yapılan yanlış politikalar olduğu görülmektedir. Bilginin öğrenciye hazır verilmediği, öğrencinin bilgiyi yapılandırarak kendi keşfettiği bir çağda, öğrencileri okullarda verilen hazır bilgilerle yetinmeye zorlamak, dış dünyayı tanımalarına izin vermemek, gerçek hayatın kendisi olmak yerine öğrenciyi gerçek hayata hazırlayan okullarda öğretmenin mutlak hâkimiyetinin olduğu bir eğitim sistemini benimsemek ve öğrenciyi edilgen konuma sokmaya çalışmak bu sorunların ortaya çıkmasında etkili olmuştur.

Yapılandırmacılıkta eğitim ortamları oldukça önemli görülmektedir. Bireylerin öğrenme ortamıyla daha fazla etkileşimde bulunmalarına, dolayısıyla zengin öğrenme yaşantıları geçirmelerine olanak sağlayacak şekilde düzenlenmelidir. Böylece bireyler, daha önceki öğrendiklerini sınama, yanlışlarını düzeltme ve hatta önceki bilgilerinden vazgeçerek yerine yenilerini koyma fırsatı elde ederler (Yasar, 1998).

Yapılandırmacı eğitim sisteminin benimsendiği toplumlarda ise, öğrenci bizzat bilgi edinme sürecine katılıp bilgiyi kendisi yapılandığı için bu tür sorunlar görülmemektedir. Bilgi toplumlarında bireylerin, yaşadıkları sosyal ve kültürel ortamı anlamaları, eleştirmeleri, değiştirmeleri egemen yapı içerisinde dönüştürücü ve yaratıcı bireyler olarak yetişmeleri beklenmektedir (Kellner, 2002). Böyle toplumların eğitim sistemleri, çağın gereklerini yerine getirebilecek şekilde kendine sürekli yeniler; durağan bir yapıya sahip değildir. Eğitim sisteminin bu amaçlara ulaşabilmesi için, okulları ve öğretimi yapılandırıcı anlayışa göre yeniden planlamak gereklidir. Yapılandırıcı anlayışla hazırlanan öğretim programlarını ise yapılandırmacı sistemin bir gereği olarak gelişen teknolojinin getirdiği yeniliklerle bütünleştirilmesi önerilmektedir (Bagley ve Hunter, 1992).

Toplumlarda yetiştirilmek istenen bireyler, bilgi üretebilen bireylerdir. Çağımızın yetiştirmek istediği bireylerden istediği, kendisine verilen hazır bilgiyi benimsemek yerine o bilgiyi özümseyerek, kendi yorumunu katarak yapılandırmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

Yager (1995)'e göre Yapılandırıcı öğretim stratejisi, Piaget ve Vygotsky'nin görüşlerine dayalı olarak bilişsel ve sosyal yapılandırıcılık olmak üzere iki temel grupta incelenmektedir. Bilişsel yapılandırıcı öğretim stratejisi Piaget'in kuramına dayalıdır, günümüzde Von Glasersfeld ve Fosnot tarafından desteklenmektedir. Bu bakış açısı bireyin yapılandırıcı etkinliğini vurgulamaktadır. Öğrenme, bireyin beklentisi karşılanmadığında oluşur; bireyin beklentisi ve karşılaştığı durum arasındaki çelişki çözümlendiğinde denge oluşur ve bilişsel ilerleme gerçekleşir. Sosyo-kültürel yaklaşımı savunan sosyal yapılandırıcılar ise, bilişin sosyal ve kültürel ortamdaki etkileşimi üzerinde durmaktadırlar. Bu yaklaşımın savunucularından Vygotsky, Leontev ve Bakhtin'e göre, bu yaklaşım bilişin sosyal yapısını incelemektedir ve öğrenme diğer bireylerle paylaşılan etkinlikler sırasında oluşmaktadır.

Yapılandırmacılık akımının son yıllarda ilgi görmesi, pek çok nedene dayandırılmaktadır. Özellikle, geleneksel sınıf ortamında öğrenme ezber şeklinde bilginin tekrar edilmesi esasına dayanırken; yapılandırmacı öğrenmede bilgi transfer edilerek birey tarafından yeniden özgün bir şekilde anlamlandırılır. Ancak; bilginin yapılandırılabilmesi için, önceden öğrenilmesi temel şarttır. Bilgiyi yapılandırma, bireyin geliştirdiği bilişsel organizasyonun kendine uygun objeler ve olaylarla karşılaştığı zaman onlarla etkimesiyle gerçekleşir. Öğrenciler, kendi meraklarını uyandırarak ve bireysel ilgilerini soru sorma, araştırma ve keşfetmeyle ateşleyerek kendi kendilerinin motive edicisidirler.

Sosyal bilgiler dersinin genel amaçlarını incelendiğinde, öğrendiklerini eleştiren, sorgulayan, araştıran, öğrendiği bilgiyi yapılandıran ve önceki öğrendikleriyle birleştirebilen; grup etkinliklerinde aktif rol oynayan, işbirlikli çalışma yetesi gelişmiş bireyler yetiştirmek gibi özelliklerin kazandırılmasına dönük çaba içerisinde bulunduğu görülmektedir. Bunların yanı sıra, ilköğretimin amaçları arasında yer alan öğrenciyi hayata hazırlamak, sosyal bilgiler dersinin üstlendiği rollerle daha etkin bir biçimde gerçekleştirilebilir (Güven ve Güven, 2009).

Yapılandırmacı anlayışta, öğrenci bilinçli bir şekilde öğrenmesinden sorumlu olarak araştıran, soruşturan, neyi, nereden ve niçin öğrendiğini bilen, kendi yöntemlerini ve kendi teknolojisini oluşturabilendir (Jonassen, Peck ve Wilsom, 1999).

Milli Eğitim Bakanlığı (2005), sosyal bilgiler derslerinde etkinlikler tasarlanırken derse ilişkin konuları sevdirecek hikâye, roman, şiir, hatıra, gezi yazısı, fıkra, halk türküleri gibi edebi ürünlerden yararlanılmasını önerir. Ancak; sosyal bilgiler dersini ilgi çekici bir hale getirebilmek ve başarılı bir öğrenme için farklı kaynak kullanmak tek başına yeterli değildir. Farklı kaynak kullanmak kadar farklı öğretim tekniklerinin ve stratejilerinin de uygulanması gerekir. Morgan (1996), öğrencilerin derse aktif katılımının sağlanmasını başarılı bir öğretimin anahtarı olarak görmektedir.

Yapılandırmacılıkta eğitim ortamları oldukça önemli görülmektedir. Bireylerin öğrenme ortamıyla daha fazla etkileşimde bulunmalarına, dolayısıyla zengin öğrenme yaşantıları geçirmelerine olanak sağlayacak şekilde düzenlenmelidir. Böylece bireyler, daha önceki öğrendiklerini sınama, yanlışlarını düzeltme ve hatta önceki bilgilerinden vazgeçerek yerine yenilerini koyma fırsatı elde ederler (Yasar, 1998).

Ülkeler eğitim sistemlerini oluştururken istenilen vatandaş modelini ortaya koymayı hedeflemektedirler. Sosyal bilgiler dersinin en temel amaçlarından bir tanesi de etkili vatandaş yetiştirmektir. Bundan dolayı, sosyal bilgiler dersi, bazı dönemlerde tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi olarak ayrı ayrı bazen de bir arada verilmiştir. Sosyal bilgiler dersinin en temel amaçlarından bir tanesinin de vatandaş yetiştirmek olması nedeniyle vatandaşlık konuları Sosyal bilgiler öğretim programı içerisinde her zaman yerini almıştır (Ertürk, Gökdemir ve Daşdemir, 2012).

Sosyal bilgiler, insan yaşamının önemli bir parçası olan toplumsal boyutun gerektirdiği bilgileri değişik bilim dallarından yararlanmak suretiyle birleştirerek, etkin, üretken, demokratik ve çağa uygun vatandaşlar yetiştirmek amacıyla oluşturulmuş bir derstir (Doğanay, 2005). Yaşamın her alanında bir felsefi temel olduğu gibi sosyal bilgiler eğitiminin de bir felsefesi ve bir doğası bulunmaktadır. Sosyal bilgiler pedagojik açıdan insanı toplumla uyumlu hâle getirme ve toplumsal kurallara uyan demokratik eğitimini almış bir vatandaş olarak yetiştirme amacındadır.

Bunun yanında, bir diğere amacı da, sosyal bilimlerin ve beşeri bilimlerin çok geniş olan konularının sosyal bilgiler dersinin pedagojik amaçlarına hizmet ettirilmesidir. Böylelikle, günümüz toplumları gibi çok kültürlü toplumlarda insanların topluma adapte olabilmesi ve var olan toplumsal kuralları içselleştirip özümsemesi için sosyal bilgiler eğitiminin gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Sosyal bilgiler dersine, sadece pedagojik bir program olarak bakmak doğru değildir. Bu, NCSS'nin yaptığı tanımdan da anlaşılmaktadır: Sosyal bilgiler bütün sosyal ve beşeri bilimlerin bir düzen içerisinde belirli bir amaç doğrultusunda kullanılmalıdır. Sosyal bilgiler eğitimi toplumla, sosyalleşmekle, bir arada yaşamının gerekleriyle, geçmişle ve gelecekle ilgili olduğu için günümüz toplumları için vazgeçilemez bir unsurdur.

Sosyal bilgiler öğretiminde kullanılan yöntemlere bakacak olursak, eğitimciler tarafından alışılmış yöntemlerin daha çok tercih edildiğini görebiliriz (Safran, 2008). Sosyal bilgiler eğitimcileri alışılmış bu yöntemleri yorumlayıp anlamaya çalışırken, uygulanan bu yöntemlerden yola çıkarak üç farklı geleneksel yaklaşım oluşturulmuştur (Barth ve Demirtaş, 1997). Oluşturulan geleneksel yaklaşımlar şunlardır:

1- Vatandaşlık Aktarımı Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi

Vatandaşlık aktarımı, sosyal bilgiler öğretimindeki en eski ve en yaygın yaklaşımdır. Genel amaç toplumun temel kurum, değer ve inançlarının öğretişlerini telkin ederek mevcut durumun devamını sağlamaktır (Safran, 2008). Bu yaklaşımda, sosyal bilgilerin temel amacı öğrencilere kültürel mirası aktararak onların iyi bir vatandaş olmalarını sağlamaktır. Öğrencilere kültürel mirası aktarırken geçmişteki bilgiler ve olgular, değerler, inançlar kazandırılmaya çalışılır (Erden, 1996).

Vatandaşlık aktarım aracı olarak sosyal bilgiler öğretiminde, içerik, egemen güç tarafından oluşturulur. Genç neslin hangi bilgi değer ve tutumlarla yetiştirileceğini önceki nesillerin daha iyi bildiği sayıtlısından hareket eder. Bu yaklaşımdaki bir sosyal bilgiler programının içeriğinde, öğrencinin şu kazanımlara ulaşması hedeflenir:

- Geçmiş öğrenme
- Geçmiş ve gelecekle guru duyma

- Sorumluluk alma
- Uygun davranışlar sergileme
- Otoriteye bağlılık

Vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler programının, sosyal bilgilerin ilk ortaya çıkış amacını gerçekleştirmek üzere oluşturulduğu söylenebilir. Amerika Birleşik Devletlerinde, 1916 yılında, sosyal bilgiler dersine ihtiyaç duyulmasının nedeni; o günlerdeki toplumsal dönüşümün bunalımlarından insanları kurtarmak ve böylece “Amerikan vatandaşlığı” kavramını benimsetmektir. Bu yaklaşım, bazı sosyal bilimciler tarafından hala tartışılrsa da özellikle tarih ve coğrafya öğretimi vatandaşlık bilgisi konularıyla birlikte verilmeye çalışılmıştır. Buna karşın, bazı sosyal bilimciler de, Sosyal bilgiler öğretiminin sosyal bilimler için bir alt yapı oluşturabileceği görüşündedirler. Bu düşünce, sosyal bilimler olarak sosyal bilgiler öğretimi anlayışının ortaya çıkmasını sağlamıştır (Safran, 2008).

2- Yansıtıcı İnceleme Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi

Yansıtıcı inceleme olarak sosyal bilgiler öğretiminin amacı, öğrencilerin kişisel ve toplumsal olaylar karşısında karar alırken akla ve gerçeğe uygun mantıklı kararlar verebilmesini sağlamaktır (Barth ve Demirtaş, 1997).

Yansıtıcı inceleme olarak sosyal bilgiler öğretiminde, içeriğin geleneksel olarak ders kitaplarında yansıtılandan farklı olduğu görülmektedir. Bu yaklaşımda; içerik, çocuklarda karar verme sürecinin geliştirilmesi için aracı olarak kullanılır. Öğrenciler problemleri çözerken, karar alırken bilgiyi kullanırlar. Ancak; odak noktasını bilgi değil problem çözme ve bilimsel akıl yürütmeye dayalı karar verme becerisi alır. Öğrencilerin kendilerini etkileyen sorunlar ve durumlar hakkında düşünmelerine, çözüm yollarını araştırmalarına ve karar vermelerine yardımcı olmak yaklaşımın amacını oluşturur. Araştırma-İnceleme yöntemi bu yaklaşımın temel yöntemidir (Doğanay, 2005).

Bu yaklaşımda, beceriler ön plana çıkmaktadır. Yansıtıcı inceleme yaklaşımında başlıca şu beceriler verilmeye çalışılmaktadır:

- Okuma yazma becerisi
- Farklı kaynaklardan bilgi kullanma becerisi

- Problemleri belirleme ve çözüme becerisi
- Değerlerle ilgili durumları belirleyebilme ve çözüme ulaştırabilme becerisidir (Safran, 2008).

Bu yaklaşımda hedeflenen kazanımların gerçekleştirilmesinde kullanılan öğretim yöntem ve teknikleri ile araştırma- inceleme yoluyla öğrenmeyi destekleyen etkinlikler şunlardır:

- Yaratıcı drama
- Rol oynama
- Küçük grup çalışması
- Ahlaki ikilemler
- Sınıf toplantıları
- Benzeşimler
- Kubaşık öğrenmedir (Doğanay, 2005).

3- Sosyal Bilim Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi

Sosyal bilim olarak sosyal bilgiler öğretimi, sosyal bilimlere ait bilgi, beceri, değer ve tutumların kazanılmasının etkili vatandaş yetiştirmek için en iyi hazırlık olduğu sayılısından hareket eder. Bu yaklaşıma göre öğrenciler, sosyal bilimlerin yapısı (sosyal bilimlerin temel kavramları, genellemeleri ve kuramları) ile bilgi toplama ve yorumlama süreçlerini öğrenmelidir. Bu nedenle sosyal bilimciler tarafından tanımlanan önemli bulgular, bakış açıları ve sorunlar, sosyal bilgiler programlarının içeriğini oluşturur. Bu özellikleri taşıyan öğretme-öğrenme süreçleri, öğrencilerin karmaşık ve çoğu kez iç içe girmiş dünyalarında karşılaşacakları sorunlarla başa çıkabilmeleri için gerekli bilgi, beceri ve değerler ile donanmalarını sağlar (Öztürk, 2009).

Sosyal bilimler ile sosyal bilgiler arasında kesin bir ayırım yapmak mümkün değilse de, eğitim ve öğretim açısından her iki kavram farklı olarak ele alınmakta olup; amaç, metot ve içerik bakımından farklı özelliklere sahiptirler. Sosyal bilimler konu alanlıdır ve bunlar arasında tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi yer almaktadır. Sosyal bilimler, insan davranışlarını çeşitli yönlerden, nesnel bir yaklaşımla inceleyen alanlardan oluşmaktadır. Buna bağlı olarak da, sosyal bilimlerin içeriği,

kendi aralarında bağlantılı ve karmaşık birçok sosyal İnsan yaşantılarından türetilmiştir. Sosyal bilimlerle uğraşan ve sosyal ilişkileri, zaman ve mekân içinde inceleyen kişilere sosyal bilimci adı verilir. Sosyal bilimcilerin esas işi, toplumlarla ilgili yeni bilgi ve fikirler üretmektir. Bunun yanında, toplumda iyi vatandaşlar yetişebilmesi için, ilköğretim ve ortaöğretim düzeyindeki öğrencilere verilecek, bir dizi önemli bilgiyle de ilgilenirler (Dönmez, 2003).

Sosyal bilgiler ise, gerçekte eğitim alanının yarattığı bir kavramdır. Bu disiplinler arası alan, sosyal bilimler alanındaki kuramsal ve bilimsel gelişmelerin eğitim süreci içinde ele alınarak, bireyin toplum içinde gelişmesini, yetiştirilmesini amaçlar. Sosyal bilgiler, bu yüzden bir okul öğretim programı olup, İlköğretim basamağında, sosyal davranış bilgilerine ağırlık veren bir ders durumundadır. Sosyal bilgiler alanında çalışan kişiye de sosyal bilgiler eğitimcisi denilir. Sosyal bilgiler, konu ve temaların öğretilmesinde, sosyal bilimlerden daha çok kullanılır ve özellikle vatandaşlık eğitimine ağırlık vererek, ilköğretim çağında gerçekleştirilir. Sosyal bilgiler kapsamında ağırlık, disiplinler arası ve bütünleştirilmiş bir eğitim programı yoluyla vatandaşlık kavramının geliştirilmesine verilmiştir. Sosyal bilimler ise ayrı ayrı disiplinler olarak öğretilir ve öğretim, ortaöğretim (lise) ve üniversitelerde gerçekleştirilir (Dönmez, 2003).

Sosyal bilimler, insan ilişkilerini incelerken; sosyal bilgiler, bir okul eğitim programı olup, demokratik düzende vatandaşlık eğitimi programının bir bölümü olarak, insan ilişkileri konusu üzerinde durmaktadır. Bundan da anlaşılacağı gibi, sosyal bilgilerin temelini sosyal bilimler oluşturmaktadır. Program yönünden, sosyal bilgiler kavramı ise; sosyal bilimlerden alınan muhtevaya dayanarak oluşturulan üniteleri ihtiva eden programı belirtmek için kullanılmaktadır. Kısacası, sosyal bilgiler, öğretim amacıyla sosyal bilimlerden seçilmiş ve basitleştirilerek düzenlenmiş konulardır (Dönmez, 2003).

Sosyal bilimler, insan tarafından üretilen, gerçekte kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bu sürecin sonunda elde edilen derin bilgiler olarak tanımlanabilir. Bu anlamda, sosyal bilimler bilimsel bir tutumla toplumların incelendiği disiplinlerdir ve ilgilendiği esas konu, gruplar içinde oluşan insan etkinliği, amacı ise, beşeri anlayışın gelişmesidir (Dönmez, 2003).

Sosyal bilgiler ise; bireyin toplumsal var oluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fizikî çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir (MEB, 2005).

Bu program, sosyal bilgiler derslerinde ve ders kitaplarında, sosyal bilimlerle ilgili kavramlar ve bilgilerin yapılandırılmasıyla gerçekleşir. Birbirleriyle iç içe geçmiş çeşitli bilgilerin öğrencilerde oluşturulmasını içermektedir. Bu çeşitlilik, beraberinde öğrenciler tarafından bilginin özümsemesinin zorlaşmasını getirmektedir. Dolayısıyla, görsel öğelerin kullanımı zorunlu hâle gelmektedir. Eğitim-öğretim faaliyetlerinde görsel öğeler iki türde kullanılabilir. Bunlardan ilki, bilginin görsel olarak yapılandırılmasını, diğeri ise mevcut bilginin görsel öğelerle ifade edilmesini içerir (Dönmez, 2003).

Tablo 1: Sosyal Bilgiler Öğretiminde Üç Geleneksel Yaklaşım

YAKLAŞIMLAR	AMAÇ	YÖNTEM	İÇERİK
Vatandaşlık Bilgisi Aktarımı Olarak Sosyal bilgiler	Vatandaşlık en iyi, doğru değerlerin öğretilmesiyle geliştirilir.	Aktarım: Kavram ve değerler kitap, sunu, soru- cevap ve problem çözme etkinlikleriyle aktarılır.	İçeriğin bir otorite tarafından seçilir ve öğretmen tarafından yorumlanır.

Sosyal bilimler Olarak Sosyal bilgiler	Vatandaşlık en iyi Sosyal bilimlerle ilgili kavram, süreç ve sorunların öğretilmesiyle gerçekleştirilir.	Buluş yoluyla Öğrenme:Her sosyal bilim dalının kendine özgü bilgi toplama ve değerlendirme yolu vardır. Öğrenciler bu yöntemi bulmalı ve uygulamalıdır.	İçerik hem ayrı ayrı hem de sosyal bilim disiplinlerinin bir bütün halinde yapı, kavram, problem ve süreçlerinden oluşur.
Yansıtıcı İnceleme Olarak Sosyal bilgiler	Vatandaşlık en iyi vatandaşın karar verme ve sorun çözme sürecinde ihtiyaç duyduğu ilgilerin araştırılması yoluyla öğretilir.	Yansıtıcı İnceleme: Karar verme, kanıtlamaya dayalı çatışma ve sorunların çözümünü amaçlayan yansıtıcı inceleme yoluyla geliştirilir.	İçerik, öğrencilerin kendileri tarafından seçilen bireysel ve toplumsal problemlere temel olan değerlerin analizini içerir.

(Kaymakcı ve Ata, 2012).

2.6.1. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Hukukun Yeri ve Önemi

İnsanı toplumsal bir varlık olarak değerlendirdiğimizde, yalnız yaşayamayacağını görmekteyiz. Birlikte yaşamak zorunda olan insanın bazı kuralları da yerine getirmesi şarttır. Hukukun temel amacı, birlikte yaşamak zorunda olan toplumu düzenlemektir. Toplumsal yaşamda, kişilerin uymaları gerekli olan kurallar, kişiler bakımından ya öğretici bir nitelik gösterirler ya da uyulması gereken davranış biçimlerini emrederler. Bir kural emredici nitelikte ise, kişinin iradesine yönelik olduğu açıktır. Bir kural emredici olduğu takdirde, kişilerden, bazı davranışları yerine getirmesini, bazılarında sakınmaları gerektiğini de belirtmiş olur. Emredici kurallar

olarak toplumda hukuk kurallarından başka din, ahlak, gelenek kurallarının varlığı belirtilebilir (Önder,2000).

Toplumsal düzen kuralları

a- Genel niteliği

Toplumsal düzen kuralları, toplum üyelerinin uyması gereken bir emri ya da bir yasağı ifade eder. Bir yandan kişilerin haklarını ve yetilerini kullanmalarına imkân verirken; diğer yandan da hürriyetlerini sınırlandırmaktadır. Çünkü; hiçbir hürriyet sınırsız değildir. Herkesin her istediğini yapabilmesi, mutlak bir hürriyet içinde yaşaması, ilk bakışta cazip görünse de sınırı aşılana her hürriyet diğer kişinin zararına kullanılıyor demektir. Böyle bir durumda ise, toplum hayatında anarşi doğar. Bu kavram, sosyal Darwinizm olarak ifade edilmektedir. Hürriyetlerin insan onuruna uygun bir şekilde sınırlandırılması, temel hak ve hürriyetlere aykırı kabul edilemez. Çıkar çatışmalarını denkleştirecek ya da ortadan kaldıracak kurallar toplum düzenini sağlama amacı taşır. Düzeni bozan kişiler ise, diğer kişiler ya da gruplar tarafından kurallara uymaya zorlanır (Bozkurt, 2003).

b-Toplumsal düzen kurallarının türleri

- **Din kuralları**

Din kuralları Allah tarafından konulmuş ve Peygamber aracılığıyla insanlara ulaştırılmış bulunan bir takım emir ve yasaklardan oluşan kurallar bütünüdür.(Akıntürk, 1989; Görgün, 1991) din kurallarının kaynağının, Allah'ın iradesi olması itibariyle insanlar tarafından değiştirilebilmesi mümkün değildir (Gözübüyük, 1996).

- **Ahlak kuralları**

Ahlak kuralları, insanların gerek kendilerine, gerekse diğer insanlara karşı olan ödevlerini gösteren bir takım davranış kurallarıdır . Ahlak kuralları subjektif ahlak kuralları ve objektif ahlak kuralları olmak üzere ikiye ayrılır. İnsanların kendilerine karşı yapmak veya yapmamakla yükümlü olduğu davranışlara subjektif veya kişisel ahlak; insanların diğer insanlar ve topluma karşı hareketleri ise objektif veya toplumsal ahlak kuralları olarak adlandırılır (Akıntürk, 1989; Gözübüyük, 1996; Bilge, 1992).

Ahlak kuralları uzun zamandan beri bir arada yaşayan insanların bazı davranışları iyi, diğer bazılarını kötü olarak nitelendirmeleriyle ortaya çıkar (Akı, 1993). Bu nedenle ahlak kuralları, başka insanların davranışlarını iyi veya kötü olarak yargılamada kullanılan ölçütler bütünüdür (Görgün, 1991).

- **Görgü kuralları**

Görgü kuralları, aynı çevreye mensup kişiler tarafından uyulan ve kişilerin benzerleri ile karşılaştıkları zaman, takınmaları gereken davranış biçimleri ile konuşma, yeme, içme usulleri, oturuş biçimi, düğün ve benzeri törenlerde giyinme ve hareket tarzlarını gösteren kurallardır.

Görgü kurallarının toplum hayatında ki en önemli yararı, aynı kurallara uyan insanlar arasında daha yakın ve sağlıklı ilişkilerin kurulmasını sağlamasıdır (Gözübüyük, 1996).

- **Hukuk kuralları**

Hukuk kuralları, toplum hayatında kişiler veya kişilerle toplum arasında ki ilişkileri düzenleyen, devletçe uygulanacak maddi müeyyidesi bulunan, uyulması zorunlu kurallar bütünüdür. Hukuk kurallarının ve hukuksal kurumların oluşturduğu düzene 'hukuk düzeni' adı verilir (Gözübüyük, 1996).

Hukuk kurallarının amacı, diğer toplumsal düzen kuralları gibi, toplum halinde yaşayan insanların ilişkilerini düzenlemek, onların rahat, huzur, güven ve barışını sağlamak, toplum hayatının devamını temin etmektir (Bilge, 1992).

Hukuk kurallarını diğer toplumsal düzen kurallarından ayıran en önemli özellik, hukuk kurallarına uyulmasının devlet zoru ile olmasıdır. Hukuk kurallarının maddi müeyyideye sahip olması nedeniyle, bireyler bu kuralların emir ve yasağına uymak hususunda kendilerini, diğer toplumsal düzen kurallarında olduğu gibi serbest hissetmezler (Akıntürk, 1989) hukuk kurallarını ihlal eden kişi, yetkili devlet organı tarafından bir şey vermeye, yapmaya veya tazminat ödemeye mahkûm edilebileceği gibi, para veya hapis cezasına da çarptırılabilir (Akı, 1993).

Hukuk Kurallarının Unsurları

- **Olay (vakıa)**

İnsanların davranışı veya tabiat etkisi sonucu ortaya çıkan vakıalardır. Hukukun ele aldığı olaylar genellikle insanların dış ilişkileri ve bunları oluşturan davranış ve işlemlerdir (Bilge, 1992; Görgün, 1991).

- **Düzenleme**

Hukuki olayı ortaya çıkaran davranışa olumlu ya da olumsuz emir vermedir.

- **Yüküm**

Hukuki olayı meydana getiren kişilere bu nedenle ortaya çıkan yükümlülüğü yerine getirmesi gerektiğini gösterir (Görgün, 1991).

- **Müeyyide**

Kural olarak hukuk kuralına aykırı davranış halinde, ona uygulanan olumsuz bir davranış şeklidir.

- **Hukuk Nedir?**

Hukuk, zamana ve yere göre değişiklik gösterir. Bu yüzden, herkes tarafından kabul edilebilecek bir tanımının olmasını güçleşmiştir. Hukukun ne olduğu konusunda çok çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Alman düşünürü İmmanuel Kant (1724-1804) alaycı bir ifade ile ‘hukukçular kendi hukuk kavramlarına hala bir tarif aramaktadırlar’ demiştir. Hukukun tanımının yapılmasında ki güçlük, belirsizlik nedeniyle değil, zaman içinde gelişmekte olmasıyla ilgilidir; zira hukuk kavramının tarifinde yer alan unsurlara yapılan yükleme göre ve aynı zaman da hukukun yaşayan ve gelişmekte olan bir kavram olması sonucu, aynı toplumda zaman süreci içinde aynı kalmamaktadır. Bozkurt (2003)'e göre, hukukun tanımı;

Cicero, ‘gerçek hukuk doğaya uygun akıldan çıkar. Bu hukuk evrensel, değişmez ve ebedidir.’

Holland, ‘hukuk, insanların dışa yansıyan davranışlarını düzenleyen, egemen güç (üstün siyasal iktidar) tarafından çıkarılan ve uygulanan kurallar bütünüdür.’

Jhering, ‘hukuk, devlet gücü tarafından dış zorlama ile güvence altına alınan sosyal hayat şartlarının bütünüdür’.

Aristoteles, ‘hukukun görevi, devlet görevlilerinin ve hâkimlerin ödevlerini ifa ederken ve suçları cezalandırırken uyacakları kuralları göstermektir’.

Carre de Malberg, ‘hukuk, anayasa tarafından belirlenen devlet gücüne dayanır.’

Gaston Jese, ‘hukuk, belli mekan ve zaman şartlarında tatbikatçılar ve mahkemeler tarafından etkin biçimde uygulanan kurallar bütünüdür’ olarak ifade edilmiştir.

Türk hukukçularının da değişik tanımlar yaptığı görülmektedir.

Aral, ‘hukuk, adeta yönelmiş bulunan bir toplumsal yaşam düzenidir’.

Jale G. Akipek, ‘hukuk, cemiyet halinde yaşayan şahısların sosyal bakımdan önemli olan davranışlarını düzenleyen müşterek hayatın huzur, sükun ve karşılıklı güven içinde cereyanını sağlayan emir ve yasaklardan mürekkep sosyal davranış kaidelerinin tümüdür’.

Ö. İlhan Akipek, ‘hukuk, kaynağı ve mahiyeti ne olursa olsun, minimum toplumsal düzeni (yani hukuk düzenini) sağlayan eylem ve davranış kaidelerinin tümüdür’.

Tesal, ‘hukuk, toplum hayatının düzenini sağlamaya yönelik kuralların kaynağı olan ve her insanda değişik ölçüde mevcut hak, adalet ve denkserlik duygularının sosyal ortam içindeki bileşkesini oluşturan anlayış ve inanışlardır’.

Önen, ‘hukuk, toplumsal yaşantıdan doğan ilişkileri, adaleti gerçekleştirmek üzere düzenleyen, kuralların bütünüdür.

Zevkliler, ‘hukuk, toplumsal yaşam içinde kişilerin birbirleriyle olan ilişkilerini düzenleyen ve uyulması kamu (devlet) gücü ile yaptırıma bağlanmış bulunan kurallar topluluğudur’.

Bilge, “hukuk, toplum hayatında kişilerin birbirleriyle ve toplumla olan ilişkilerini düzenleyen ve uyulması kamu gücüyle desteklenmiş bulunan sosyal kurallar bütünü” olarak tanımlamışlardır.

Hukukun Türleri

Hukuk, belirli bir yerde ve belirli bir zamanda yürürlükte bulunan hukuk kurallarını da aşan bir anlama sahip bulunmaktadır. Bu yüzden hukukun pozitif veya müspet hukuk, doğal ya da ideal hukuk biçiminde türlere ayrılmaktadır (Başbuğ, 1975).

- a- **Pozitif (müspet) hukuk;** Bir ülkede belirli bir süre içinde yürürlükte bulunan tüm hukuk kurallarına pozitif (müspet) hukuk denir.
- b- **Doğal (ideal) hukuk;** doğal hukuk yürürlükteki hukuktan çok farklıdır. O olanı değil olması gerekeni gösterir. Bu yüzden doğal hukuka, ideal hukuk da denir.

Hukukun Amaçları

- **Toplum Düzenini Sağlama Amacı**

Modern hukuk anlayışına göre, kişilerin davranış serbestliği, başkalarının hürriyet alanlarıyla sınırlıdır. Hakların tanınmasında yalnız kişilerin menfaatleri değil, toplumun menfaati de göz önünde tutulmalıdır. Hukuk, kişilerin arasında şekli (formel) değil, tam ve gerçek bir eşitlik sağlamalıdır (Akı,1993).

- **Toplum İhtiyaçlarını Karşılama Amacı**

Hukuk, bir toplum düzeni olarak var olabilmek ve varlığını sürdürebilmek için toplumun ihtiyaçlarını karşılamak zorundadır. Toplumun ihtiyaçları toplumdan topluma değişebildiği gibi, aynı toplum içerisinde de zamanla değişebilmektedir. Hukuk, bu değişimlere ayak uydurmak zorundadır; aksi halde yetersiz, sıkıcı ve adalet duygusunu incitici bir nitelik kazanır (Arslan, Atar, Ayan, Karahan, Sümer ve Ulukapı, 1994).

- **Toplumsal Eşitliği Sağlama Amacı**

Toplum kişiler arasında akıl, ehliyet, zenginlik bilgi vs. bazı farklılıkların bulunduğu, bunlardan bazılarının doğuştan bazılarının da sonradan ortaya çıktığı

bilinen bir gerçektir. Hukuk, taşıdığı soyutluk ve genellik çerçevesinde, toplumda yaşayan kişilerin sahip oldukları bu farklılıkları görmemezlikten gelerek özellikle şekli açıdan toplumda eşitliği sağlar. Herkes kanun önünde eşittir (Akı, 1993; Görgün, 1991; Gözübüyük, 1996).

- **Hukuki Güvenliği Sağlama Amacı**

Hukuk toplumda kuvvet kullanılmasını sınırlandıran bir barış düzeni olarak güçlünün zayıfı ezmesini önlemeli ve her çeşit saldırılara karşı güvenliği sağlamalıdır. Ayrıca hukuk, bir toplumda yaşayan kişilerin güven altında bulunmaları, bizzat bu güveni sağlayacak hukuk düzeninin güvenilir olmasını gerektirmektedir. Bir düzen olarak hukuk, kesin ve açık kavramları, şekilciliği ve sürekliliği ile sağlar.

- **Adaleti (Adalet İdesini) Gerçekleştirme Amacı**

Hukukun amacı, şekli açıdan salt toplum düzenini sağlama olmayıp, aynı zamanda toplumu oluşturan kişiler arasında adaleti sağlamaktır. Adalet ise, hukukun ulaşmak istediği tepe noktasıdır (Akı, 1993). Kişiler kendilerine uygulanan hukuk kurallarının adil olduğuna inanmalıdırlar, böylece toplum barışı sağlanmış olacaktır.

Hukuk Sistemleri

Her ülkenin ekonomik, siyasal, sosyal koşullarına uygun bir hukuk sistemi vardır. Bu sistemler genel olarak, 'Kara Avrupa Hukuk Sistemi' ve 'Anglo Sakson Hukuk Sistemi' olarak ikiye ayrılmaktadır.

- **Kara Avrupa'sı Hukuk Sistemi**

Kara Avrupa hukuk sistemi büyük ölçüde Roma Hukuku kaynaklıdır. Fransız, Alman, İtalya, İsviçre, İspanyol vs. hukuk sistemidir. Hukuk devriminden sonra Türk hukuk sistemi de bu sisteme dahil olmuştur. Kara Avrupa hukuk sistemi; tedvin edilmiştir, yazılıdır, içtihadi nitelikte değildir, özel hukuk-kamu hukuku ayrımı ve yargı ayrılığı vardır (Gözler, 2003).

- **Anglo-Sakson Sistemi (Common Law Sistemi)**

Anglo Sakson Hukuk sistemi(common law sistemi)'nin doğum yeri İngiltere'dir ve başta İngiltere olmak üzere Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, Avustralya, Güney Afrika, Hindistan ve eski İngiliz sömürgesi olan birçok ülkede

uygulanmaktadır. Common law sistemi; tedvin edilmemiştir, örf ve adet hukukun asli kaynakları arasında yer alır, içtihadi niteliktedir, kamu hukuku-özel hukuk ayrımı yoktur, yargı birliği ilkesi geçerlidir (Gözler, 2003)

- **Türk Hukuk Sistemi**

Osmanlı Dönemi'nde, 'İslam hukuk sistemi' uygulanıyordu. Bu hukuk sisteminde hukukun kaynakları, Kur'an, sünnet, icma, ve içtihatdır. Ayrıca Osmanlı İmparatorluğu'nda bunun yanında her zaman padişahın emirleri geçerli hukuk kuralları olarak kabul edilmekte idi. Buna da 'örfi hukuk' denilirdi.

Tanzimat'tan sonra Osmanlı İmparatorluğu yavaş yavaş İslam hukukunu terk edip Avrupa hukukunu almaya başladı. Osmanlı döneminde medeni hukuk alanında yabancı kanunlar tercih edilmemiştir. Ahmet Cevdet Paşa başkanlığındaki komisyon tarafından, Mecelle isimli medeni kanun hazırlandı. Bu kanun, Türkiye'de, 1926 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. Cumhuriyet döneminde hukuk reformu yapıldı ve Avrupa kanunları resepsiyon edildi.

Cumhuriyet döneminde yapılan kanunlaştırmalarla Türk hukuku tam anlamıyla kara Avrupa'sı hukuk sistemine dâhil olmuştur. Kara Avrupa'sı hukuk sisteminin tüm özelliklerini taşımaktadır (Gözler, 2003).

Hukukun Dalları

Kara Avrupa'sı hukuk sistemine bağlı olarak, Türkiye'de hukuk, kamu hukuku ve özel hukuk olarak ikiye ayrılır.

- **Özel Hukuk**

Özel hukuk; kişilerin birbirleriyle olan ilişkilerini, eşitlik ve irade serbestisi esasına göre düzenleyen hukuk kuralların bütünü olarak tanımlanabilir. Dalları; medeni hukuk (kişiler hukuku, aile hukuku, miras hukuku, eşya hukuku), borçlar hukuku, ticaret hukuku, devletler özel hukuku, medeni usul hukuku, icra ve iflas hukuku'dur.

- **Kamu Hukuku**

Kamu hukuku; bir devletin teşkilatını, bir devlet ile bireyler arasında ki ilişkileri düzenleyen hukuk kurallarının bütünüdür. Dalları; uluslar arası hukuk, anayasa hukuku, idare hukuku, vergi hukuku ve ceza hukukudur (Gözler, 2003).

Hukukun Kaynakları

Hukuk kaynaklarını asıl ve yardımcı kaynaklardan alır.

I. Hukukun Esas (Asıl) Kaynakları

Hukukun asıl kaynakları da yazılı ve yazısız olarak ikiye ayrılır.

- **Yazılı Kaynaklar**

Yazılı kaynaklar anayasa, kanun, kanun hükmünde kararname, tüzük, yönetmeliklerdir.

- ✓ **Anayasa;**

Normlar hiyerarşisinde en üst sırayı işgal eder. Kanunlardan farklı ve daha zor bir usulle konulan ve değiştirilebilen hukuk kurallarının bütünüdür (Gözler, 2003).

- ✓ **Kanun**

Yasama organı tarafından yapılan ve normlar hiyerarşisinde anayasanın altında tüzüklerin üstünde yer alan çoğunlukla, genel soyut kurallar içeren hukuki metinlerdir.

- ✓ **Kanun Hükmünde Kararnameler**

Kararnameler kanun hükmündedirler. Normlar hiyerarşisinde kanunlarla eş düzeyde yer alırlar. Mevcut kanunları yürürlükten kaldırabilirler; onlarda değişiklik yapabilir veya kanun konusu olmayan bir konuyu kanun gibi düzenleyebilirler.

- ✓ **Tüzükler**

Bir kanunun uygulanmasını göstermek ve emrettiği işleri belirtmek üzere, kanunlara aykırı olmamak ve Danıştay'ın incelemesinden geçirilmek şartıyla Bakanlar kurulu tarafından çıkarılan hukuk kurallarıdır.

✓ **Yönetmelikler**

Başbakanlık, bakanlıklar ve kamu tüzel kişilerinin kendi görev alanlarını ilgilendiren kanunların ve tüzüklerin uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla çıkardıkları yazılı hukuk kurallarıdır.

• **Yazısız Kaynaklar**

Örf ve adetlerdir. Toplum içerisindeki bir davranışın örf ve adet hukuku kuralı olarak geçerli olabilmesi için çok eski zamanlardan beri sürekli olarak tekrarlanıyor olması ki buna örf ve âdetin maddi unsuru denir, söz konusu davranış biçimine uyulmasının zorunlu olduğu yolunda toplumda genel bir inanış doğmuş olması (genel inanç), son olarak da, ilk iki şartı gerçekleştiren bir davranış kuralının, hukukun kaynağı olabilmesi için hukuk düzeni tarafından tanınmış, hukuk düzeni tarafından desteklenmiş olması (hukukilik unsuru) gerekmektedir.

II. Yardımcı Kaynaklar

Doktrin ve içtihatlardır.

✓ **Doktrin (bilimsel görüş)**

Diğer adı bilimsel görüş olan doktrinler tartışmalı olan hukuki konularda hukuk bilim adamlarının ileri sürmüş oldukları görüş, düşünce ve kanaatlerdir.

✓ **İçtihat**

Mahkemeler tarafından verilen kararlardan çıkan hukuk kurallarıdır. Diğer bir deyişle, başka mahkemeler tarafından örnek alınan bir mahkeme kararıdır.

2.7. İlgili Araştırmalar

Nalçacı (2001), "Cumhuriyetten Günümüze İlköğretim Sosyal bilgiler Programındaki Değişmelerin Değerlendirilmesi" adlı yüksek lisans tez çalışmasında Cumhuriyetten 1998 yılına kadar olan Sosyal bilgiler programını inceleyerek programda meydana gelen değişmeler değerlendirilmeye çalışılmıştır. Çalışmada 1926, 1930, 1936, 1948, 1962, 1968 programları ve Nisan 1977 tarih ve 1931 sayılı Tebliğler Dergisi, Haziran 1990 tarihli ve 2315 sayılı Tebliğler Dergisi, Nisan 1993 tarih ve 2381 sayılı Tebliğler Dergisi, Nisan 1998 tarih ve 2487 sayılı Tebliğler

Dergisi, Kasım 1990 tarih ve 2506 sayılı Tebliğler Dergisi amaç, konu, uygulama sürecindeki öğretme-öğrenme yaşantıları açısından incelenerek değerlendirilmedi bulunulmuştur.

Berk (2008), "Eski ve Yeni İlköğretim Sosyal bilgiler Dersi Öğretim Programları ve Ders Kitaplarında Tarih Konularının Karşılaştırılması" adlı yüksek lisans tez çalışmasında ilköğretim 6 ve 7. sınıflarda uygulanmış olan Sosyal bilgiler eski (1998) öğretim programı ve ders kitapları ile Sosyal bilgiler yeni (2004) öğretim programı ve ders kitaplarında tarih ünite ve konularını karşılaştırarak metod ve içerik yönünden benzerlik ve farklılıklarını ortaya çıkarmak amaçlanmış ve araştırma sürecinde çalışmanın amacına yönelik mevcut kaynaklar taranarak değerlendirme işlemi yapılmıştır.

Ercan (2007), "Cumhuriyet Döneminde İlköğretim Sosyal bilgiler Programlarındaki Sanat Konularının Yeterliliği" isimli yüksek lisans tez çalışmasında Cumhuriyetten günümüze kadar uygulanmış olan İlkokul, Ortaokul ve İlköğretim okulu Tarih-Sosyal bilgiler öğretim programları ve ders kitapları içeriklerinde yer alan sanat konuları incelenmiş ve 1924 (1340), 1926, 1936, 1948, 1962, 1968 İlkokul programları, 1931-1932, 1938, 1949, 1970-1971, 1985 Ortaokul programları, 1998, 2004 tarihli İlköğretim okulu programları ve bu programlara ait basılmış olan ders kitapları içerik, düzen, kapsam ve görsellik göz önünde bulundurularak taranmış ve değerlendirilmedi bulunulmuştur.

Keskin (2005), " Türkiye'de II. Meşrutiyetten Günümüze Kadar Uygulanmış Olan Sosyal bilgiler Öğretim Programlarının Analizi ve Karşılaştırılması" isimli yüksek lisans tez çalışmasında II. Meşrutiyetten günümüze kadar yayınlanmış olan ilkokul,ortaokul ve ilköğretim Sosyal bilgiler öğretim programları yapı, amaç ve durum esas alınarak tarihsel model içerisinde incelenmiş ve 1908 den 2005'e kadar olan konu ilgili II. Meşrutiyet dönemine ait 1338 (1922) programı; Cumhuriyet dönemine ait 1340 (1924),1926,1936,1948,1962,1968 ilkokul programları, 1938,1949,1970,1971 tarihli ortaokul programları, 1981 tarihli Ortaokul T.C İnkılap Tarihi Ve Atatürkçülük Programı, 1985 tarihli Ortaokul Milli Tarih ve Milli Coğrafya Programları, 1992 tarihli Ortaokul Vatandaşlık Bilgileri Öğretim Programı, 1998 tarihli İlköğretim Okulu Sosyal bilgiler ile Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Öğretim programları taranarak değerlendirilmedi bulunulmuştur.

Sarıcan (2006), "1998 ile 2004 Sosyal bilgiler Dersi Öğretim Programlarının Vatandaşlık Değerleri Açısından Karşılaştırılması" isimli yüksek lisans tez çalışmasının amacı; 1998 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ile 2004 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın vatandaşlık değerleri açısından karşılaştırmak ve 2004 Sosyal bilgiler Öğretim Programı'nın uygulandığı pilot okullarda görev yapan 4 ve 5. sınıf öğretmenlerinin 1998 ve 2004 yılı programlarının vatandaşlık değerlerini kazandırmadaki etkililiğiyle ilgili olarak karşılaştırmaları olarak belirtilmiştir. Bu amaç doğrultusunda, öğretmenlerin programlarla ilgili görüşlerini almak için üç bölümden oluşan bir anket hazırlanmıştır. Anket, pilot okullarda görev yapan 50, 4 ve 5. sınıf öğretmenine uygulanmıştır. Ankette sorulan sorulara uygun olarak verilerin çözümlenmesi için nitel ve nicel analiz yöntemleri kullanılmıştır. Ayrıca 1998 ve 2004 yılı Sosyal Bilgiler Öğretim Programları'nın vatandaşlık değerleri açısından karşılaştırılması boyutunda nitel veri toplama yöntemlerinden "Doküman incelemesi" kullanılmıştır. Bu yöntem yoluyla, her iki programda bulunan vatandaşlık değerleri belirlenmiş ve bu değerlerle örtüşen ve ayrışan genel amaçlar, özel amaçlar/kazanımlar belirlenerek tablolastırılmıştır. Nitel ve nicel verilerin analiziyle elde edilen sonuçlardan biri öğretmenlere göre, 2004 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın 1998 Sosyal bilgiler Öğretim Programı'na göre demokratik yasama uyumlu bireyler yetiştirmede daha başarılı olduğudur. Öğretmenler, 1998 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın ezbere dayalı bir öğretim sürecini benimsemesini bunun nedeni olarak ifade etmişlerdir. Bir başka sonuç ise, 1998 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda bireysel değerlerin ikinci plana itilmesi olarak gösterilmiştir. Buna karşılık bireyin, devlet ve topluma karşı olan sorumlulukları çok fazla ön plana çıkarılmıştır. 2004 Sosyal bilgiler Öğretim Programı'nda ise bireyin kendisini ve kendi özelliklerini keşfetmesine olanak sağlayan vatandaşlık değerlerinin ön planda tutulduğu öğretmenler tarafından ifade edilmiştir.

Kalaycıoğlu (2007), " İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Programının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi" isimli yüksek lisans tez çalışmasının amacı 4. ve 5. sınıf Sosyal bilgiler öğretim programının genel amaçlar – kazanımlar, içerik, öğrenme – öğretme durumları (araç – gereç, materyal, yöntemler, işleniş) ve ölçme – değerlendirme süreçleri açısından öğretmen görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesidir. Bu amaç doğrultusunda ortaya çıkan görüşler ışığında Sosyal bilgiler öğretim uygulamalarının daha etkili hale getirilmesi için çözüm önerileri

sunulmuştur. Araştırma evrenini Erzurum merkezde bulunan ilköğretim okullarındaki 4. ve 5. sınıf öğretmenleri, araştırmanın örneklemini ise Erzurum merkezde yer alan 5 ilköğretim okulunda görev yapan 20 öğretmen oluşturmuştur. Araştırma tarama modeline dayalı betimsel bir çalışmadır. Kuramsal temelin oluşturulması aşamasında literatür taraması yapılmış, verilerin toplanması için öğretmen anket formu geliştirilmiştir.

Memişoğlu (2012), " İlköğretim 4-5 Sosyal bilgiler Ders Programının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi" isimli çalışma İlköğretim 4. ve 5.sınıf Sosyal bilgiler ders programının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi araştırmanın amacını oluşturmaktadır. Araştırma İlköğretim 4-5. Sınıf öğretmenlerinin Sosyal bilgiler ders programına ilişkin görüşlerini almaya yönelik betimsel içerikli bir çalışmadır. Araştırmada veriler 40 sorudan oluşan anket yoluyla elde edilmiştir. Araştırma Bolu Merkez ilçede 23 İlköğretim okulunda 4.-5. Sınıflarında öğretmenlik yapan 114 öğretmene uygulanmıştır. Araştırmada kullanılan ankette programın kazanım, içerik, eğitim durumları ve değerlendirme boyutlarına ilişkin sorular sorulmuştur. Sosyal bilgiler ders programına ilişkin öğretmenlerin görüşlerinde cinsiyet, okuttukları sınıf, hizmet içi eğitim değişkenine göre fark bulunmamıştır. Ancak kıdem ve mezuniyet durumuna göre görüşleri arasında anlamlı fark bulunmuştur.

Akpınar ve Kaymakçı (2012), " Ülkemizde Sosyal bilgiler Öğretiminin Genel Amaçlarına Karşılaştırmalı Bir Bakış" isimli çalışmanın amacı ülkemizde Sosyal bilgiler öğretiminin genel amaçlarında meydana gelen değişimi 1968, 1998 ve 2005 öğretim programları temelinde açıklamaya çalışmaktır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman inceleme kullanılmıştır. Araştırmada doküman olarak Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan 1968, 1998 ve 2005 Sosyal bilgiler öğretim programı kitapçıkları kullanılmıştır. Araştırmanın verileri içerik analizi aracılığıyla çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda 1968, 1998 ve 2005 Sosyal bilgiler öğretim programları genel amaçlarında en çok vatandaşlığın vurgulandığı görülmüştür. Ayrıca 1968 ve 1998 programları genel amaçlarının büyük oranda birbiriyle benzer şekilde değiştiği tespit edilmiştir. Bununla birlikte 2005 öğretim programı genel amaçlarında diğerlerine göre yeni ve değişik yaklaşımlara yer verildiği anlaşılmıştır.

Oruç ve Ulusoy (2008), " Sosyal bilgiler Öğretimi Alanında Yapılan Tez Çalışmaları " isimli çalışmayla toplumsal bir varlık olan insan için oldukça önemli olan ve diğer sosyal alanlar kadar eski olmayan Sosyal bilgiler öğretimi üzerine yapılmış olan yayınların azlığından ve gelişime katkı sağlayamamasından dolayı bir toplama çalışması yapılmıştır. Araştırmacıların çalışmalarında yanlış veya eksik araştırma yöntemlerini kullanmaları ve konu seçiminde özgünlüğü sağlayamamalarından dolayı bu çalışmada, Türkiye’de 2000–2007 yılları arasında Sosyal bilgiler öğretimiyle ilgili yapılan yüksek lisans tezleri içerik analizi yöntemine dayanarak incelenmiştir, yapılan tezlerle ilgili eleştiriler ve tespitlere yer verilmiştir.

Şahin, Yıldız ve Duman, (2011), " Türkiye’deki Sosyal bilgiler Eğitimi Tezleri Üzerine Bir Değerlendirme" isimli çalışmanın amacı Türkiye’de Sosyal bilgiler eğitimi ile ilgili olarak hazırlanmış olan tezlerin 1990’dan günümüze kadar farklı kriterlere göre nasıl bir dağılım gösterdiğini ifade etmektir. Çalışmanın Sosyal bilgiler eğitimi alanında hazırlanmış olan tezleri çeşitli açılardan inceleyerek, bu alanda yapılan tezlerin genel çerçevesini görmek bakımından yararlı olacağı düşünülmektedir. Araştırmada betimsel yöntem kullanılmıştır. Bu çerçevede doküman incelemesi yapılan bu çalışmada (1) dokümanlara ulaşma, (2) orijinalliğin kontrol edilmesi, (3) dokümanların anlaşılması, (4) verinin analiz edilmesi ve (5) verinin kullanılması şeklinde belli başlı beş aşama izlenmiştir. Araştırmanın problem cümlesi “Türkiye’de Sosyal bilgiler eğitimiyle ilgili yapılmış tezler bazı ölçütlere göre nasıl bir dağılım göstermektedir” şeklinde belirlenmiştir. Buna bağlı olarak alt problemler ise Sosyal bilgiler eğitimiyle ilgili yapılmış tezlerde; a) yıllarına göre, b) yapıldığı üniversitelere göre, c) YÖK Ulusal Tez Merkezi’nde okuyucuya açık olup olmamalarına göre, d) araştırma temaları ve bu temaların yıllara göre nasıl bir dağılım gösterdiği şeklinde dizayn edilmiştir. Yapılan çalışmalarda Sosyal bilgiler eğitimi alanında hazırlanan ilk tezin 1990 yılında olduğu görülmekle beraber, daha sonraki yıllarda bu sayının artarak günümüze 550 yüksek lisans tezi ve 62 doktora tezi şeklinde ulaştığı belirlenmiştir. 20 yıllık araştırma sürecinde tez sayılarının 2006 yılıyla beraber hızla artış gösterdiği ve hem yüksek lisans hem de doktora tezlerinin en çok 2007 yılında hazırlandığı saptanmıştır. Üniversitelere göre yapılan incelemede, hem yüksek lisans hem de doktora tezlerinin en çok Gazi Üniversitesi’nde hazırlandığı görülmüştür. Tezlerin toplam sayısı incelendiğinde yüksek lisans tez sayısının doktora tez sayısından yaklaşık olarak 9 kat fazla olduğu görülmüştür.

Tezlerin izinli ve izinsiz olma durumlarına göre yapılan incelemede hem yüksek lisans, hem de doktora tezlerinde izinlilerin daha fazla olduğu görülmekle birlikte, bunların büyük çoğunluğunun 2006 yılı ve sonrasında olduğu saptanmıştır. Tezlerin tema dağılımına bakıldığında, yüksek lisans tezlerinde en çok eğitim programı temasının, doktora tezlerinde ise en çok öğretim yöntem ve teknikleri temasının çalışıldığı gözlenmiştir.

Akdağ (2009), İlköğretim 6. ve 7. Sınıf Sosyal bilgiler Öğretim Programının Öğrenci Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi (Konya İli Örneği)" isimli çalışmayla 2005 Sosyal bilgiler programının öğrenci görüşlerine göre değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın evreni, Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı Konya ilindeki ilköğretim okullarında Sosyal bilgiler dersini alan 6. ve 7. sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinde kullanılan kolay ulaşılabirlik (convenient sampling) örnekleme yöntemi ile açık uçlu – soru formu uygulaması yapılmıştır. Nitel verilerin analizinde ise kuramsal anlamda belirgin olmayan temalar ve eğer varsa alt temaların oluşturulması ile yapılan içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda; proje ve performans görevleri hakkında 6. sınıf öğrencilerinin olumlu – olumsuz eşit oranda görüşe sahip olduğu, 7. sınıfların olumsuz buldukları, 6. ve 7. sınıf öğrencilerinin ders ve çalışma kitabı konusunda olumsuz görüşe sahip olduğu, 7. sınıf öğrencilerinin ders ve çalışma kitabı hakkında 6. sınıf öğrencilerine göre daha çok olumsuz görüş bildirdikleri, etkinlikler konusunda 6. sınıfların olumlu, 7. sınıfların ise olumlu ve olumsuz ve etkinlik yapmama da eşit oranda katılım gösterdikleri belirlenmiştir.

Ata (2007), Yeni Sosyal bilgiler Öğretmenliği Lisans Programının İlköğretim 2005 Sosyal bilgiler Dersi (6, 7. Sınıflar) Öğretim Programı Açısından Değerlendirilmesi" isimli çalışmada 2006'da YÖK tarafından yeniden gözden geçirilen Sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programının özel alan dersleri, ilköğretim 2005 Sosyal bilgiler programının Sosyal bilgiler tanımı ve öğrenme alanları açısından değerlendirilecektir. Bildiri konusu ile ilgili literatür gözden geçirildi ve ilgili dokümanlar içerik analizi yöntemi ile incelendi. Sonuç olarak, Sosyal bilgiler öğretmenliği programının özel alan dersleri yeni ilköğretim Sosyal bilgiler öğretim programında değişiklikler doğrultusunda gözden geçirildiği anlaşılmaktadır. Fakat Sosyal bilgileri oluşturan çekirdek disiplinlere eşit bir yaklaşım söz konusu değildir.

Özellikle sosyoloji, ekonomi ve diğer disiplinlerle ilgili ders sayısı artırılmalıdır. Her dönemde konulacak örgütleyici dersler ile öğretmen adaylarının disiplinleri kaynaştırma becerileri geliştirilmelidir.

Şimşek (2004), İlköğretimde Tarih Öğretimi Açısından 1998 Ve 2004 İlköğretim Sosyal bilgiler Öğretim Programlarının Karşılaştırılması " isimli çalışmada ilköğretimde tarih öğretiminin eğitimsel açıdan var olan problemlerine ve bu öğretimin nasıl olması gerektiğine, ilgili literatürden hareketle bir giriş yapılmıştır. Özellikle tarih konularının Sosyal bilgiler dersi kapsamında ilköğretim 4. sınıftan itibaren kronolojik olarak öğretilmesinin sıkıntılarına değinilmiştir. Bu bağlamda, 1998 ve 2004 İlköğretim Sosyal bilgiler öğretim programları ele alınmış ve karşılaştırılmıştır. Buna göre, 1998 Sosyal bilgiler Öğretim Programında kronolojik tarih öğretiminin ilköğretim 4. sınıftan itibaren başlaması eleştirilmiştir. Ayrıca programdaki tarih konularının kronolojik açıdan tutarsızlıkları dile getirilmiştir. 2004 İlköğretim Sosyal bilgiler Öğretim Programının beceri temelli olarak yapılandırıcı yaklaşıma göre oluşturulması ele alınmış, bu bağlamda tarih öğretiminin nasıl farklılaştığı belirtilmiştir. 2004 programı tarihi, çocuğun kendisi, ailesi, yakın çevresi, ilgileri doğrultusunda, kronolojik öğretimin dışında ele almıştır. Bu durum, çocukların tarihsel düşünce ve zaman algılarının gelişimi açısından oldukça olumlu bulunmuştur.

BÖLÜM III

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, verilerin toplanması ve analizi ele alınmıştır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmanın amacı ve alt problemleri doğrultusunda, araştırmanın yöntemi nitel araştırma modellerinden olan durum çalışması olarak belirlenmiştir. Araştırmada durum çalışması kullanılmasının temel nedeni, bu yöntemle var olan durumunun derinlemesine incelenebilmesidir. Kazak'a (2001) göre, toplumsal bir birimin geçmişini, şimdiki durumunu ve çevreyle ilişkisel özelliklerini oldukça ayrıntılı bir biçimde incelenmesi, durum çalışması yöntemi ile yapılabilir.

Bu araştırmada durum çalışması yönteminin seçilmesinin başka bir nedeni de, araştırma konusunun doğal ortamında ve birden fazla veri kaynağına dayandırılarak incelenmesidir. Yin'e (1984) göre, durum çalışması, araştırılan olguyu kendi yaşam çerçevesi içinde inceleyen, olgu ve içinde bulunduğu ortam arasındaki sınırların kesin hatlarla belirgin olmadığı ve birden fazla kanıt veya veri kaynağının mevcut olduğu durumlarda kullanılan bir araştırma yöntemidir.

Araştırmanın durum çalışması olarak desenlenmesinin bir başka nedeni, araştırma konusunun tarihsel bir sürece sahip olmasından dolayı tanımlayıcı ve açıklayıcı araştırmayı gerektirmesidir. Yin'e (2002) göre, durum çalışması tarihsel araştırmalar için uygundur. Çünkü bu araştırmalarda, hem tanımlayıcı hem de açıklayıcı araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

3.2. Veri Toplama Süreci

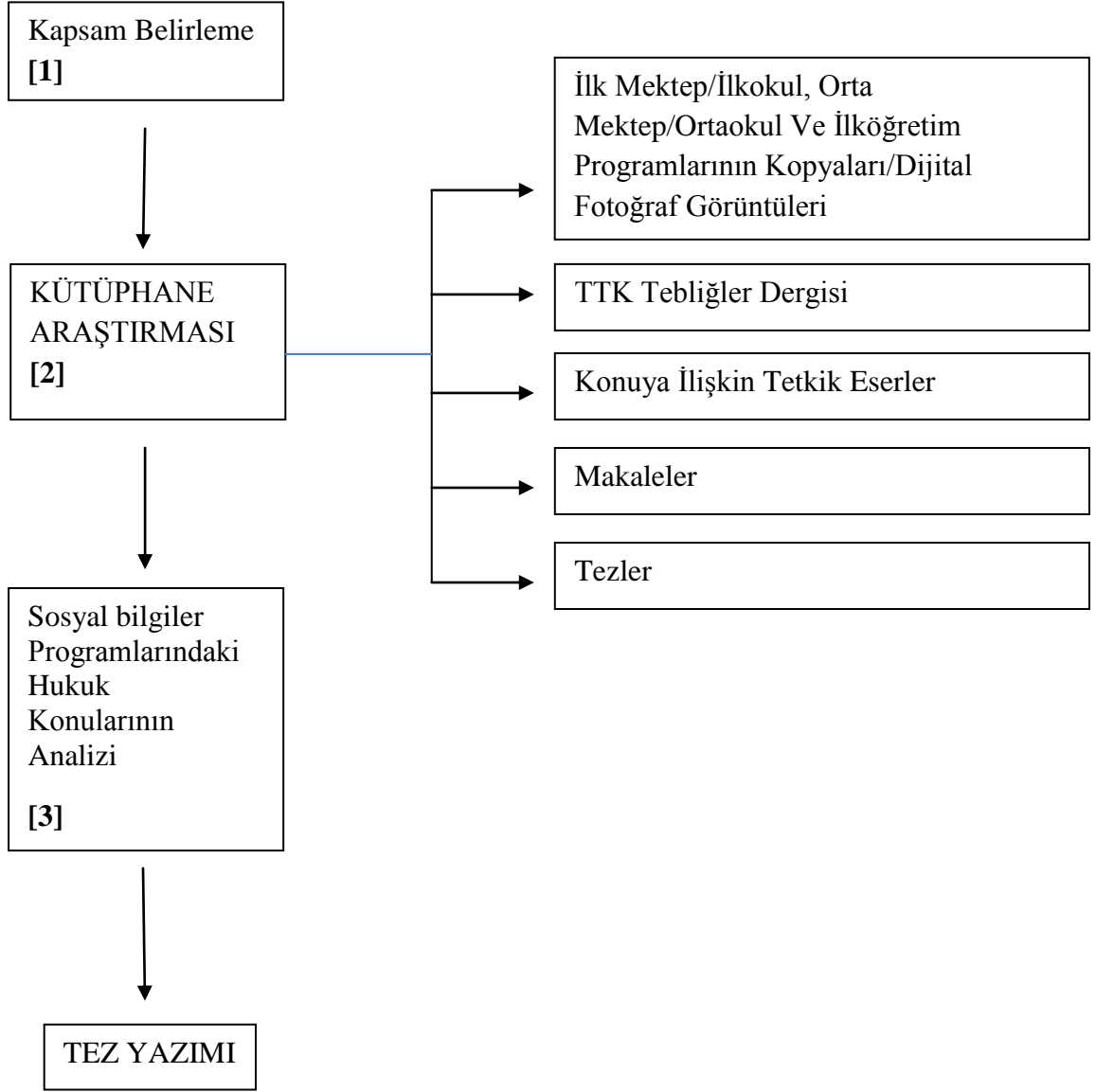
Araştırmanın amacında da belirtildiği üzere, bu çalışmada, 1924 yılından 2005 yılına kadar yapılmış olan ilkokul, ortaokul ve ilköğretim Sosyal bilgiler öğretim programlarında yer alan hukuk konuları incelenmiştir. Bu amaç doğrultusunda, öncelikle tezin kapsamı belirlenmiştir. Belirlenen bu kapsam neticesinde, kullanılacak olan materyalleri toplamak üzere geniş bir araştırma yapılmıştır. Talim Terbiye Kurulu başta olmak üzere birçok kurumdan konuya ilişkin eserler toplanmıştır. Toplanan bu materyaller ile birlikte, Sosyal bilgiler öğretimi üzerine yapılmış olan

tezler, makaleler taranmış; benzer nitelikte olan çalışmalar bir araya getirilmiştir. Kaynak toplama işleminden sonra incelemelere başlanmış ve konuyla ilgili oluşturulan taslak neticesinde, öncelikle Sosyal bilgiler öğretim programı analiz edilmiştir. Sosyal bilgiler öğretimi ile ilgili olan 1924' den 2005 yılına kadar yapılmış programlar Tablo 2'de verilmiştir. Tablo 2 deki ilk mektep/ilkokul, orta mektep/ortaokul ve ilköğretim programlarından hukuk konularıyla ilgili dersler, konular, ders amaçları ve varsa yönergeler kronolojik sıra takip edilerek taranmıştır.

Tablo 2: İncelenen ilk mektep/ilkokul, orta mektep/ortaokul ve ilköğretim programları.

(1340) 1924 İlk Mekteplerin Müfredat Programı	1931-32 Orta Mektep Müfredat Programı
1926 İlk Mekteplerin Müfredat Programı	1938 Orta Okul Programı
1930 İlk Mektep Müfredat Programı	1949 Orta Okul Programı
1936 İlkokul Programı	1962 Orta Okul Programı
1948 İlkokul Programı	1970-71 Orta Okul Programı
1962 İlkokul Program Taslağı	1973 Orta Okul Sosyal bilgiler, Fen Bilgisi ve Matematik Müfredat Programı
1968 İlkokul Programı	1995 Ortaokul Programı
1969 İlkokul Programı	
1998 İlköğretim Okulu Programı	
2004 İlköğretim Sosyal bilgiler Programı	

Tablo 2' de, 1924'den günümüze Sosyal bilgiler programlarında yer alan hukuk konularının incelenmesi isimli yüksek lisans tezinin hazırlanma aşamasında yapılan çalışmalar kısaca verilmiştir.

Şekil 1: Araştırma Sürecinin Özeti

3.3. Veri Analizi

Araştırmada, 1924 İlk Mektep Programından 2005 İlköğretim Sosyal bilgiler Öğretim Programına kadar geçen süreçte yapılmış olan programlardaki “Hukuk” konusunun programlarda yer alma durumu incelendiği için araştırmanın veri toplama yöntemi doküman analizi olarak belirlenmiştir. Yıldırım ve Şimşek’e (2005) göre, doküman analizi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Nitel araştırmada, doküman analizi, tek başına

bir veri toplama yöntemi olabileceği gibi diğer veri toplama yöntemleri ile birlikte de kullanılabilir.

Doküman analizi yöntemiyle toplanmış olan veriler, betimsel analiz yöntemiyle analiz edilmiştir. Yıldırım ve Şimşek'e (2005) göre, betimsel analiz, çeşitli veri toplama teknikleri ile elde edilmiş verilerin daha önceden belirlenmiş temalara göre özetlenmesi ve yorumlanmasını içeren bir nitel veri analiz türüdür. Miles ve Huberman (1984), nitel veri analizi sürecini, birbirini takip eden üç aşamalı bir sınıflandırma içerisinde incelemektedir. Bu aşamalardan ilkini gözlem, görüşme ve doküman incelemesi gibi çeşitli tekniklerle toplanan "verilerin azaltılması" aşaması oluşturmaktadır. Bu aşamada, betimsel analizle alandan toplanmış ve henüz işlenmemiş durumda bekleyen veri seti, ayıklama, özetleme ve dönüştürme işlemlerinden geçirilmektedir. Veri azaltma aşaması, araştırma raporunun tamamlanmasına kadar süren uzun bir süreci kapsamaktadır. Veri azaltma sürecinde, araştırmacı, araştırmanın amacına göre, hangi verileri araştırmanın dışında bırakacağına, hangi verileri kullanacağına ve veri setini nasıl sınıflandıracağına karar vermektedir.

BÖLÜM IV

4. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde, araştırmanın amacı ve alt problemleri doğrultusunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

4.1. Alt Problem: Araştırmada, “1924 ilk mektep programından 2005 ilköğretim Sosyal bilgiler Öğretim programına kadar geçen program yenileme ve geliştirme sürecinde yer alan hukuk ile ilgili konular nelerdir?” sorusuna cevap aranmıştır. Elde edilen veriler analiz edilerek Tablo 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37,38 ve 39 ‘da verilmiştir.

4.1.1. 1924 Tarihli İlk Mekteplerin Müfredat Programı

1924 programında, coğrafya ve tarih derslerinde, hukukla bire bir ilgili konulara rastlanmamıştır. Ancak musahabat-ı ahlakiye ve malumat-ı vataniye derslerinde, hukukla bire bir ilgili konulara ve kavramlara rastlanmaktadır.

Tablo 3: 1924 Tarihli İlk Mekteplerin Müfredat Programı Hukukla ilgili konu dağılımı

Musahabat-İ Ahlakiye	Malumat-I Vataniye
I, II, III. Sınıf	IV, V. Sınıf
<ul style="list-style-type: none">• Ahlaki ve içtimai itiyatların verilmesi• Kendi şahsi ve toplumun menfaatlerini bilmek• Kanunlara nizamlara uymak• Aktif ve sorumluluk sahibi vatandaş yetiştirmek	<ul style="list-style-type: none">• Vatandaş-toplum ilişkisi• Çalışma, hak ve vazifelerimiz• Belediyelerin görevleri• Belediye hizmetlerine karşılık vatandaş vazifeleri• Belediyelerle ortak çalışma• İtfaiye teşkilatı• Sokaklar, caddeler

	<ul style="list-style-type: none">• Mesire yerleri• Fakir ve muhtaçlara yardım• Yararlı müesseseler• Vatan, millet ve hükümet• Kurtuluş Savaşı ve tarihçesi• Teşkilât-ı Esasiye• Siyasi hak ve ödevler• Devlet ve görevleri• Yetim ve dullar• Vatandaşların vazifeleri• İdari teşkilat
--	--

(MV, 1924).

1924 programında, Musahabati ahlâkîye dersleriyle, 1., 2., 3. sınıflarda daha çok yakından uzağa yani önce kendiyle daha sonra toplumun düzeniyle ilgili konular verilerek istenilen vatandaş profili oluşturulmaya çalışılmıştır. Musahabati ahlâkîye derslerinde, samimi olayların, büyük milli kahramanlardan örneklerin verilmesi, örnek hikâyelerin anlatılması, bu derste örf, adet, gelenek ve göreneklerle toplum düzenine etki edilmeye çalışıldığını göstermektedir. Ayrıca, öğrencilere, ahlâkî kaidelerin öğretilmesi, okul içi ve dışı küçük görevlerin verilmesi, fikir ve düşüncelerini özgürce söyleyebilecekleri ortamların yaratılması, kanun ve nizamlara uymaları hususunda bilgilendirilmesi, cumhuriyet ve devletin önemiyle birlikte devlet mekanizmasının hangi esaslar üzerinde ve nasıl çalıştığıyla ilgili geniş bilgilerin verilmesi, bize, bireyin kendine, milletine ve devletine karşı hak, ödev, sorumluluk bilincinin yerleştirilmeye çalışıldığını göstermektedir. Bütün bunlarla, yani musahabatı ahlâkîye dersleriyle, ahlâkî ve içtimai ihtiyatların verilmesi, şahsî ve toplumun menfaatlerinin anlatılması, kanunlara nizamlara uymasıyla ilgili bilgi verilmesi, aktif ve sorumluluk sahibi vatandaş yetiştirmeye çalışılması, hukuk konularının varlığını ve önemini göstermektedir.

1924 programında, 4. ve 5. sınıflarda okutulan malumatı vataniye derslerinde ise, daha çok bireyin kendisine, ailesine, milletine, devletine karşı hak ve görevleriyle birlikte toplumsal konular üzerinde durulmuştur. Malumatı vataniye derslerinde, toplumsal düzenle ilgili konuların verilmesi, hak ve ödevlerin belirtilmesi, devletin,

hükümetin, yerel yönetimlerin, güvenlik güçleriyle birlikte topluma yararlı acil durum teşkilatlarının görevleri ve sorumluluklarıyla birlikte bireyin bunlara karşı görev ve sorumluluklarının, teşkilatı esasiye kanunu ve önemli maddelerin, hak, hürriyet ve siyasi hakların, vergi, askerlik devlete karşı önemli görevlerin verilmesi, artık bireysellikten toplumsallığa geçen konulara yer verilmeye çalışıldığını göstermektedir. Konuların ana hatlarıyla verildiği Tablo 3'e de bakıldığında, yine hukukla ilgili konuların ve kavramların varlığını ve önemini görmekteyiz.

Sonuç olarak, 1924 programı, Türkiye Cumhuriyeti'nin sistemli olarak yaptığı ilk programdır. Programda temel amaç, öğretimden öte aktif cumhuriyet ideolojisine uygun insan tipini eğitmektir. Bu nedenle, programda hukuksal temelli kazanımlar, genellikle, birey-birey, birey-toplum, birey-kurum ve toplumsal kurumların birbiri üzerine hak ve ödevleri üzerine düzenlemelerden oluşur. Çünkü amaç, hukuk kavramını önce sorumluluk ekseninde içselleştiren bireyler yetiştirmektir. Aslında, 1924 programı, imparatorluktan ulus devletine geçiş sürecinde hak, yetki ve sorumluluk üçgeninde hukuksal kazanımların topluma ilk kez eğitim yoluyla kazandırıldığı bir program olmuştur.

4.1.2. 1926 Tarihli İlk Mekteplerin Müfredat Programı

1926 tarihli İlkokul Programı'nın en önemli özelliği ve yeniliği, Toplu Tedris (toplu öğretim) uygulamasını getirmesidir. Günümüzde ilköğretimde geçerli olan ve uygulanan toplu öğretim yöntemi, eğitimde o devre göre son derece çağdaş bir anlayış ve uygulamaydı. Bu yönüne göre, ilk üç sınıfta dersler, hayat bilgisi dersindeki üniteler etrafında toplanmış ve her dersin programı yeni ve canlı esaslara dayandırılmıştır.

1926 programında, tarih ve coğrafya derslerinde, hukukla birebir ilgili konulara rastlanmamıştır. Ancak, yurt bilgisi olarak birleştirilen ve IV. sınıflarda, V. sınıflarda da okutulan musahabat-ı ahlâkiye ve malumatı vataniye derslerinde, hukukla birebir ilgili konulara rastlanmaktadır.

Tablo 4: 1926 Tarihli İlk Mekteplerin Müfredat Programı Hukukla ilgili konu dağılımı

Yurt Bilgisi	
IV. Sınıf	V. Sınıf
<ul style="list-style-type: none"> • Bulduğumuz yerdeki halkın yaşamı • Ayrılık ve topluluk • Evde hayat • Okulda hayat • Köy hayatı • Köyde ziraat • Köyde sıhhat ve emniyet • Köyde eğlence • Kasaba ve şehirlerde hayat • Kasabalarda iş şekilleri • Kasabalarda iş hayatını düzenleyen teşkilat Belediye • Belediyelerin görevleri • Kasabada sosyal yaşam <p>Belediye vergileri ve belediye bütçesi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Belediyelere karşı halkın görevleri • Kasaba ve şehir hayatında herkesin uyması gereken görgü kuralları • Büyük şehirler • Köyde hükümet • Kasabada hükümet • Büyük kasaba ve şehirlerde hükümet • Türkiye hükümet teşkilatına kısa bir bakış 	<ul style="list-style-type: none"> • Türk devleti ve Türk milleti • Bu günkü milli Cumhuriyet idaresi çok çetin savaşların ürünüdür • Hükümetin görevleri • Hükümetin görevleri (devam) • Hükümetin işleyiş mekanizması • Hükümetin masrafları • Türk vatandaşlarının görev ve hakları • Türkiye’de idari bölümler • Türkiye’de ecnebler • Türkiye’deki sosyal kurumlar • Türkiye’deki işsiz insanların durumu • Türkiye’de iş gücünü azaltan faktörler ve onlarla mücadele • Halkın aydınlanmasına hizmet eden kurumlar gazeteler, dergiler, mecmualar • Türkiye’de bazı iş kolları denizcilik, milli bankalar • Yeni Türkiye’de gençlik

(MV, 1926).

1926 programında yer alan yurt bilgisi derslerinde, IV. sınıflarda, daha çok, yerel yönetimle yani köy, kasaba, belediye ile ilgili konular verilirken; V. sınıfta, daha genel olan devlet ve millet konularına yer verilmiştir. Tablo 4'e bakıldığı zaman, IV. sınıfta yer alan evde hayat, okulda, köyde, kasabada hayat konularıyla; toplumsal düzen, emniyet, yerel yönetimin vatandaşa karşı görevleriyle bireylere düşen görev ve sorumlulukları üzerinde durulmuştur. V. sınıf konularına bakıldığında, daha genel olan cumhuriyet, hükümetin görevleri, hükümet mekanizması, vatandaşların görev ve hakları, devletin genel durumuyla ilgili konulara yer verildiği görülmektedir. 1926 programıyla, vatan ve millete sahip çıkan ve sorumlu birey yetiştirme amacı güdülmüştür. Ayrıca, 1924 programından farklı olarak, demokrasiyle ilgili kavramlar ders içeriğinde yer almıştır. Yani, yurt bilgisi konularına bakıldığında, hukukla birebir ilgili konulara yer verildiği görülmektedir.

1926 programında, hukuk ile ilgili kavram ve kazanımlar, daha ayrıntılı ve geniş olarak belirtilmiştir. Hak ve ödevler bağlamında, 1924 programındaki kazanım ve amaçlar tekrar edilse de bu programda, hukukî olarak vergi yükümlülükleri, askerlik ve intihap gibi yeni konular müfredata girmiştir.

4.1.3. 1930 İlk Mektep Müfredat programı

1930 ilk mektep müfredat programı incelendiğinde; tarih, coğrafya konularında hukukla bire bir ilgili konulara rastlanmamıştır. Ancak, program incelendiğinde, yurt bilgisi dersinde hukukla birebir ilgili konulara rastlanmıştır. 1930 programında yer alan hukukla ilgili konular Tablo 5' de verilmiştir.

Tablo 5: 1930 Tarihli İlk Mekteplerin Müfredat Programı Hukukla ilgili konu dağılımı

Yurt Bilgisi	
IV. Sınıf	V. Sınıf
<ul style="list-style-type: none">• Bulduğumuz yerdeki halkın yaşamı• Ayrılık ve topluluk• Evde hayat.• Okulda hayat• Köy hayatı• Köyde ziraat• Köyde sıhhat ve emniyet• Köyde eğlence• Kasaba ve şehirlerde hayat• Kasabalarda iş şekilleri• Kasabalarda iş hayatını düzenleyen teşkilat Belediye• Belediyelerin görevleri• Kasabada sosyal yaşam• Belediye vergileri ve belediye bütçesi• Belediyelere karşı halkın görevleri• Kasaba ve şehir hayatında herkesin uyması gereken görgü kuralları• Büyük şehirler• Köyde hükümet• Kasabada hükümet• Büyük kasaba ve şehirlerde hükümet• Türkiye hükümet teşkilatına kısa bir bakış	<ul style="list-style-type: none">• Türk devleti ve Türk milleti• Bu günkü milli Cumhuriyet idaresi çok çetin savaşların ürünüdür• Hükümetin görevleri• Hükümetin görevleri (devam)• Hükümetin işleyiş mekanizması• Hükümetin masrafları• Türk vatandaşlarının görev ve hakları• Türkiye’de idari bölümler• Türkiye’de ecnebiler• Türkiye’deki sosyal kurumlar• Türkiye’deki işsiz insanların durumu• Türkiye’de iş gücünü azaltan faktörler ve onlarla mücadele• Halkın aydınlanmasına hizmet eden kurumlar gazeteler, dergiler, mecmualar• Türkiye’de bazı iş kolları denizcilik, milli bankalar• Yeni Türkiye’de gençlik

(MV, 1930).

1930 programı incelendiğinde, yurt bilgisi derslerine ait konuların tamamının 1926 programında yer alan yurt bilgisi dersinin konularıyla aynı olduğu görülmüştür.

Program incelendiğinde, 1926 da olduğu gibi, IV. sınıflarda, daha çok, ev, okul, köy, kasaba, belediye gibi yerel yönetimler ve küçük yerleşim yerlerindeki hayat üzerinde durulurken; V. sınıflarda, daha çok, ülke genelini ilgilendiren yani genel yönetimle ve ülke genelindeki toplumsal yaşamın düzeni ile ilgili konular üzerinde durulduğu görülmüştür.

4.1.4. 1936 Tarihli İlkokul Programı

1936 ilkokul programında, tarih ve yurt bilgisi derslerinde, konuların sınıflara göre dağılımı belirtilmemiş olup sadece coğrafya derslerinin konuları sınıflara göre dağıtılarak ayrı bir şekilde verilmiştir. Coğrafya konuları içinde, hukukla birebir ilgili konulara rastlanmamıştır.

1936 ilkokul programında, tarih dersindeki yer alan konular, direktifler doğrultusunda incelenebilmektedir. Bu bölümde, geçmişle yaşanan dönem arasında karşılaştırma yapılmış; toplum hayatının düzenine yönelik direktifler verilmiştir.

1936 ilkokul programında, yurt bilgisi derslerine ait konuların dağılımına yer verilmemiş; bakanlıkça verilen yurt bilgisi kitabının içeriğinin bu dersin içeriği olarak kabul eden bir açıklamaya yer verilmiştir.

4.1.5. 1948 Tarihli İlkokul Programı

1948 ilkokul programında, tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi derslerinin sınıflara göre konu dağılımı, ders amaçları ayrı ayrı verilmiştir. 1948 İlkokul programında yer alan coğrafya ve tarih konuları incelendiğinde, hukukla bire bir ilgili konulara rastlanmamıştır. Ancak, yurttaşlık bilgisi dersine ait konular incelendiğinde, hukukla bire bir ilgili konulara yer verildiği görülmektedir.

Tablo 6: 1948 Tarihli İlkokul Programı Hukukla ilgili konu dağılımı

Yurt Bilgisi	
IV. Sınıf	V. Sınıf
<ul style="list-style-type: none">• Toplumsal hayat• Ailede ve okulda hayat	<ul style="list-style-type: none">• Hükümet ne işler görür?• Hükümetin masrafları

<ul style="list-style-type: none"> • Büyük ulusum • Köylerde hayat • Şehir ve kasabalarda hayat • Yurdumuzun idaresi ve Türkiye devleti 	<ul style="list-style-type: none"> • Devletle yurttaşlar arasındaki ilişki • Türkiye’de idare bölümü • Yurdumuzda sosyal işler ve hükümet teşkilatına yardımcı kurumlar • Halkın aydınlatılmasına hizmet eden kurumlar • Ulusal ekonomi • Gençlik ve spor • Demokrasi • Herkes kendi yeteneklerine göre hayatta bir ge yolu tutmak zorundadır
---	---

(MEB, 1948).

1948 programında, yurttaşlık bilgisi dersine ait kısımda, amaçların dışında açıklamalar ve sınıflara göre konular verilmiştir. Programda, dördüncü sınıfa ait yurttaşlık bilgisi konuları altı ana konu başlığı hâlinde verilmiştir (MEB, 1948). Programda bu derse ait beşinci sınıf konuları ise 10 ana konu maddesi hâlinde verilmiştir (MEB, 1948).

1948 programı, yurt bilgisi dersi konuları incelendiğinde IV. sınıflarda aile, okul, köy, kasaba ve yurdumuzda hayat konuları üzerinde durulmuştur. Konuların düzenine baktığımızda, toplumsal yapının en küçüğü olan aileden başlayıp çocuğun aileden sonra yakın çevresi olan okuldaki devam ederek ülkenin idaresine kadar ele alındığı görülmektedir. V. sınıf konularına bakıldığında zaman, devlet yönetimi ve devletin vatandaşla olan ilişkisi gibi daha genel konular üzerinde durulduğu görülmektedir.

4.1.6. 1962 İlkokul Program Taslağı

1962 programı, taslak olarak hazırlanan bir programdır. 1948 tarihli İlkokul programından farklıdır. Bu program taslağı, MEB’in ders öğretmenlerinden görüş dönütleri alarak oluşturduğu bir programdır. Bu programda, 4. ve 5. sınıflarda okutulan yurttaşlık bilgisi, tarih ve coğrafya dersleri “Toplum ve Ülke İncelemeleri” dersi adı altında birleştirilmiş ve hayat bilgisi dersi ile beraber mihver ders olarak kabul edilmiştir. Bunun da gerekçesi şöyle belirtilmiştir (MEB, 1962);

“İlkokulun ilk üç sınıfında okutulan Hayat Bilgisi dersi çocuğa kazandırılması arzu edilen bilgi, beceri ve alışkanlıkları kazandırmakta, çocuk gelişimine uygunluğu bakımından özel bir önem taşımaktadır. İkinci devre dediğimiz dördüncü, beşinci sınıflarda da bu bütünlük ve beraberliğin devamı aynı sebeplerle bir zarurettir. Bu zorumluk [zorunluluk] göz önüne alınarak ikinci devrede ayn dersler hâlinde okutulmakta bulunan tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi dersleri de (Toplum ve Ülke İncelemeleri) adı altında ve üniteler hâlinde birleştirilmiştir.

Tablo 7: 1962 Tarihli İlkokul Program Taslağı Hukukla ilgili ünitelerin dağılımı

TOPLUM VE ÜLKE İNCELEMELRİ DERSİ	
IV. Sınıf	V. Sınıf
<ul style="list-style-type: none"> • İlimiz ve bölgemiz (bütün konuların işlenmesinde hareket noktası, bulunulan yer olacaktır) • Ailede okulda ve yakın çevremizde hayat (üçüncü sınıf Hayat Bilgisinde verilen bilgilerin hatırlatılması) • Yönetim Örgütleri. • Trafik kuralları (yayalara mahsus kurallar, taşıtlara iniş ve binişler, oyun yerleri, bisiklet ehliyeti almak). • Türkiye'miz, Yurdumuzun idaresi ve Türkiye Devleti (Cumhuriyetimiz, Millet Meclisi, Senato, Cumhurbaşkanı, Bakanlar Kurulu). 	<ul style="list-style-type: none"> • İkinci Dünya Savaşı ve Birleşmiş Milletler. • Demokrasimizin gelişmesi, çok partili hayata geçiş. • 27 Mayıs ve Yeni Anayasamız. • Yurdumuzda sosyal işler • Hükümet teşkilatlanmaya yardımcı kurumlar. • Dünyamıza toplu bir bakış. • Meslek seçimi (Herkes bir meslek sahibi olmalıdır. <p>Her meslek şerefli dir. Meslekte hünerli olmak işi dürüst yapıp ilerlemek.</p>

(MEB, 1962).

1962 program taslağında yer alan, Toplum ve Ülke İncelemeleri dersi için dördüncü sınıfta 11 ünite belirlenmiştir. Toplum ve Ülke İncelemeleri dersinin beşinci sınıfa ait ünite sayısı ise 14'tür (MEB, 1962). Bu üniteler incelenerek hukukla birebir ilgili olan üniteler belirlenmiş ve Tablo 7' de verilmiştir.

1962 programında yer alan Toplum ve Ülke İncelemeleri dersinin konuları incelendiğinde, programda, IV. sınıftaki ünitelerde yer alan konuların, ilimiz ve

bölgemiz ünitesinin ışığında işlenmesi uygun görülmüştür. Bu doğrultuda, işlenecek olan konular, yine diğer programlarda olduğu gibi, yakın çevredeki toplumsal hayat ile başlayıp yurdun idaresi gibi toplumsal hayatı ilgilendiren konularla devam etmektedir. V. sınıf konuları incelendiğinde ise, müfredatta, ülke genelindeki toplumsal hayat ile ilgili konuların yanında dünya ile ilgili konuların da yer aldığı görülmüştür.

4.1.7. 1968 Tarihli İlkokul Programı

1962 Program Taslağı uygulaması, Bakanlıkça izlenerek değerlendirilmiş ve bu değerlendirmeler doğrultusunda, Bakanlıkta uygulayıcı, yönetici, eğitimci ve uzmanlardan oluşan bir komisyon oluşturularak “Geliştirilmiş İlkokul Program Taslağı” hazırlanmıştı. Daha sonra, bu taslak, 120 kişilik uygulayıcı, eğitimci, uzman ve yönetici tarafından “İlkokul Programı Değerlendirme Semineri”nde de incelenmiş, bazı değişiklikler yapıldıktan sonra 1 Temmuz 1968 gün ve 171sayılı kararla “1968 İlkokul Programı” olarak kabul edilmişti (Fer, 2005). 1962 program taslağı, 1968 İlkokul programına zemin oluşturan bir taslaktı. Yaklaşık 6 yıllık bir hazırlık ve uygulama evresi geçirdikten sonra ortaya 1968 programı çıkmıştı (Arslan, 2000). Bu programda, ayrı birer disiplin olan Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi dersleri “Sosyal bilgiler” adıyla tek ders haline getirilmiştir (Binbaşoğlu, 1999).

Tablo 8: 1968 Tarihli İlkokul Programı Hukukla ilgili ünitelerin dağılımı

IV. SINIF	V. SINIF
<ul style="list-style-type: none">• İlimiz ve Bölgemiz• Yurdumuzda bugünkü hayat	<ul style="list-style-type: none">• Cumhuriyetimiz

(MEB, 1968)

1968 ilkokul programı incelendiğinde, Sosyal bilgiler dersi konuları üniteler hâlinde verilmiş olup ünite dağılımı, IV. sınıflarda 5 ünite, V. sınıflarda 6 ünite olarak belirlenmiştir. Ünitelerin içeriğini oluşturan konular, her bir ünitenin altında verilmiştir.

IV. ve V. sınıflarda yer alan üniteler incelendiğinde bunların içeriğinde hukukla bire bir ilgili konulara rastlanmıştır. Tablo 8' de hukukla ilgili üniteler

verilmiştir. Hukukla ilgili üniteler incelendiğinde, IV. sınıflar için 2 ünite, V. sınıflar için 1 ünite olduğu görülmüştür. IV. sınıf ünitelerinin ilimiz ve bölgemiz, yurdumuzda bugünkü hayat gibi yakından uzağa doğru verildiği görülmektedir. V. sınıfta hukukla ilgili olan tek ünitenin “Cumhuriyetimiz” adlı ünite olduğu görülmüştür.

4.1.8. 1968 Programından Sonra 1974 Programı

1974 tarihli Temel Eğitim Sosyal bilgiler programında yer alan sınıflara göre üniteler incelenerek hukukla ilgili olan üniteler Tablo 9 'da verilmiştir.

Tablo 9: 1974 Tarihli Programın Hukukla İlgili Ünitelerin Dağılımı

IV. SINIF	V. SINIF
<ul style="list-style-type: none">• Günlerimiz Nerelerde ve Nasıl Geçiyor?• Köyümüz, Kasabamız veya Şehrimiz Nasıl Bir Yerdedir?	<ul style="list-style-type: none">• Yurdumuza Toplu Bakış• Cumhuriyetimizi Nasıl Kurduk?

(MEB, 1974).

1968 tarihli programda yapılan 1974 ve 1990 tarihli değişiklikler özde bir farklılık oluşturmadığından ayrı birer program olarak ele alınmamıştır. 1974 ve 1990 tarihli programlar, 1968 programında görülen eksikliklerin giderildiği ve güncellemelerin yapıldığı programlar olarak nitelendirilebilir.

1974 yılında toplanan IX. Milli Eğitim Şurası kararları uyarınca temel eğitimin amaçlarına uygun olarak hazırlanan ve 1977-1978 öğretim yılından itibaren uygulanmasına karar verilen Temel Eğitim IV. ve V. sınıflar Sosyal bilgiler programı ile 1968 tarihli programda bir kısım değişikliklere gidilmiştir. Sosyal bilgiler dersinin amaç ve açıklamalarında değişiklikler yapılmıştır. Temel eğitim sınıflarında kutlanacak belirli gün ve hafta sayısı da artırılmıştır. Sınıflar için belirlenen ünitelerin sayıları ve adları tamamen değiştirilirken, içeriklerinde ciddi bir değişikliğe gidilmemiştir.

1974 Sosyal bilgiler programı incelendiğinde, IV, V. sınıflarda hukukla ilgili ikişer ünite olduğu görülmüştür. 1974 programında, IV. sınıflara ait olan üniteler incelendiğinde, yakın çevreyle, günlük hayatla, yerel yönetimlerle ilgili konuların

varlığı görülmektedir. 1974 programının V. sınıf üniteleri incelendiğinde ise, daha genel konulara yer verildiği tespit edilmiştir.

4.1.9. 1995 Tarihli İlkokul Sosyal bilgiler Programı

1990 tarihinde kabul edilen Sosyal bilgiler Programı ile, 1968 programında belirlenen ünitelerin isimleri değiştirilmiştir. Ancak, içeriğinde önemli bir değişikliğe gidilmemiştir. Programın amaçlar kısmında ise, herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. 1995 tarihli program incelenmiş, sınıflara göre belirlenen 4. ve 5. sınıf Sosyal bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan hukukla ilgili konuların ünite adları başlıklar hâlinde Tablo 10' da verilmiştir.

Tablo 10: 1995 Tarihli Programın Hukukla İlgili Ünitelerin Dağılımı

IV. SINIF	V. SINIF
<ul style="list-style-type: none">• Yasadığımız Yer• İlimiz ve Bölgemiz• Yurdumuz Türkiye• Türklerin Anadolu'ya Yerleşmesi	<ul style="list-style-type: none">• Demokratik Hayat ve Anayasamız.

(MEB, 1995).

1995 ilkokul Sosyal bilgiler programı incelendiğinde, hukukla ilgili, IV. sınıflarda dört ünite, V. sınıflarda bir ünite olduğu görülmüştür. IV. sınıf üniteleri incelendiğinde, bireyin önce yakın çevresi ile ilgili konulara, daha sonra ülke geneli ile ilgili konulara yer verildiği görülmüştür. 1995 Sosyal bilgiler programı IV. sınıf üniteleri arasında yer alan "Türklerin Anadolu'ya Yerleşmesi" isimli ünitenin hukukla bağlantılı olduğu, bu ünite içerisinde yer alan "Vatan ve Millet" isimli IV. bölümün içeriğine bakılarak belirlenmiştir. 1995 Sosyal bilgiler programı V.sınıf müfredatında yer alan "Demokratik Hayat ve Anayasamız" isimli ünite, toplumsal hayatta düzen, hak ve ödevler, devlet yönetimi gibi hukukla ilgili konulara yer verilmiştir. 1995 programı V. sınıfında verilen bu ünitenin doğrudan vatandaşlık bilgisi ve hukukla ilgili konuları içerisinde barındırdığı görülmüştür.

4.1.10. Ortaokul Programları

Çalışmamıza konu olan Sosyal bilgiler programlarında hukuk konuları yurttaşlık, vatandaşlık dersleri ekseninde ilköğretimin yanı sıra ortaokul programlarında yer almıştır. Ancak, Cumhuriyet Dönemi ortaokul programlarından 1924, 1927 programlarına ulaşamamıştır. Bu nedenle araştırma kapsamına alınmamıştır.

4.1.10.1. 1931-1932 Orta Mektepler Müfredat Programı

1931-1932 Tadilat programı 1924 tarihli ilkokul programının tecrübesi ile hazırlanmış olan bir programdır. Bu programda, tarih ve yurt bilgisi derslerinde düzenlemeler yapılmaya çalışılmış ve bu düzenlemelerle derslerin konularında yenilikler yapılmaya çalışıldığı görülmektedir.

“Gerek tarih gerek yurt bilgisi tedrisatı 1932-1933 senesinde orta mekteplerde normal bir vaziyete girecektir” (MV, 1931).

Tablo 11: 1931-32 Tarihli Programın Hukukla İlgili Ünitelerin Dağılımı

YURT BİLGİSİ	
I, II. Sınıf	III. Sınıf
<ul style="list-style-type: none">• Millet• Devlet• Demokrasi• Cumhuriyet• İlk hak ve İlk vazife• Hürriyet• Müsabat (meslek, vatandaşın devlete karşı görevleri, demokraside hükümet tarzı)• Vergi• Askerlik• Türkiye’de mebus intihabının kanunen suret-i ceryani• Teşkilatı esasiye• İcra kuvveti	<ul style="list-style-type: none">• Hükümet teşkilatı• Vekâletlerin vazifeleri ve teşkilatları (adliye, ceza, hukuk, yerel yönetimler, aile, milli müdafaa)

<ul style="list-style-type: none"> • TBMM • Kanun • Siyasi fırkalar • Devlet şurası 	
---	--

(MV, 1931).

1932 programında, yurt bilgisi dersinde yenilikler görülmekte ve Ortaokulun her sınıfında (I, II ve III) okutulacak olan bu dersin millet, devlet, demokrasi, cumhuriyet, hürriyet, eşitlik gibi kavramların açıklanmasıyla beraber konular arasında seçim, vergi ve askerlik konuları da içermektedir (Keskin, 2002). Bu programdaki yurt bilgisi dersinde, hukukla bire bir ilgili konulara rastlanmıştır. Bu konular Tablo 11 'de verilmiştir.

Program içerisinde yer alan hukukla ilgili konuların sınıflara göre dağılımı incelendiğinde; I, II. sınıf konularının daha çok vatandaşın görev ve sorumlulukları içerisinde olan konular olduğu; III. sınıf konularının ise, hükümetin görev ve sorumluluklarıyla bire bir ilgili konular olduğu görülmektedir.

4.1.10.2. 1938 Tarihli Ortaokul Programı

1938 ortaokul programı incelendiğinde, hukukla bire bir ilgi konulara daha çok yurt bilgisi derslerinde rastlanmaktadır. Tarih dersi konuları incelendiğinde hukukla bire bir ilgili olan sadece bir konuya rastlamaktayız. 1938 tarihli ortaokul programında hukukla bire bir ilgili olan konular Tablo 12' de gösterilmiştir.

Tablo 12: 1938 Tarihli Programın Hukukla İlgili Ünitelerin Dağılımı

TARİH		YURT BİLGİSİ	
III. Sınıf	II. Sınıf	III. Sınıf	
<ul style="list-style-type: none"> • Dinde ve Hukukta İnkılâplar ve Düzeltmeler 	<ul style="list-style-type: none"> • Teşkilat-ı esasiye • İcra kuvveti • TBMM 	<ul style="list-style-type: none"> • Hükümet teşkilatı • Devlet • Demokrasi 	

	<ul style="list-style-type: none"> • Kanun • Müsahabat divanı • Hükümet teşkilatı • Vekâletlerin vazifeleri ve teşkilatları (adliye, ceza, hukuk, yerel yönetimler, aile, milli müdafaa) • Siyasi fırkalar • Devlet şurası 	<ul style="list-style-type: none"> • Cumhuriyet • İlk hak, ilk vazife • Hürriyet • Askerlik • Vergi • Mebusun intihabının kanunen sureti cereyanı
--	--	---

(Kültür Bakanlığı, 1938).

1938 tarihli bu programda, birinci sınıflarda yurt bilgisi dersi yoktur. İkinci ve üçüncü sınıflarda okutulan dersin konularının sınıflar bazında incelendiğinde , içeriğin gelişigüzel olarak hazırlandığı görülmektedir. Konuların , maddeler (bir ana başlık, ardından ise alt konu başlıkları) hâlinde sıralanmış olduğu ve birbiriyle ilişkili olan konuların ise ayrıca bir ana başlık altında verildiği görülmüştür (Keskin, 2002).

1938 Ortaokul programında, yurt bilgisi dersi insan hakları ve demokrasi ekseninde konu başlıklarıyla verilmiştir. Programda; demokrasi prensibinin muhteviyatı ve inkişafı, cumhuriyet, hak ve vazifeler, müeyyideler, hürriyet, müsavat, meslek ve meslek edinme gibi konulara yer verilmiştir. Bu dönemde ders kitabı yazarları ise Tarık Emin Rona, (Yurt Bilgisi Dersleri) Tezer Taşkiran, (Yurt Bilgisi) ve Bedia ve Kemal Ermat'ın (Yurt Bilgisi Dersleri) kitaplarıdır (Gülmez, 2001). 1938 programında yer alan hukukla ilgili konular incelendiğinde, tarih dersi müfredatında, sadece, “Dinde ve Hukukta İnkılâplar ve Düzeltmeler” isimli bir konunun yer aldığı görülmektedir. Programda yer alan yurt bilgisi dersindeki hukukla ilgili konular incelendiğinde, diğer yıllara göre konuların çok değişmediği sadece konuların sınıflara göre dağılımında bazı yer değişiklikleri olduğu görülmüştür.

4.1.10.3. 1949 Tarihli Ortaokul Programı

1949 tarihli ortaokul programı incelendiğinde, coğrafya derslerinde hukukla bire bir ilgili konulara rastlanmamıştır. Tarih dersi müfredatındaki bir üniteye hukukla ilgili konuya rastlanmış, yurttaşlık bilgisi dersi konuları incelendiğinde hukukla bire bir ilgili konulara rastlanmıştır ve bu konular Tablo 13 ' de verilmiştir.

Tablo 13: 1949 Tarihli Programın Hukukla ilgili ünitelerin dağılımı

TARİH	YURTTAŞLIK BİLGİSİ		
	III. Sınıf	I. Sınıf	II. Sınıf
• Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrimi	• Okulumuz • Ailemiz • Çevremiz • Belediyemiz • Hemşerilik ödevlerimiz	• Topluluğu yaşatan kurumlar • Millet topluluğu • Devletin yasama görevi • Devletin yürütme görevi • Devletin yargı görevi	• Demokrasi • Hak ve ödevler • Vatandaşlık ödevlerimiz • Meslek seçimi • Birleşmiş milletler unesco

(MEB, 1949).

1949 programı incelendiğinde, tarih dersinde hukukla ilgili bir konunun varlığı tespit edilmiştir. III. sınıflarda, "Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrimi" isimli konunun verildiği görülmüştür. 1949 programında hukukla ilgili yurttaşlık bilgisi konuları incelendiğinde, I. sınıf konularının bireyin yakın çevresiyle ilgili, II. sınıf konularının devlet, devletin görevleri; millete karşı sorumlulukları ile ilgili, III. sınıf konularının ise vatandaşlık görevleri ile ilgili olduğu görülmüştür.

4.1.10.4. 1962 Tarihli Ortaokul Programı

1962 tarihli ortaokul programı incelendiğinde, coğrafya derslerinde, hukukla bire bir ilgili konulara rastlanmamıştır. Ancak, tarih dersinde bir üniteye hukukla ilgili konuya rastlanmış; yurttaşlık bilgisi dersi konuları incelendiğinde ise hukukla bire bir ilgili konulara rastlanmış ve bu konular Tablo 14 ' de verilmiştir.

Tablo 14: 1962 Tarihli Programın Hukukla İlgili Ünitelerin Dağılımı

Tarih	YURTTAŞLIK BİLGİSİ		
	III. Sınıf	I. Sınıf	II. Sınıf
• Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrimi	• Okulumuz • Ailemiz • Çevremiz • Trafik kuralları • Belediyemiz • Hemşerilik ödevlerimiz	• Topluluğu yaşatan kurumlar • Trafik • Millet topluluğu • Devletin yasama görevi • Devletin yürütme görevi • Devletin yargı görevi	• Demokrasi • Hak ve ödevler • Vatandaşlık ödevlerimiz • Meslek seçimi • Birleşmiş milletler unesco

(MEB, 1962).

1962 ortaokul programı incelendiğinde, programda yer alan ünitelerin ve konuların 1949 ortaokul programıyla bire bir aynı olduğu görülmüştür. Program aynı olduğu için, hukukla ilgili ünitelerin ve konuların derslere göre dağılımı ve ders içeriklerinin sınıflara göre dağılımı 1949 programındaki gibi kalmıştır.

4.1.10.5. 1970-1971 Tarihli Ortaokul Programı

1970 tarihli Sosyal bilgiler programı incelenmiş ve müfredatta yer alan hukukla bire bir ilgili konular Tablo 15' de verilmiştir.

Tablo 15: 1970 Tarihli Programın Hukukla ilgili ünitelerin dağılımı

I. Sınıf	II. Sınıf	III.Sınıf
<ul style="list-style-type: none">Günlerimiz nerelerde ve nasıl geçiyor.	-	<ul style="list-style-type: none">Demokrasi nedir ve Türkiye’de demokrasiYeni Türk devletinin kurulmasıBirleşmiş milletler ve unesco

(MEB, 1970).

1970-1971 öğretim yılında uygulamaya konulan ve 1973 yılında basılan bu program, ilklerin görüldüğü bir programdır. Cumhuriyet’in ilk yıllarından beri orta mektep ve daha sonra ortaokullarda birbirinden bağımsız ve tek disiplin anlayışına uygun olarak okutulan Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi dersleri “Sosyal bilgiler” adı altında birleştirilmiştir. Bu programda, Sosyal bilgiler dersi disiplinler arası bir yaklaşıma göre düzenlenmiştir. 1985 tarihine kadar, bazı dönemler değişikliklere uğrayarak, uygulamada kalmıştır. Bu program ile Cumhuriyetin kuruluşundan beri ortaokullarda birbirinden bağımsız olarak okutulan ve tek disiplin anlayışının hâkim olduğu Sosyal bilgiler kapsamına giren dersler "*Sosyal bilgiler*" adı altında toplanmıştır (Keskin, 2002).

1970-1971 tarihinde kabul edilen programla disiplinler arası yaklaşıma göre hazırlanmış olan Sosyal bilgiler dersi, 1985 yılına kadar uygulamada kalmış ve bu tarihte 64 sayılı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı kararı ile 3 ayrı derse ayrılmıştır. Böyle bir uygulamaya geçilmesinin sebebi, Sosyal bilgiler programı ve ders kitabı içerisinde yeterince yer alamayan bazı önemli konuların, ayrı ders kitapları altında ayrıntılı biçimde verilmesini sağlamak olabilir. Bu program diğer derslerden ve programlardan bağımsız olarak tek disiplin anlayışına göre hazırlanmış ilk programdır (Ercan, 2007).

1970 programı müfredatında hukukla ilgili konuların dağılımına bakıldığında, I. sınıfta bir ünite, III. sınıfta üç ünite tespit edilmiştir. Ancak, II. sınıf müfredatında hukukla ilgili bir üniteye rastlanmamıştır. Bu program müfredatında yer alan vatandaşlık ve hukukla ilgili konuların 1970'ten önce yayınlanmış olan programlara göre azaldığını söylemek mümkündür. Bunun sebeplerinden birinin, Sosyal bilgiler içerisinde yer alan disiplinlerin tek bir çatı altında toplanması olduğu söylenebilir.

4.1.10.6. 1995 ve 1997 Tarihli Ortaokul (İlköğretim II. Kademe) Programı

T.T.K.B' nin 12.3.1992 tarih ve 45 sayılı kararı ile kabul edilmiş; 13.4.1992 tarih ve 2356 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayımlanmış olan, 1995 ve 1997 Sosyal bilgiler programının ilköğretim 4 ve 5. sınıfta okutuluyor olması nedeniyle ortaokul programı dâhilinde yer alan ilköğretim II. kademe dersi olarak vatandaşlık bilgileri dersi programı ele alınmış ve incelenmiştir (MEB 1995).

Bu program müfredatında yer alan bölüm ve üniteler incelenmiş ve hukukla bire bir ilgili olan bölüm ve üniteler Tablo 16' da verilmiştir.

Tablo 16: 1995 ve 1997 Tarihli Programın Hukukla İlgili Ünitelerin Dağılımı

1995 ve 1997 Tarihli Vatandaşlık Bilgileri Dersi Öğretim Programı
III. Sınıf
ÜNİTELER
BİRİNCİ BÖLÜM
<ul style="list-style-type: none">• İnsan Ve Toplum• Toplum Hayatını Düzenleyen Kurallar

İKİNCİ BÖLÜM

- Aile Topluluğu
- Ailede Demokratik Hayat

UÇÜNCÜ BÖLÜM

- Eğitim ve Öğretim
- Okulda Demokratik Hayat
- Plan Ve Planlı Çalışma

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

- Devlet Ve Devlet Şekilleri
- Ülke (Vatan)
- Millet
- Hâkimiyet, Milli Hâkimiyet ve Siyasi Teşkilatlanma

BEŞİNCİ BÖLÜM

- Demokrasi Nedir?
- Demokrasinin Tarihçesi
- Bugünkü Demokrasi anlayışı
- Rejimimize ve varlığımıza Yönelik Tehditler

ALTINCI BÖLÜM

- Anayasamız
- Devletin Yasama Görevi
- Devletin Yürütme Görevi
- Devletin Yargı Görevi

YEDİNCİ BÖLÜM

Hürriyetçi demokrasimizde temel Hak ve Ödevlerimiz

- Genel Hükümler
- Kişinin Hak ve Ödevleri
- Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler
- Siyasi Hak ve Ödevler
- Olağanüstü Usulleri
- Vatan hizmeti
- Vergi ödevimiz

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Trafik

- Trafik Teşkilatı
- Trafik Kuralları

- Trafik Kazaları

DOKUZUNCU BÖLÜM

- Yurtta Sulh Cihanda Sulh
- Barışın Önemi

(MEB, 1995).

1995 ve 1997 Tarihli Vatandaşlık Bilgileri dersi öğretim programı incelendiğinde, hukukla ilgili konuların birey, aile, okul gibi konulardan başlayıp ülke geneline doğru yani özelden genele doğru bir dağılım gösterdiği tespit edilmiştir. Bu program incelendiğinde, programda, devletin görevleri, vatandaşın görevleri ve toplum düzeni gibi hukuk konularının yer aldığı görülmüştür. Program içerisinde yer alan ünite ve konuların dağılımına bakıldığında, bu döneme kadar yapılmış olan programlardaki yurt bilgisi, yurttaşlık bilgisi derslerinin ünite ve konularıyla benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir.

4.1.11. İlköğretim Programları

4.1.11.1. 1998 Tarihli İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programı

1998 Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan üniteler incelenerek hukukla bire bir ilgili olanlar belirlenmiştir. Belirlenen üniteler Tablo 17' de verilmiştir.

Tablo 17: 1998 Tarihli Programın Hukukla İlgili Ünitelerin Dağılımı

1998 İlköğretim Sosyal bilgiler Öğretim Programı	
IV. Sınıf	
Ünite	
•	Aile, Okul ve Toplum Hayatı

(MEB, 1998).

1998 tarihinde oluşturulan bu yeni program, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 02.04.1998 tarih ve 62 sayılı kararı ile kabul edilmiş ve 2487 sayılı Tebliğler Dergisinde yayınlanmıştır. Bu kararda, 30.05.1990; 62 ve 15.03.1993 ; 80 tarih ve sayılı kararlarla kabul edilen 4. ve 5. sınıf Sosyal bilgiler Dersi Öğretim

Programı, 20.04.1985; 67 ve 15.03. 1993; 81 tarih ve sayılı kararlarla kabul edilen Milli Tarih Programı ile 24.06.1985; 95 ve 15.03.1993; 79 tarih ve sayılı kararlarla kabul edilen Milli Coğrafya Programı uygulamadan kaldırılmıştır (MEB, 1998).

1998 tarihli bu program, ilköğretim bütünlüğüne yönelik olarak hazırlanmış ilk Sosyal bilgiler dersi öğretim programıdır. Çünkü 8 yıllık zorunlu ilköğretim uygulamasına geçildikten sonra hazırlandığı için ilköğretimin 4–7. sınıflarını kapsayan bir bütünlük göstermektedir. 1998 tarihli bu programın disiplinler arası bir yapıya sahip olduğu söylenebilir. Çünkü tarih, coğrafya, Sosyal bilgileri oluşturan diğer bilim dallarına ait bilgiler Sosyal bilgiler adı altında birleştirilmiştir. 1998 Sosyal bilgiler programında, IV. sınıflar için 4 ünite, V. sınıflar için 4 ünite, VI. sınıflar için 6 ünite ve VII. sınıflar için 7 ünite verilmiştir. Ancak, hukukla ilgili olan ünite sayılarının geçmiş dönemlerde hazırlanan programlara göre düştüğü görülmüştür.

1998 ilköğretim IV. sınıf Sosyal bilgiler öğretim programı incelendiğinde, hukukla ilgili bir üniteye rastlanmıştır. Aile, okul ve toplum hayatı isimli bu üniteye bakıldığında, ilköğretimin ilk kademesi olan IV. sınıfta bireyin yakın çevresiyle ilgili konulara yer verildiği görülmüştür. Bu üniteyle, öğrenciye yakın çevresi anlatılmış ve ünite, V. sınıf konularına geçişte bir basamak olarak kullanılmıştır.

Tablo 18: 1998 Tarihli Programın Hukukla İlgili Ünitelerin Dağılımı

1998 İlköğretim Sosyal bilgiler Öğretim Programı	
V. Sınıf	
Üniteler	
• Vatan ve Millet	
• Cumhuriyete Nasıl Kavuştuk?	

(MEB, 1998).

1998 ilköğretim V. sınıf Sosyal bilgiler programı incelendiğinde, hukukla ilgili iki üniteye rastlanmıştır. "*Vatan ve millet*", "*Cumhuriyete nasıl kavuştuk?*" üniteleri hukukla ilgili konuları içerisinde barındırmakta ve IV. sınıftaki bireyin yakın çevresiyle ilgili verilen konuları daha genele yaymaktadır. Bu bağlamda, öğrencilerin; aile, okul ve toplum hayatıyla ilgili kavramlardan millet kavramına geçtikleri ve yakın çevresinden sonra ülkelerini tanımaya başladıkları söylenebilir.

Tablo 19: 1998 Tarihli Programın Hukukla İlgili Ünitelerin Dağılımı

1998 İlköğretim Sosyal bilgiler Öğretim Programı VI. Sınıf
Üniteler
<ul style="list-style-type: none">• Demokratik Hayat

(MEB, 1998).

1998 ilköğretim VI. sınıf Sosyal bilgiler öğretim programı incelendiğinde, hukukla ilgili, sadece “Demokratik Hayat” isimli ünitenin yer aldığı görülmüştür. 1998 ilköğretim Sosyal bilgiler öğretim programı müfredatı, hukukla ilgili üniteler bakımından incelendiğinde, IV. sınıfta aile, okul, toplum ile ilgili konulara, V. sınıfta vatan, millet ile ilgili konulara, VI. sınıfta ise demokratik hayat isimli ünite dâhilinde toplumu ilgilendiren konulara yer verildiği görülmüştür.

1998 ilköğretim Sosyal bilgiler öğretim programının VII. sınıf üniteleri incelendiğinde ise hukukla bire bir ilgili konulara rastlanmamıştır. Bundan dolayı, araştırmada, ilköğretim VII. sınıf konularına ait tabloya yer verilmemiştir.

4.1.11.2. 1998 Tarihli Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersi Öğretim Programı

1998 vatandaşlık ve insan hakları dersi programı, VII. ve VII. sınıflar için 4'er üniteden oluşmaktadır. Bu üniteler incelenerek hukukla ilgili olanlar belirlenmiş ve ünite dağılımı Tablo 20' de verilmiştir.

Tablo 20: 1998 Tarihli Programın Hukukla İlgili Ünitelerin Dağılımı

1998 Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersi VII. Sınıf
Üniteler
<ul style="list-style-type: none">• İnsanlığın Ortak Mirası• İnsan Hakları• Etik ve İnsan Hakları• Temel Haklar ve Özgürlükler

(MEB, 1998).

Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Programı, Talim ve Terbiye Kurulu'nun 25.06.1998 tarih ve 83 sayılı kararı ile kabul edilmiş olup, Temmuz 1998 tarih ve 2490 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayınlanmıştır. (Keskin, 2002).

1997 yılında çıkarılan kanunla, zorunlu eğitim sekiz yıla çıkarılmış ve bu tarihten sonra yapılan programlar, ilköğretim anlayışına göre hazırlanmıştır. Sekiz yıllık eğitim sistemine geçilmesiyle, 1998 Sosyal bilgiler öğretim programında, vatandaşlık ve insan hakları eğitim dersi programı çıkarılmış ve uygulanmaya başlanmıştır.

1998 vatandaşlık ve insan hakları dersi öğretim programı, hukukla ilgili konular bakımından incelendiğinde, VII. sınıfta, daha çok, insan kavramı üzerinde durulduğu görülmektedir. Programın VII sınıf müfredatında, hukukla ilgili dört ünite belirlenmiştir. Belirlenen bu ünitelerin insan, insan hakları, etik, özgürlük gibi konular çerçevesinde oluşturulduğu ve bu ünitelerde, birey merkezli konulara yer verildiği söylenebilir.

Tablo 21: 1998 Tarihli Programın Hukukla İlgili Ünitelerin Dağılımı

1998 Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersi VIII. Sınıf
Üniteler
<ul style="list-style-type: none">• Devlet, Demokrasi, Anayasa, Vatandaşlık, Vatandaşlık Hakları ve Sorumlulukları• İnsan Haklarının Korunması• Milli Güvenlik ve Milli Güç Unsurları• İnsan Haklarının Korunmasında Karşılaşılan sorunlar

(MEB, 1998).

1998 vatandaşlık ve insan hakları dersi öğretim programı, hukukla ilgili konular bakımından incelendiğinde, VIII. sınıfta ünitelerinin, VII. sınıf ünitelerine göre, birey kavramından uzaklaşarak toplumsal konulara yöneldiği söylenebilir. VIII. sınıf ünitelerinde; devlet, demokrasi, anayasa, insan hakları vatandaş sorumlulukları gibi hukukla ilgili konulara yer verilmiştir.

4.1.11.3. 2005 Tarihli İlköğretim Sosyal bilgiler Öğretim Programı

2003 yılında hazırlanıp 12.07.2004 tarihinde kabul edilen; 2004–2005 eğitim-öğretim yılında pilot uygulaması yapılan; yeni ve aynı zamanda en son Sosyal bilgiler

dersi öğretim programı incelendiğinde; IV. ve V. sınıflara ait 8 ünite ve öğrenme alanı, VI. ve VII. sınıflara ait 7 ünite ve öğrenme alanı belirlenmiştir. Belirlenen bu öğrenme alanları ve üniteler incelendiğinde; IV. sınıflarda 3 ünitenin, V.sınıflarda 2 ünitenin, VI. sınıflarda 3 ünitenin, VII. sınıflarda 4 ünitenin hukukla ilgili olduğu tespit edilmiştir. Belirlenen bu üniteler, Tablo 22' de verilmiştir.

Tablo 22: 2005 Tarihli İlköğretim Sosyal bilgiler Öğretim Programı Hukukla İlgili Ünitelerin Dağılımı

2005 İlköğretim Sosyal bilgiler Öğretim Programı IV. Sınıf
Üniteler
<ul style="list-style-type: none">• Sosyal Örgütler: Hep Birlikte• İnsanlar ve Yönetim• Üretimden Tüketime

(MEB, 2005).

2005 IV. sınıf ilköğretim Sosyal bilgiler öğretim programı incelendiğinde; öğrenme alanı / ünite, ders kazanımlarının, kazanımlarla eşleşen ara disiplin alan kazanımının ayrı ayrı verildiği görülmüştür. Bu program müfredatındaki hukukla ilgili üniteler belirlenirken, program kazanımları ile eşleşen ara disiplin alan kazanımları bölümünün, hukukla bire bir ilgili olması nedeniyle, insan hakları ve vatandaşlık kısımları alınmıştır. Program bu bölümlerin bir arada verilmesi bakımından, diğer programlara göre, büyük bir farklılık arz etmektedir. Üniteye öğrenciye verilmek istenen kazanımlar önceden belirlenmiş ve kazanımlarla öğrenciye hangi ara disiplinin verilmek istendiği açıkça gösterilmiştir.

IV. sınıf Sosyal bilgiler programındaki hukukla ilgili "Gruplar, Kurumlar, Sosyal Örgütler" isimli öğrenme alanının ünitesi "Hep birlikte" olarak belirlenmiştir. Bu üniteyle, öğrencilere, etrafındaki gruplar sosyal örgütleri tanımaları, sosyal hayatla bu örgütleri ilişkilendirmeleri, sivil toplum örgütlerinin önemi ve bu örgütlerin yasal olduğunu bilmeleri gibi kazanımların verilmesi hedeflenmiştir. IV. sınıf Sosyal bilgiler programındaki hukukla ilgili "Güç, Yönetim ve Toplum" öğrenme alanının ünitesi "İnsanlar ve Yönetim" olarak belirlenmiştir. Bu üniteyle, öğrencilere, yerel yönetimleri tanımaları, seçme seçilme hakkını bilmeleri gibi kazanımların verilmesi hedeflenmiştir. Programdaki "Üretim, Dağıtım ve Tüketim" öğrenme alanının ünitesi

"Üretimden Tüketime" olarak belirlenmiştir. Bu üniteyle, öğrencilerin, tüketici haklarını öğrenmeleri hedeflenmiştir. 2005 ilköğretim Sosyal bilgiler IV. sınıf programındaki hukukla ilgili üniteler; ders kazanımları ve program kazanımları ile eşleşen ara disiplin alan kazanımlarının incelenmesiyle belirlenmiştir.

Tablo 23: 2005 Tarihli İlköğretim Sosyal bilgiler Dersi Öğretim Programı Hukukla İlgili Ünitelerin Dağılımı

2005 İlköğretim Sosyal bilgiler Dersi Öğretim Programı V. Sınıf
Üniteler
<ul style="list-style-type: none">• Haklarımı Öğreniyorum• Adım Adım Türkiye

(MEB, 2005).

V. sınıf Sosyal bilgiler programındaki hukukla ilgili "Birey ve Toplum " isimli öğrenme alanının ünitesi "Haklarımı Öğreniyorum" olarak belirlenmiştir. Bu üniteyle, öğrencilere, çocuk haklarına dair sözleşmenin önemini kavramaları, hak ve sorumluluklarını bilmeleri gibi kazanımların verilmesi hedeflenmiştir. V. sınıf Sosyal bilgiler programındaki hukukla ilgili "Kültür ve Miras" öğrenme alanının ünitesi " Adım Adım Türkiye " olarak belirlenmiştir. Bu üniteyle öğrencilerin, kadın ve erkeklerin cumhuriyetle birlikte yeni haklar elde ettiğini öğrenmeleri hedeflenmiştir. Belirtilen bu öğrenme alanları ile kazanımlar neticesinde, 2005 ilköğretim Sosyal bilgiler öğretim programındaki V. sınıf üniteleri belirlenmiştir.

Tablo 24: 2005 Tarihli İlköğretim Sosyal bilgiler Dersi Öğretim Programı Hukukla İlgili Ünitelerin Dağılımı

2005 İlköğretim Sosyal bilgiler Dersi Öğretim Programı VI. Sınıf
Üniteler
<ul style="list-style-type: none">• Sosyal bilgiler Öğreniyorum• Demokrasinin Serüveni• Elektronik Yüzyıl

(MEB, 2005).

VI. sınıf Sosyal bilgiler programındaki hukukla ilgili "Birey ve Toplum" isimli öğrenme alanının ünitesi "Sosyal bilgiler Öğreniyorum" olarak belirlenmiştir. Bu üniteyle, öğrencilerin, vatandaş olmanın getirdiği sorumlulukları fark etmeleri, bütün insanların haklar yönünden eşit ve özgür doğduklarını bilmeleri hedeflenmiştir. VI. sınıf Sosyal bilgiler programındaki hukukla ilgili "Güç, Yönetim ve Toplum" öğrenme alanının ünitesi "Demokrasinin Serüveni" olarak belirlenmiştir. Bu üniteyle, öğrencilerin, insan haklarının önemini, kanunlar çerçevesinde özgürlüklerin sınırlanabileceğini öğrenmeleri hedeflenmiştir. Programdaki "Bilim, Teknoloji ve Toplum" öğrenme alanının ünitesi "Elektronik Yüzyıl" olarak belirlenmiştir. Bu üniteyle, öğrencilerin, telif ve patent hakları saklı ürünlerin yasal yollarını öğrenmeleri hedeflenmiştir. Belirtilen bu öğrenme alanları ile kazanımlar neticesinde, 2005 ilköğretim Sosyal bilgiler öğretim programındaki VI. sınıf üniteleri belirlenmiştir.

Tablo 25: 2005 Tarihli İlköğretim Sosyal bilgiler Dersi Öğretim Programı Hukukla İlgili Ünitelerin Dağılımı

2005 İlköğretim Sosyal bilgiler Dersi Öğretim Programı VII. Sınıf
Üniteler
<ul style="list-style-type: none">• İletişim ve İnsan İlişkileri• Ülkemizde Nüfus• Zaman İçinde Bilim• Yaşayan Demokrasi

(MEB, 2005).

VII. sınıf Sosyal bilgiler programındaki hukukla ilgili "Birey ve Toplum" isimli öğrenme alanının ünitesi "İletişim ve İnsan İlişkileri" olarak belirlenmiştir. Bu üniteyle, öğrencilere, düşünce ve ifade özgürlüğünün önemi, hakların ihlâl edildiği durumlar karşısında yetkili kurumlara başvurmanın bir vatandaşlık görevi olduğu, yargı kararı olmadıkça hiç kimsenin özel yaşamına, ailesine ve evine karışamayacağı gibi hususların kazandırılması hedeflenmiştir. VII. sınıf Sosyal bilgiler programındaki hukukla ilgili "İnsanlar, Yerler ve Çevreler" öğrenme alanının ünitesi "Ülkemizde Nüfus" olarak belirlenmiştir. Bu üniteyle, öğrencilere, eğitim ve çalışma hakkını kullanmalarının gerekliliği; devletin ve vatandaşın bu konudaki sorumlulukları, yerleşmenin ve seyahat etmenin özgürlük olduğu gibi hususların kazandırılması

hedeflenmiştir. Programdaki, "Bilim, Teknoloji ve Toplum" öğrenme alanının ünitesi "Zaman İçinde Bilim" olarak belirlenmiştir. Bu üniteyle, öğrencilerin, düşünce ve ifade özgürlüğünün önemini fark etmeleri hedeflenmiştir. Programdaki "Güç, Yönetim ve Toplum " öğrenme alanının ünitesi "Yaşayan Demokrasi" olarak belirlenmiştir. Bu üniteyle, öğrencilerin, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yönetim yapısını yasama, yürütme ve yargı kavramları çerçevesinde analiz etmeleri hedeflenmiştir. Belirtilen bu öğrenme alanları ile kazanımlar neticesinde, 2005 ilköğretim Sosyal bilgiler öğretim programındaki VII. sınıf üniteleri belirlenmiştir.

4.2. Alt problem:

1924'den 2005'e kadar geçen süreçte, hukuk konularının yer aldığı;

1.1. Dersler,

1.2. Haftalık ders saati,

1.3. Derslerin belirlenmiş olan amaçları nedir?

4.2.1. İLKOKUL PROGRAMLARI

4.2.1.1. 1340 (1924) Tarihli İlk Mekteplerin Müfredat Programı

Cumhuriyet döneminde, ortaokul programlarına yönelik ilk düzenleme 1924 yılında yapılmış ve bu düzenleme uyarınca, daha önceki programlarda yer alan hukuk, iktisat, felsefe, psikoloji, Türk-İslâm Fen tarihi gibi dersler programdan kaldırılmıştır (Doğan, 1999).

1924 ilk mektep programı incelenerek müfredattaki hukukla ilgili konuların yer aldığı dersler ve haftalık ders saatleri Tablo 26' da verilmiştir.

Tablo 26: 1924 ilk mektep programı müfredattaki hukukla ilgili konuların yer aldığı dersler ve haftalık ders saatleri

DERS	SINIF	HAFTALIK DERS SAATİ
Musahabat-ı Ahlakiye	I. sınıf	1
	II. sınıf	1
	III. sınıf	1

Malumat-ı Vataniye	IV. sınıf	1
	V. sınıf	1

(MV, 1924).

1924 programı oluşturulurken, ilköğretimde 6 yıl olan eğitim süresi 5 yıla düşürülmüştür. Programdaki bu düzenlemelerle, ilkokul programında yer alan ve hukukla ilgi konuların bulunduğu dersin adı “*Muhasabat-ı Ahlakiye ve Malumat-ı Vataniye*” olmuş ve bu ders, V. sınıfa kadar her yıl okutulmuştur. Bu derslerden Musahabat-ı Ahlâkiye dersi I, II, III. sınıflarda haftada bir saat; Malumat-ı vataniye dersleri IV, V. sınıflarda haftada bir saat olarak verilmiştir.

1924 programındaki derslerin amaçları incelendiğinde, program müfredatında genel amaçlara ve tarih, coğrafya derslerinin amaçlarına yer verilmediği görülmektedir. Sadece musahabat-ı ahlakiye ve malumat-ı vataniye dersinin girişinde bir amaç cümlesi verildiği görülmüştür.

"Misahabet-i ahlakiye ve ma'lumat-ı vataniye derslerinin gayesi gençlere Türkiye Cumhuriyeti'nin bir vatandaşı olmak sıfatıyla malik oldukları hak ve vazifeleri tanıtmak, bütün hareketlerinde hakim olması lazım gelen ahlak esaslarını telkin etmek, velhasıl milli ve insani vazifelerini takdir ve ifa idebilecek bir hale getirmektir." (MV, 1924).

Hukuk ile ilgili kazanımlar ise, ilkokulun ilk üç senesi için daha çok ahlâk ve vicdan temelli olmuştur. “*Birinci, ikinci ve üçüncü sınıflarda misahabet-i ahlakiye dersleri, ahlaki esasları çocukların vicdanında canlı bir surette yaşatacak samimi misahabeler şeklinde virilecektir. Ma'lum bu misahabeler, esnasında yüksek ahlak ve fazilet numunelerini gösterecek....*” (MV, 1924).

1924 ilk mektep programında, derslerin amaçları sınıflara göre ayrı bir şekilde verilmediği için, dersin amaçları, ders yönergeleri incelenerek belirlenmiştir.

IV. V. sınıflarda okutulan malumat-ı vataniye dersinde ise; temel amaç, ilkokulu bitiren öğrencilerin yaşayacakları toplumu ve devlet kurumlarını tanımasını sağlamaktır.

Devlet ... nedir? Reis-i cumhur. Tarz-ı intihabı. Vazife, salahiyet ve mes'uliyeti. Muhtelif vkaletletler hakkında mücemmil malumat. Devletin asayiş ve inzibatı temine ma'tuf vazifeleri: polis, jandarma, adliye teşkilatı. Tarz-ı faaliyetleri. Vazife ve salahiyetlerinin hududı. Cürm, ceza. Türkiye Cumhuriyeti'nin muhtelif mahkemeleri hakkında mücemil ma'lumat. Muhtelif mahkemelerde davalar nasıl takib olunur?" (MV, 1924)

1924 ilk mektep programında yer alan musahabat ı ahlâkiye ve malumat-ı vataniye derslerinde; Türkiye Cumhuriyetinin vatandaşı olarak görev ve sorumluluklarını bilen, ahlâkî kuralların farkında olan bireyler yetiştirmek hedeflenmiştir.

4.2.1.2. 1926 Tarihli İlk Mekteplerin Müfredat Programı

1926 ilk mektep programı incelenerek müfredattaki hukukla ilgili konuların yer aldığı dersler ve haftalık ders saatleri Tablo 27' de verilmiştir.

Tablo 27: 1926 ilk mektep programı müfredattaki hukukla ilgili konuların yer aldığı dersler ve haftalık ders saatleri

DERS	SINIF	HAFTALIK DERS SAATİ
Yurt Bilgisi	IV. sınıf	2
	V. sınıf	2

(MV, 1926).

1926 İlk mektep Müfredat Programıyla, malumat-ı vataniye dersinin adı yurt bilgisi olarak değiştirilir. Programa göre; bu ders, ilkokul 4 ve 5. sınıfların ikinci devrelerinde haftada iki saat olarak okutulmaktadır. Yurt Bilgisi dersi, 1926'da önemli bir ders olarak görülmüştür.

" Yurt bilgisi" hiçbir vakit sadece takriri bir ders olarak tedris olunamayacağı gibi bir nevi kıraat tarzında da okutulamaz" (MV, 1926).

1926 programındaki derslerin amaçları incelendiğinde; Cumhuriyet tarihinin ikinci ilkokul programı olma özelliğini taşıyan 1926 tarihli İlkokul Programı incelendiğinde, ilkokulun amacının *"ilk mektebin başlıca maksadı, genç nesli*

muhitine faal bir halde intibak ettirmek suretiyle iyi vatandaşlar yetiştirmektir” olarak belirtildiği tespit edilmiştir (MV, 1926).

Yurt bilgisi dersinin hedefinin ;

- 1- *Çocuğa, etrafında olup biten işlerin, cereyan eden hadiselerin ahlâki, iktisadi, hukuki ve içtimai manalarını idrak ettirmek.*
- 2- *Onda devlet, milliyet ve aile tenasüdüne iptina eden bir ahlâkiyet hissi tevlit ettirmek ve yaşatmak.*
- 3- *Çocuğa içinde yaşadığı cemiyette kendisinin oynadığı ve oynayacağı rolü sezdirmek, onu, demokratik bir devlette vatandaşların hak ve vazifeleri hakkında esaslı bir fikre sahip etmek.*
- 4- *Çocuğa en geniş mana ile yurdunu ve milliyetini sevdirmek. (Bu muhabbetin mücerret ve çocuk için ekseriye müphem kelimeler ile nasihat ve irşat şeklinde değil, onu imkan derecesinde şe'niyetlerle temas ettirmek suretiyle müşahade, tetkik ve tefekküre müstenid olarak telkin edileceğini kaydetmek lazımdır)*
- 5- *Türk sây ve teşebbüsü ile meydana gelen aynı sây ve ikdam ile işletilen müesseselere (meselâ: Şimendiferlere, seyrüsefaine, bazı fabrikalara, milli bankalara, vatani ve hayırperver cemiyetlere ve ilâh...) bilhassa dikkati celb suretiyle çocukta Türkün iktisadi ve medeni kudret ve kabiliyeti hakkında itimat ve iman tevdi etmek ve yaşatmak.*
- 6- *Çocuğu devlet teşkilâtı ve hükümet makinası hakkında esaslı fikirlere ve malûmata sahip etmek (MV, 1926).*

olduğu görülmektedir.

Ayrıca, program müfredatında, hukuk kavramının bire bir kullanıldığını ve programın hukukla bire bir ilgili konuları da öğrencilere kazandırmayı hedeflediğini görmekteyiz.

"Çocuğa, etrafında olup biten işlerin, cereyan eden hadiselerin ahlâki, iktisadi, hukuki ve içtimai manalarını idrak ettirmek." (MV, 1926).

1926 ilk mektep programı, yurt bilgisi dersinin amaçları bakımından incelendiğinde, dersin amacının bireyin haklarını bilen, devleti ve devlet kurumlarını tanıyan, toplumsal hayat içerisindeki rolünü bilen, devlet ve millet sevgisini benimsemiş vatandaş yetiştirmek olduğu görülmektedir.

4.2.1.3. 1930 İlk Mektep Müfredat programı

1930 ilk mektep programı incelenerek müfredattaki hukukla ilgili konuların yer aldığı dersler ve haftalık ders saatleri Tablo 28' de verilmiştir.

Tablo 28: 1930 ilk mektep programı müfredattaki hukukla ilgili konuların yer aldığı dersler ve haftalık ders saatleri

DERS	SINIF	HAFTALIK DERS SAATI
Yurt Bilgisi	IV. sınıf	2
	V. sınıf	1

(MV, 1930).

1926 programından sonra, 1930 ilk mektep müfredatında da bu ders, yurt bilgisi adıyla okutulmaya devam edilmiş ve 4. sınıflarda haftada iki saat ve 5. sınıflarda bir saat olarak işlendiği görülmüştür.

1930 programındaki derslerin amaçları incelendiğinde, 1930 ilk mektep müfredat programı incelendiğinde; eski programda, “Malumat-ı Vataniye” olarak isimlendirilen derse, “Yurt Bilgisi” isminin verildiği görülmektedir. Bu dersin programına esas teşkil eden prensip şu şekilde verilmiştir: *"Türkiye'yi bir iş ve aile yurdu olmak üzere mütaalen etmek."* (MV, 1930).

Ayrıca, program incelendiğinde, programın yurt bilgisi dersine ait bölümünün girişinde aşağıdaki açıklamalara yer verildiği görülmüştür:

Mülkiyet ve aile esasına müstenit demokratik bir devlet olan Türkiye'nin ancak bu noktai nazadan müteleası genç talebede devlet, yurt, millet ve milliyet hakkında esaslı bir bilgi husule getirilebilecektir. İşte program bu noktai nazardan ve bu prensip etrafında tertip olunmuş ve mevzuların mantıki bir suretle tevalisine çok dikkat edilmiştir (MV, 1930).

1930 ilk mektep programı incelendiğinde, IV. ve V. sınıf derslerinin neticesinde öğrencilere kazandırılmak istenenler açıkça belirtilmiştir. IV. sınıfta, öğrencilerin, daha çok, yerel yönetimleri tanımaları, yakın çevresiyle ilgili bilgi sahibi olmaları; V. sınıfta ise, ülkenin idari, siyasi teşkilatı hakkında bilgi sahibi olmaları amaçlanmıştır.

Dördüncü sınıfın ders mevzuu daha ziyade mahalli hayatın, mahalli ve beledi teşkilatın tetkikinden tereküp eder.Beşinci sınıfın mevzuuna bütün Türkiye'nin iktisadi, idari ve siyasi teşkilatı dahildir (MV, 1930).

“Yurt Bilgisi” dersinin ilk tedrisatta vazifesinin oldukça büyük olduğu belirtilmiş; bunun sebebi ise, bu dersin, diğer dersler için adeta bir telaki ve temerküz sahası teşkil etmesi olarak gösterilmiştir. İlk tahsilin birinci maksadı; vatandaş yetiştirmek, gençleri mensup oldukları vatan ve millete intibak ettirmektir. “Yurt Bilgisi” bu gayeyi doğrudan doğruya istihdaf eden derstir; bu itibarla diğer derslerin hepsinin bir merkez ve mihverî mahiyetindedir (MV, 1930).

Bu programda yer alan dersin amaçları incelenerek, hukukla ilgili olan amaçlar şu şekilde belirlenmiştir (MV, 1930):

- 1- Çocuğa, etrafında olup biten işlerin, cereyan eden hadiselerin ahlâki, iktisadi, hukuki ve içtimai manalarını idrak ettirmek.
- 2- Onda devlet, milliyet ve aile tenasüdüne iptina eden bir ahlâkiyet hissi tevhit ettirmek ve yaşatmak.
- 3- Çocuğa içinde yaşadığı cemiyette kendisinin oynadığı ve oynayacağı rolü sezdirmek, onu, demokratik bir devlette vatandaşların hak ve vazifeleri hakkında esaslı bir fikre sahip etmek.
- 4- Çocuğa en geniş mana ile yurdunu ve milliyetini sevdirmek. (Bu muhabbetin mücerret ve çocuk için ekseriye müphem kelimeler ile nasihat ve irşat şeklinde değil, onu imkan derecesinde şe'niyetlerle temas ettirmek suretiyle müşahade, tetkik ve tefekküre müstenid olarak telkin edileceğini kaydetmek lazımdır)
- 5- Türk sây ve teşebbüsü ile meydana gelen aynı sây ve ikdam ile işletilen müesseselere (meselâ: Şimendiferlere, seyrüsefaine, bazı fabrikalara, milli bankalara, vatani ve hayırperver cemiyetlere ve ilâh...) bilhassa

dikkati celb suretiyle çocukta Türkün iktisadi ve medeni kudret ve kabiliyeti hakkında itimat ve iman tevdi etmek ve yaşatmak.

6- *Çocuğu devlet teşkilâtı ve hükümet makinası hakkında esaslı fikirlere ve malûmata sahip etmek.*

1930 ilk mektep programı, yurt bilgisi dersinin amaçları bakımından incelendiğinde, bu dersin amaçlarının 1926 ilk mektep programı yurt bilgisi dersinin amaçları ile bire bir aynı olduğu görülmüştür. 1930 ilk mektep programı, yurt bilgisi dersinin amaçları bakımından incelendiğinde, dersin amacının; devleti ve devlet kurumlarını tanıyan, haklarını bilen, toplumsal hayat içerisindeki rolünü bilen, devlet ve millet sevgisini benimsemiş bireyler yetiştirmek olduğu görülmektedir.

4.2.1.4. 1936 Tarihli İlkokul Programı

1936 ilkokul programı incelenerek müfredattaki hukukla ilgili konuların yer aldığı dersler ve haftalık ders saatleri Tablo 29' da verilmiştir.

Tablo 29: 1936 ilkokul programı müfredattaki hukukla ilgili konuların yer aldığı dersler ve haftalık ders saatleri

DERS	SINIF	HAFTALIK DERS SAATİ
Yurt Bilgisi	IV. sınıf	2
	V. sınıf	1

(KB, 1936).

Türklük vurgusunu ortak vatandaş yetiştirme gayreti üzerinde baskın olarak yapan 1936 programı, “*milli yurttaş*” yetiştirme temelli bir programdır. Programda, *Yurt Bilgisi* dersi, IV. Sınıfın ikinci devresinde 2 saat, V. sınıfın ikinci devresinde 1 saat olarak işlenmiştir. Ayrıca, o dönemki eğitim uygulamalarından biri olan Köy Mekteplerinde, “*Köy çocuğunun köy hayatı dâhilinde ve hayata merbut olarak, milli, medeni ve insani fikir ve hislere sahip hale getirmek, köy mualliminin en büyük mefkûresi olmalıdır*” (Okan, 1968). düsturuyla 3. sınıfta haftada 2 saat olarak okutulmaya başlanmıştır.

1936 programındaki derslerin amaçları incelendiğinde, 1936 tarihine gelindiğinde, ilk kez milli eğitimin amaçlarının ve sınırlarının ayrıntılı bir şekilde belirlendiği bir ilkokul programı hazırlanmıştır. 1926 ilk mektep müfredat programından sonra, Türkiye' de bazı alanlarda yenilikler yapılmıştır. Bu yeniliklerin mecbur kıldığı ihtiyaçlar karşısında, programda yeni değişiklikler yapılması gerektiği söylenebilir.

Ocak 1937 tarih ve 20/1 sayılı Kültür Bakanlığı (Millî Eğitim ve Kültür Bakanlıkları) Dergisi'nde, 1926 Programı'nda değişiklik yapılması gerekliliği ve nedeni şöyle izah ediliyordu:

- *Yeni okula çocuk, her şeyden önce yakın yurt realiteleri içinde faaliyette bulunmak mecburiyetinde olduğundan, yakın yurttaki cereyan etmekte olan ve son yıllar içinde meydana gelen sosyal, doğal ve teknik değişikliklerin de yeni yapılacak programa ilâvesi lüzumlu idi.*
- *Bir taraftan ilkokulun gittikçe her tarafa yayılarak geniş halk tabakalarına kadar kültür verecek bir müessese haline gelmeğe başladığı düşünülerek, orta tahsil yapmayacak memleket çocuklarının imanlı ve pratik hayat için kâfi derecede bilgili vatandaşlar olarak hazırlanması, öte taraftan da orta tahsile geçecek çocukların yetişmesi işleri de ilkokulun tabii bir görevindeydi (Arslan, 2000).*

Bu programda göze çarpan en önemli ayrıntının, dönemin tek partisi olan CHP'nin siyasi ve ideolojik programının aynen eğitim programına yansıtılması olduğunu söyleyebiliriz. Şöyle ki; programda birinci hedef *“bilimsizliği gidermek”*; ikinci hedef ise CHP'nin parti programının 41. maddesi olan *“Kuvvetli Cumhuriyetçi, ulusçu, halkçı, devletçi, laik ve devrimci yurtdaş yetiştirmek bütün öğrenim derecelerinde yüküm ve özen noktasıdır.”* (Gülmez, 2001; Erdilek, 1983). Programa, bir anlamda, CHP'nin hedef ve ilkeleri aynen serpiştirilmiştir. Partinin ambleminde yer alan altı ok'un simgelediği *Atatürk İlkelerinin*, öğrenciye tam ve eksiksiz olarak benimsetilmesi hususunda öğretmenin, bir nevi, zorunlu tutulduğu görülmektedir.

1936 Tarihli İlkokul Programı yurt bilgisi dersinin amaçları şu şekilde belirtilmiştir (KB, 1936);

1. *Millet mefhumunu ve Türk Milletinin karakterini, ululuğunu, kudretini çocuklara kavratmak, Türk Milletini sevdirmek, saydırmak, Türk askerini ve ordusunu sevdirmek, saydırmak, askerliğin önemini kavratmak*
2. *Atatürk'ün kurduğu Cumhuriyet rejiminin mahiyetini, Türkiye'de nasıl kurulduğunu, bu rejimin başka rejimlere üstünlüğünü, Türkiye'nin hayati ve istikbali için ne kadar önemli ve zaruri bulunduğunu talebeye kavratmak ve onları Cumhuriyet rejimi için sadık ve fedakar birer yurttaş olarak yetiştirmek*
3. *Türk İnkılâbının manasını muhtelif cephelerini, önemini, Türkiye'nin saadet ve refahına ve memleketin istikbaline yapacağı tesiri talebeye kavratmak, onları Atatürk İnkılâbının ve fedakar birer unsuru olarak yetiştirmek*
4. *Türkiye de devlet teşkilatını çocuklara onların seviyelerine göre anlatmak ve öğretmek*
5. *Kanun mefhumunu talebeye kavratmak kanuna ve devlet otoritelerine itaat duygusunu ve itiyadını vermek, talebeye vazife ve hak mefhumlarını kavratmak ve Türk vatandaşlarının vazife ve haklarını ve bu vazifelerle hakların önemini kendilerine telkin etmek*
6. *Millet ve yurt işlerine karşı talebe de son derece alâka uyandırmak, millet ve yurt menfaatini her türlü menfaatin üstünde tutmayı, millet ve yurda karşı canla, başla hizmet etmeyi kendilerine itiyat ve ülkü haline getirmek (Üstel, 2011, 141-142).*

1936 ilkokul yurt bilgisi programının amaçları incelendiğinde; amaçların, 1926 ve 1930 ilk mektep programlarında yer alan yurt bilgisi dersinin amaçlarından farklı olduğu görülmüştür. 1936 ilkokul programında, amaçlara, ordunun önemi ve askerlik, Atatürk inkılâpları, cumhuriyet ile ilgili kavramların yer aldığı görülmektedir. 1936 ilkokul yurt bilgisi dersinin amaçları incelendiğinde, öğrencilere, vatan ve millet sevgisine sahip, vatandaş olarak hak ve vazifelerinin farkında olan, askerliğin önemini, cumhuriyetin önemini, devlet ve mekanizmasını bilen, Atatürk inkılâplarına bağlı ve hayatında bunu uygulamaya koyan, kanunları ve otoriteyi tanıyan, vatan menfaatlerini en üst seviyede tutan bireyler olma yolunda hedefler gösterildiği belirlenmiştir.

4.2.1.5. 1948 Tarihli İlkokul Programı

1948 ilkokul programı incelenerek müfredattaki hukukla ilgili konuların yer aldığı dersler ve haftalık ders saatleri Tablo 30' da verilmiştir.

Tablo 30: 1948 ilkokul programı müfredattaki hukukla ilgili konuların yer aldığı dersler ve haftalık ders saatleri

DERS	SINIF	HAFTALIK DERS SAATİ
Yurt Bilgisi	IV. sınıf	2
	V. sınıf	1

(MEB, 1948).

1948 programı, 1936 programı ile köy okulları programlarının bütünleştirilmesiyle oluşturulan bir programdır (Tangülü, 2008). Bu bütünleştirilmeyle birlikte, verilen dersler ve ders saatleri değişmemiştir.

1948 programındaki derslerin amaçları incelendiğinde, 1936 programı günün ihtiyaçları doğrultusunda yeniden geliştirilmiş ve 1948 ilkokul programı hazırlanmıştır. Bu program, 1948-1949 öğretim yılında yürürlüğe konmuş ve 20 yıl süreyle Cumhuriyet tarihimizin en uzun yürürlükte kalan programı özelliğini kazanmıştır (Cicioğlu, 1985). 1948 programında ilkokulun amaçları (hedefleri) yoktur; fakat program içerisinde Milli Eğitimin amaçlarına yer verilmiştir. Ayrıca bunların ilkokulun da amaçları (hedefleri) olacağı vurgulanmıştır (Keskin, 2002).

1948 programında, Milli eğitimin amaçları incelenerek, hukukla ilgili olan amaçlar aşağıda verilmiştir (MEB, 1948):

Toplumsal Bakımdan;

- *Türk milletinin bir evladı olmanın şerefini duyar ve sorumluluğunu kavrar.*
- *Türkiye cumhuriyeti anayasasının sağladığı yurttaş hak ve hürriyetlerine saygılı*
- *İnsanlara karşı iyi duygulu*

- *Yurttaşlar arasında milli birlik esaslarını bozmayan fikir ayrılıklarını hoş görür.*
- *Kanunlara uyar ve medeni vazifelerini yerine getirir.*
- *Milli kaynakları korur.*
- *Kötü şartları düzeltmek için çalışır.*

İnsanlık münasebetler bakımından ise;

- *Davranışlarında toplumsal nezaket esaslarına uyar.*

Amaçların hemen altında şu açıklamaya yer verilmiştir: *Bu amaçlardaki esaslardan bazılarının gerçekleştirilmesi işi, ilkokuldan daha ileri eğitim kurumlarının alanına girmekle beraber ilkokulda öğrenciler, hemen hemen bütün amaçların elde edilmesine yarayacak küçük tecrübeleri yaşamak fırsatını bulacaklardır (MEB, 1948).*

1948 ilkokul programı, milli eğitimin amaçları bakımından incelendiğinde; hak ve vazifelerini bilen kanunlara uyan, vatan ve millet şuurunu bilen, toplumsal hayattaki rolünü bilen ve devlet çıkarlarını koruyan bireyler yetiştirmenin hedeflendiği görülmüştür.

1948 programı incelendiğinde, programda hukukla ilgili, yurttaşlık bilgisi dersine ait yedi amacın yer aldığı görülmüştür. Bu amaçlar (MEB, 1948);

- *Topluluk hâlinde yaşamamanın bir zaruret olduğunu, ulus kavramını ve Türk ulusunun karakterini öğrencilere kavratmak, onların Türk ulusuna, Türk askerine ve Türk ordusuna karşı duydukları sevgi, saygı ve güven duygularını kuvvetlendirme;*
- *Ulus ve yurt ilişkilerine karşı öğrencilerde yakın ilgi uyandırmak, ulus ve yurt işlerini her işlerinin üstünde tutmayı, ulus ve yurda karşı canla başla hizmet etmeyi çocuklarda alışkanlık ve ülkü haline getirmek*
- *Öğrencileri cumhuriyetçi, ulusçu, halkçı, devletçi, layik ve Devrimci birer yurttaş olarak yetiştirmek için ilk adımı atmak;*

- *Cumhuriyet rejiminin niteliğini, Türkiye de nasıl kurulduğunu, bu rejimin Türkiyenin hayatı ve geleceği için ne kadar önemli ve zorunlu bulunduğunu öğrencilere kavratmak;*
- *Türk Devriminin manasını, ayrı ayrı yönlerden önemini, Türkiye'nin saadet ve refahına yaptığı ve yurdun geleceğine yapacağı etkiyi öğrencilere kavratmak ve onları Türk Devriminin değerlerine bağlı ve bunları her zaman korumaya hazır fedakar birer Türk evladı olarak yetiştirmek;*
- *Kanun kavramını öğrencilere benimsetmek, kanuna ve devlet otoritesine uyma duygusunu ve alışkanlığını kazandırmak, öğrencilere ödev ve hak kavramlarını vatandaşlık hak ve ödevlerini onlara benimsetmek;*
- *Türkiye'nin devlet teşkilatını seviyelerine göre çocuklara kavratmaktır.*

1948 İlkokul Programı, 1926 ve 1936 programlarının geliştirilmiş bir şeklidir. Amaçlar daha detaylı ve gruplanmış bir haldedir (Arslan 2000). Programın amaçları, ilkeleri ve açıklamaları incelendiğinde bireyin bir vatandaş olarak kişiliğini her yönden bir bütün olarak geliştirmeyi amaçladığı görülmektedir. Fakat derslerin programları incelendiğinde programlarda kişilik eğitiminden çok zihin eğitime önem verildiği de görülmektedir. Bu yüzden amaçlarla, müfredat arasında bir çelişki olduğu ve 1948 programında esnekliğe de yer verilmediği görülmektedir (Keskin, 2002).

1948 ilkokul programı, yurttaşlık bilgisi dersinin amaçları bakımından incelendiğinde; amaçların, 1926, 1930 ilk mektep programı yurt bilgisi dersinin amaçlarından farklı olduğu görülmüştür. Ancak, amaçlar değişmesine rağmen amaçların içeriği aynı kalmıştır.

1948 programı yurttaşlık bilgisinin amaçlarına bakıldığında; millet sevgisi, orduya karşı sevgi ve saygı, vatanın menfaatini düşünen, Atatürk inkılâplarını bilen ve yaşayan, cumhuriyetin önemini bilen, kanunlara uyan, hak ve ödevlerini bilen, devlet mekanizmasını bilen yurttaşlar yetiştirmenin hedeflendiği görülmektedir.

4.2.1.6. 1962 İlkokul Program Taslağı

1962 ilkokul program taslağı incelenerek müfredattaki hukukla ilgili konuların yer aldığı dersler ve haftalık ders saatleri Tablo 31' de verilmiştir.

Tablo 31: 1962 ilkokul program taslağı müfredattaki hukukla ilgili konuların yer aldığı dersler ve haftalık ders saatleri

DERS	SINIF	HAFTALIK DERS SAATI
Toplum ve lke İncelemeleri	IV. sınıf	6
	V. sınıf	5

(MEB, 1962).

Öğretmen görüşlerinden dönüt alınarak oluşturulan bu programla birlikte, tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi dersleri birleştirilerek *Toplum ve lke İncelemeleri* dersi adını almış; IV, V. sınıflarda okutulmaya başlanmıştır. Birleştirilen bu ders, I, II, III. sınıflarda okutulan hayat bilgisi dersinden sonra verilerek bir bütünlük sağlanması amaçlanmıştır. 1962 ilkokul program taslağında, hukukla ilgili olan Toplum ve lke İncelemeleri dersi IV. sınıflarda 6 saat, V. sınıflarda ise 5saat olarak belirtilmiştir.

1962 program taslağındaki derslerin amaçları incelendiğinde, Oluşturulan program taslağında, bu derslerin amaçları da ortak amaç hâline getirilmiştir. 1962 yılında "n program taslağı" hazırlanmış; bu taslak, 14 Nisan 1962 de son şeklini almıştır. 1962 Program taslağı, Talim ve Terbiye Kurulunca incelenmiş, 12 Eylül 1962 tarih ve 215 sayılı kararla beş yıl süreyle bazı okullarda denenmesi ve geliştirilmesi şartıyla uygulanmaya konulması uygun grlmştir (Cicioğlu, 1985).

Bu blnım incelendiğinde, hukukla ilgili Milli Eğitimin amaçları şu şekilde karşımıza çıkmaktadır (MEB, 1962):

1. *Toplumsal yönden;*

- *Türkiye cumhuriyetinin insan haklarına dayanan milli, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olduğunu, Türkiye devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütün olduğunu bilip, ve Türk milletinin bir ferdi olmanın şerefini duyar sorumluluğunu kavrar.*
- *Herkesin kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlerine sahip olduğunu dil, ırk, cinsiyet, siyasi düşünce, din ve*

mezhep ayrımı gözetmeksizin kanun önünde eşit bulunduğunu; yaşama, maddi ve manevi varlığını geliştirme haklarına, kişi hürriyetlerine, dini inanç ve kanaat hürriyetine sahip olduğunu kabul eder.

- *Kanunlara ve nizamlara karşı saygılıdır.*
- *Yurtta sulh, cihanda sulh ilkesine bağlıdır.*
- *Toplum olaylarıyla ilgilenir, toplum menfaatlerini kişisel menfaatlerinin üstünde tutar.*

1962 ilkokul program taslağı, milli eğitimin amaçları bakımından incelendiğinde, 1948 ilkokul programından ve önceki programlardan farklı olduğu görülmüştür. Ancak, programın amaçları değişmiş olsa da amaçların içeriğinin değişmeyip aynı hedeflere ulaşılmaya çalışıldığı görülmektedir. 1962 ilkokul program taslağının amaçlarında, diğer programların amaçlarından farklı olarak, hukuk ve insan hakları kavramları yer almaktadır.

1962 ilkokul program taslağı, milli eğitimin amaçları bakımından incelendiğinde; programda; insan haklarını tanıyan, devlet mekanizmasını bilen, temel hak ve hürriyetlerinin farkında olan, kanunlara uyan, toplumsal menfaati gözeten, toplumsal hayattaki rolünü bilen bireyler yetiştirmenin amaçlandığı görülmektedir.

Taslağın amaçları kısmının altında milli eğitimin ülküsü verilmiştir:

“Milli Eğitim ülkümüz, Türk milletinin bütün bireylerini kaderde, kıvançta ve tasada ortak, bölünmez bir bütün hâlinde milli bilinç etrafında toplamak; milli, ahlaki, insani üstün değerlerini geliştirmek; milletimizi hür düşüncenin sosyal zihniyetlerle demokratik düzenin hakim olduğu, kişisel teşebbüse ve toplum sorumluluğuna değer veren bir anlayış içinde bilgi, teknik, güzel sanatlar ve ekonomi bakımından çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı haline getirmektir.” (MEB, 1962).

1962 program taslağı incelendiğinde, amaçların hemen altında milli eğitimin ülküsü belirtilmiş; bu ülküde, vatan ve milletin bölünmez bütünlüğü, milli ve ahlaki değerler, demokratik ve hür toplum anlayışı ile çağdaşlık gibi konular üzerinde durulmuştur.

Program incelenerek ilköğretimin hukukla ilgili amaçları belirlenmiştir (MEB, 1962).

1. *Kişisel bakımdan;*
 - a- *Yurt sevgisi, yurdunu tanıma ve tanıtma arzusu, yurda hizmet duygusu gelişmiştir.*
 - b- *Görev ve sorumluluk duygusu kazanmıştır.*
2. *İnsanlık ilişkileri bakımından;*
 - a- *İyi aile hayatının dayandığı temel ilkeleri kavramış, payına düşen görev ve sorumluluklarını öğrenmiş ve benimsemiştir.*
 - b- *Başkalarıyla birlikte yaşamayı ve beraber çalışmayı öğrenmiştir.*
3. *Toplum hayatı bakımından;*
 - a- *Demokrasi ilkelerini kavramaya başlamıştır, bütün ilişkilerinde bu ilkeleri uygulamaya çalışır.*

1962 ilkokul program taslağı, ilköğretimin amaçları bakımından incelendiğinde, programda, vatan ve millet sevgisine sahip, görev ve sorumluluklarını bilen bireyler yetiştirmenin amaçlandığı görülmektedir. Öğrencilerin diğer çevre insanları ile olan ilişkileri bakımından, programda, aile ve toplumdaki görev ve sorumluluklarını bilen bireyler yetiştirmek amaçlanmıştır. Toplumsal hayat bakımından ise, demokratik olma yolunda ilk basamağı geçmiş ve bu yolda ilerlemeye başlayan bireyler yetiştirmek amaçlanmıştır.

1962 tarihli İlkokul Programı Taslağı'na göre; Hayat Bilgisi, Toplum ve Ülke İncelemeleri derslerinin hukukla ilgili amaçları şunlardır (MEB, 1962):

- *Olumlu karakter özellikleri kazandırmak, her yönde görev ve sorumluluk almak, aile bütünlüğüne bağlı, yuvanın saadetini gerçekleştirmesindeki hizmet duygularını geliştirmek.*
- *İnsanların birbirlerine muhtaç olduklarını kavramak, grup faaliyetlerine katılmasının, başkalarına yardım etmenin önemini takdir ettirmek ve uygulayabilir hale getirmek.*
- *Çocuğa uluslar ailesi içinde Türk Ulusuna düşen insanlık ödevlerini öğretmek, (Ne Mutlu Türkürn Diyene, Yurtta Sulh, Cihanda Sulh) fikrini ve Birleşmiş Milletler ülküsünü benimsetmek.*

1962 ilkokul program taslağı, toplum ve ülke incelemeleri dersinin amaçları bakımından incelendiğinde; ailede, toplumda görev ve sorumluluklarını, toplumdaki rolünü bilen bireyler yetiştirmenin amaçlandığı görülmektedir.

4.2.1.7. 1968 Tarihli İlkokul Programı

1968 ilkokul programı incelenerek, müfredattaki hukukla ilgili konuların yer aldığı dersler ve haftalık ders saatleri Tablo 32' de verilmiştir.

Tablo 32: 1968 ilkokul programı incelenerek, müfredattaki hukukla ilgili konuların yer aldığı dersler ve haftalık ders saatleri

DERS	SINIF	HAFTALIK DERS SAATI
Sosyal bilgiler	IV. sınıf	6
	V. sınıf	5

(MEB, 1968).

1968 programı normal, çift ğretim ve birleştirilmiş sınıfla eğitim veren okullarda uygulanırken; kullanılacak strateji, yöntem ve tekniklerde birlikteliği sağlamak, dolayısıyla ortak bir anlayışa varmak, uygulamaları kolaylaştırmak ve sonucunda kaliteyi artırmak hedefi güdülmüştür (Genç, 2007).

Bu programda, ayrı birer disiplin olan Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi dersleri "*Sosyal bilgiler*" adıyla tek ders hâline getirildiğinden dolayı; 1968 tarihli bu programın, uygulamaya konulduğu günden 2004 tarihinde kabul edilen İlköğretim Sosyal bilgiler (4. ve 5. sınıf) Dersi ğretim Programına kadar yürürlükte kaldığı söylenebilir. Program, belirli zamanlarda değişiklikler yapılarak sürekli geliştirilmiş ve meydana gelen aksaklıklar giderilmeye çalışılmıştır.

Hukukla ilgili derslerin yer aldığı 1968 ilkokul programında, Sosyal bilgiler dersi IV. sınıflarda 6 saat, V. sınıflarda 5 saat olarak belirlenmiştir.

1968 programındaki derslerin amaçları incelendiğinde, 1968 İlköğretim Programı'nda, Sosyal bilgiler dersinin genel amaçları öğretim programının başında yer almıştır. Bu amaçlar, 4 ana başlık hâlinde bulunmaktadır. Programda yer alan bu amaçlar incelenerek, hukukla ilgili olanlar aşağıda verilmiştir (MEB, 1968):

1. Yurttaşlık görevleri ve sorumlulukları yönünden:

a. Ailesine, ulusa, yurda, Türk devrimlerine ve ülkelerine bağlanır; çalışkan, araştırmacı, inceleyici, fedakar ve fazilet sahibi iyi bir yurttaş, mükemmel bir insan olarak yetişirler;

b. Şerefli bir geçmişi olan büyük bir milletin evlatları olduklarını anlar; milletin geleceğine olan güvenlerini arttırır ve Türk milletinin ülkelerini gerçekleştirmek için fedakarlığı göze alabilecek bir karakter kazanırlar;

c. Her yönde görev ve sorumluluk alabilecek hale gelir, aile bütünlüğüne bağlılık kazanır, yuvanın saadetini gerçekleştirmedeki hizmet duygularını geliştirirler;

d. Topluluk hâlinde yaşamının bir zaruret olduğunu, millet kavramını ve Türk milletinin karakterini kavrar; Türk milletine, Türk bayrağına, Türk askerine ve Türk ordusuna karşı sevgi, saygı ve güven duygularını kuvvetlendirirler;

e. Millet ve yurt işlerini her şeyin üstünde tutar, millet ve yurda karşı canla başla hizmet etmeyi alışkanlık ve ülkü haline getirirler;

f. Türk devriminin anlamını, aynı aynı yönlerden önemini, Türkiye'nin saadet ve refahına yaptığı ve yurdun geleceğine yapacağı etkiyi kavrar; Türk devriminin değerlerine bağlı ve bunları her zaman korumaya hazır, fedakar birer Türk evladı olarak yetişirler;

g. Kanun kavramını benimser, kanuna ve devlet otoritesine uyma duygusunu ve alışkanlığını kazanırlar;

h. Bugünkü uygarlığın uzun bir geçmişin eseri olduğunu kavrar ve bu uygarlıkta Türk milletinin hizmetini ve payını anlarlar;

J. Türkiye Cumhuriyetinin, insan haklarına dayanan milli, demokratik, layik ve sosyal bir hukuk devleti olduğunu, Cumhuriyet rejiminin özelliğini ve önemini kavrarlar;

k. İnsanların birbirine muhtaç olduklarını anlar; grup faaliyetlerine katılmanın, başkalarına yardım etmenin önemini takdir eder ve bunu uygulayabilir hale gelirler;

2. Toplumda insanların birbirleriyle olan ilişkileri yönünden:

a. *Bütün çalışmaların demokratik yaş ayışın kurallarına göre düzenlemeyi öğrenirler;*

b. *İnsanların karşılıklı hak ve sorumluluklar taşıdıklarını ve birbirlerinin görüş ve inanışını saygı ve hoşgörülük ile karşılamaları gerektiğini benimserler;*

c. *Beraber çalışma, sorumluluk alma, yardımlaşma ve karar verme kurallarını uygulamayı öğrenirler;*

d. *Aile, okul ve toplum hayatının dayandığı ve temel ilkeleri ve topluluk hâlinde yaşamının zorunluluğunu kavrarlar;*

e. *Kanun ve nizamla karşı saygı duymayı ve devlet teşkilatımızı, seviyelerine göre, öğrenirler.*

1968 ilkökul programı, Sosyal bilgiler dersinin amaçları incelendiğinde; programda, yurttaşlık görev ve sorumlulukları yönünden; vatanını ve milletini seven, ailesine ve topluma bağlı, görev ve sorumluluklarının farkında, milli unsurlarını koruyan ve gözetten, kanunlara uyan ve devlet otoritesini bilen; demokratik, laik, hukuk devletinde yaşadığını bilen ve görevlerini yerine getiren, toplumdaki rolünün farkında olan bireyler yetiştirmenin hedeflendiği görülmüştür. Toplumunu oluşturan insanların birbiriyle olan ilişkileri yönünden ise; sorumluluklarının farkında olan, topluluk hâlinde yaşamının gereklerini bilen, kanunlara uyan bireyler yetiştirmek amaçlanmıştır.

Bu programda, Milli Eğitimin hukukla ilgili amaçları şu şekilde ifade edilmiştir (MEB, 1968):

1. Toplumsal yönden;

- *Türkiye cumhuriyetinin insan haklarına dayanan milli, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olduğunu, Türkiye devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütün olduğunu bilip, ve türk milletinin bir ferdi olmanın şerefini duyar sorumluluğunu kavrar.*
- *Herkesin kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlerine sahip olduğunu dil, ırk, cinsiyet, siyasi düşünce, din ve*

mezhep ayrımı gözetmeksizin kanun önünde eşit bulunduğunu; yaşama, maddi ve manevi varlığını geliştirme haklarına, kişi hürriyetlerine, dini inanç ve kanaat hürriyetine sahip olduğunu kabul eder.

- *Kanunlara ve nizamlara karşı saygılıdır.*
- *Yurtta sulh, cihanda sulh ilkesine bağlıdır.*
- *Toplum olaylarıyla ilgilenir, toplum menfaatlerini kişisel menfaatlerinin üstünde tutar.*

1968 ilköğretim programı, milli eğitimin amaçları bakımından incelendiğinde, amaçların, 1962 program taslağında yer alan milli eğitimin amaçları ile bire bir aynı olduğu belirlenmiştir. 1968 ilköğretim programında, insan haklarını tanıyan, devlet mekanizmasını bilen, temel hak ve hürriyetlerinin farkında olan, kanunlara uyan, toplumsal menfaati gözetilen, toplumsal hayattaki rolünü bilen bireyler yetiştirilmesi hedeflenmiştir.

Taslağın amaçları kısmının altında milli eğitimin ülküsü verilmiştir (MEB, 1968):

“Milli Eğitim ülkümüz, Türk milletinin bütün bireylerini kaderde, kıvançta ve tasada ortak, bölünmez bir bütün hâlinde milli bilinç etrafında toplamak; milli, ahlaki, insani üstün değerlerini geliştirmek; milletimizi hür düşüncenin sosyal zihniyetlerle demokratik düzenin hakim olduğu, kişisel teşebbüse ve toplum sorumluluğuna değer veren bir anlayış içinde bilgi, teknik, güzel sanatlar ve ekonomi bakımından çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı haline getirmektir.”

1968 ilköğretim programında, 1962 ilköğretim program taslağında olduğu gibi, amaçların hemen alt kısmında milli eğitimin ülküsü verilmiştir. Bu ülküde de, vatan ve milletin bölünmez bütünlüğü, milli ve ahlâkî değerler, demokratik ve hür toplum anlayışı ile çağdaşlık gibi konuların üzerinde durulmuştur.

Program incelenerek ilköğretimin hukukla ilgili amaçları belirlenmiştir (MEB, 1968):

1. Kişisel bakımdan;

c- Yurt sevgisi, yurdunu tanıma ve tanıtırma arzusu, yurda hizmet duygusu gelişmiştir.

d- Görev ve sorumluluk duygusu kazanmıştır.

2. İnsanlık ilişkileri bakımından;

c- İyi aile hayatının dayandığı temel ilkeleri kavramış, payına düşen görev ve sorumluluklarını öğrenmiş ve benimsemiştir.

d- Başkalarıyla birlikte yaşamayı ve beraber çalışmayı öğrenmiştir.

3. Toplum hayatı bakımından;

b- Demokrasi ilkelerini kavramaya başlamıştır, bütün ilişkilerinde bu ilkeleri uygulamaya çalışır.

1968 ilkokul programı ilköğretimin amaçları incelendiğinde 1962 ilkokul program taslağı ilköğretimin amaçları ile aynı olduğu belirlenmiştir. İlköğretimin amaçlar incelendiğinde bireysel olarak vatan ve millet sevgisini alan, görev ve sorumluluklarını bilen bir vatandaş yetiştirmeyi amaçlamıştır. İnsanlarla olan ilişkileri bakımından ise aile ve toplumdaki görev ve sorumluluklarını bilen bireyler yetiştirmek amaçlanmıştır. Toplumsal hayat bakımından ise demokratik olma yolunda ilk basmağı geçmiş ve bu yolda ilerlemeye başlayan bireyler yetiştirmek amaçlanmıştır.

1968 programından sonraki duruma baktığımızda, 1974 yılında toplanan IX. Milli Eğitim Şurası kararları uyarınca temel eğitimin amaçlarına uygun olarak hazırlanan ve 1977-1978 eğitim-öğretim döneminden itibaren uygulanmasına karar verilen Temel Eğitim IV. ve V. sınıflar Sosyal bilgiler programı ile 1968 tarihli programda bir kısım değişikliklere gidilmiştir. Sosyal bilgiler dersinin amaç ve açıklamalarında değişiklikler yapılmıştır. Temel eğitim sınıflarında kutlanacak belirli gün ve hafta sayısı da artırılmıştır. Sınıflar için belirlenen ünitelerin sayıları ve adları tamamen değiştirilirken, içeriklerinde ciddi bir değişikliğe gidilmemiştir.

1990 tarihinde kabul edilen Sosyal bilgiler Programı ile 1968 programında belirlenen ünitelerin isimleri değiştirilmiştir. Ancak, programın içeriğinde önemli bir değişikliğe gidilmemiştir. Programın amaçlar kısmında ise herhangi bir değişiklik yapılmamıştır.

4.2.1.8. Ortaokul Programları

4.2.1.8.1. 1931-1932 Orta Mektepler Müfredat Programı

1931- 1932 Ortaokul programı incelenerek, müfredattaki hukukla ilgili konuların yer aldığı dersler ve haftalık ders saatleri Tablo 33' de verilmiştir.

Tablo 33: 1931- 1932 Ortaokul programı müfredattaki hukukla ilgili konuların yer aldığı dersler ve haftalık ders saatleri

DERS	SINIF	HAFTALIK DERS SAATİ
Yurt Bilgisi	I. sınıf	1
	II. sınıf	1
	III. sınıf	1

(MV, 1931).

1931-1932 Tadilat programı, 1340 (1924) tarihli ilkokul programının tecrübesi ile hazırlanmıştır:

“ 1340 Senesinde tatbik sahasına çıkan ve o zamandan beri icap ettikçe kısım kısım tâdil edilmiş olan orta mektep müfredat programlarının esaslı ve şumüllü bir değişmeye muhtaç olduğu geçen yedi senelik tecrübeden anlaşılmıştır.” (MV, 1931).

Orta mektep müfredat programında, 1931-32 ders senesi için yapılması ön görülen tadilat hakkında, Milli Talim Terbiye Heyetince öne sürülen fikir şu şekildedir:

“ Muallim mekteplerinin ilk üç sınıfını da şumülü içine alan yeni orta mektep programları ihzar edilmiş olmakla beraber henüz nihai şeklini almadıklarından gelecek sene yapılacak umumi tadilata bir mukaddeme olmak üzere bu mekteplerin birinci sınıflarında bu seneden itibaren derslerin yeni esaslara göre hazırlanan ve heyetçe tetkik olunarak muvafık görülen müfredat programlarına göre tedrisine karar verilmiştir” (MV, 1931).

1931- 1932 ortaokul programındaki hukukla ilgili konuların yer aldığı yurt bilgisi dersi I, II, III. sınıflarda haftada birer saat olarak okutulmuştur.

1931- 1932 ortaokul programındaki derslerin amaçları incelendiğinde, 1931-1932 orta mektep müfredat programı incelendiğinde, gerek milli eğitimin amaçlarına gerek ortaokulun amaçlarına yer verilmediği görülmektedir. Sadece, coğrafya dersiyle ilgili amaçlara yer verilmiş; ancak bu amaçlarda da hukukla ilgili olan bir amaca rastlanmamıştır. Tarih ve yurt bilgisi derslerine ilişkin hiçbir amaca yer verilmemiştir.

4.2.1.8.2. 1938 Tarihli Ortaokul Programı

1938 Ortaokul programı incelenerek, müfredattaki hukukla ilgili konuların yer aldığı dersler ve haftalık ders saatleri Tablo 34' de verilmiştir.

Tablo 34: 1938 Ortaokul programı müfredattaki hukukla ilgili konuların yer aldığı dersler ve haftalık ders saatleri

DERS	SINIF	HAFTALIK DERS SAATİ
Yurt Bilgisi	I. sınıf	-
	II. sınıf	2
	III. sınıf	2
Tarih	III. sınıf	2

(KB, 1938).

Ortaokul programları incelendiğinde, 1938 yılında yürürlüğe konulan programlarda, Sosyal bilgilere ayrılan zaman, bu çalışmanın kapsamına giren 46 yıl içinde en yüksek düzeyi işaret etmektedir. Bu grup derslere ayrılan zamanın yükselmiş olduğu görülmektedir. Ayrıca Sosyal bilgiler grubu kapsamına giren dersler detaylandırıldığında Yurttaşlık Bilgisine ayrılan zaman 1930'da iki saat iken; 1938'de dört saate çıkmıştır (Doğan, 1970).

1938 tarihli bu programda, birinci sınıflarda Yurt Bilgisi dersi yoktur. İkinci ve üçüncü sınıflarda okutulan Yurt Bilgisi dersi, haftada ikişer saat olarak işlenmiştir. 1938 ortaokul programındaki yurt bilgisi derslerinin haftalık ders saatinin 1931- 1932 ortaokul programına göre arttığı görülmüştür.

1938 ortaokul programındaki derslerin amaçları incelendiğinde, 1938 Ortaokul programı, 1937 programının bir yıl denenmesinden sonra hazırlanmış; 1949'a kadar 11 yıl süre ile yürürlükte kalmıştır. Programda, Türk Milli Eğitiminin amaçlarına ve ortaokulun amaçlarına yer verilmemiştir. Ayrıca, ortaokulun eğitim-öğretim ilkeleri de programda yer almamaktadır. Programda, sadece dersler ve içerikleri sıralanmıştır.

4.2.1.8.3. 1949 Tarihli Ortaokul programı

1949 Ortaokul programı incelenerek, müfredattaki hukukla ilgili konuların yer aldığı dersler ve haftalık ders saatleri Tablo 35' de verilmiştir.

Tablo 35: 1949 Ortaokul programı müfredattaki hukukla ilgili konuların yer aldığı dersler ve haftalık ders saatleri

DERS	SINIF	HAFTALIK DERS SAATİ
Yurt Bilgisi	I. sınıf	1
	II. sınıf	1
	III. sınıf	1
Tarih	III. sınıf	2

(MEB, 1949).

1949 ortaokul programı incelendiğinde, hukuk konularının yer aldığı yurt bilgisi dersinin I, II, III. sınıflarda verildiği ve ders saatlerinin yeniden 1930 programında olduğu gibi her sınıf için bir saate düşürüldüğü; ancak tarih dersinin aynı ders saatinde kaldığı görülmektedir.

Dördüncü Milli Eğitim Şurası görüşlerini dikkate alındığında; öğretim programlarında yapılan değişikliklerde, Sosyal bilgilere verilen önemin azalmış olduğu görülmektedir. Bu durum, bu programda kendini göstermektedir. Aynı düşüncenin 1950'den sonra yapılan lise programlarında da hâkim olduğu anlaşılmaktadır. Daha birkaç sene önceki programlarda Sosyal bilgilere büyük önem veren, hatta deneme mahiyetinde birkaç okulda klasik kol teşekkül ettiren Bakanlık, bu defa bu gruba ayrılan zamanı asgariye indirmiş bulunmaktadır (Doğan, 1970).

1949 ortaokul programındaki derslerin amaçları incelendiğinde, 1949 tarihli ortaokul programı, 1931-1932 ve 1938 tarihli programlara göre değişikliklerin yapıldığı bir programdır. 21 yıl uygulamada kalan bu programda, bir ilk olarak, Milli Eğitim'in amaçları ile ortaokulun eğitim ve öğretim ilkelerine de yer verilmiştir. Derslerin içerikleri verilirken de, o dersle ilgili amaçlara, öğretmenlere kılavuzluk edecek açıklamalara yer verilmiştir. Bu bakımdan, 1949 tarihli programın pedagojik yapıya sahip olduğu söylenebilir. 1949 ortaokul programının 1948 tarihli ilkokul programıyla büyük ölçüde benzer olduğu dikkati çekmektedir. İlkokul ve ortaokul programlarında aynı amaçlara yer verilmesi ile bize göre eğitimde düşünce ve anlayış birliğine sahip ideal insan yetiştirilmesi hedeflenmiştir (Ercan, 2007).

1949 ortaokul programında yer alan Milli eğitimin amaçları incelendiğinde, hukukla ilgili olan amaçlar aşağıda verilen şekilde belirlenmiştir (MEB, 1949):

Toplumsal Bakımdan;

- *Türk milletinin bir evladı olmanın şerefini duyar ve sorumluluğunu kavrar.*
- *Türkiye cumhuriyeti anayasasının sağladığı yurttaş hak ve hürriyetlerine saygılı*
- *İnsanlara karşı iyi duygulu*
- *Yurttaşlar arasında millî birlik esaslarını bozmayan fikir ayrılıklarını hoş görür.*
- *Kanunlara uyar ve medeni vazifelerini yerine getirir.*
- *Millî kaynakları korur.*
- *Kötü şartları düzeltmek için çalışır (Ortaokul programı 1949: 1-2).*

İnsanlık münasebetler bakımından ise;

- *Davranışlarında toplumsal nezaket esaslarına uyar.*

1949 ortaokul programında yer alan milli eğitimin amaçları incelendiğinde, amaçların, 1948 ilkokul programında yer alan milli eğitimin amaçları ile aynı olduğu belirlenmiştir. Bu programda yer alan milli eğitimin amaçları incelendiğinde; hak ve vazifelerini bilen kanunlara uyan, vatan ve millet şuurunu bilen, toplumsal hayattaki rolünü bilen ve devlet çıkarlarını koruyan bireyler yetiştirmenin hedeflendiği görülmüştür.

Program incelenerek hukukla ilgili olan, Yurttaşlık Bilgisi dersi amaçları belirlenmiştir (MEB, 1949):

- *Topluluk hâlinde yaşamamanın bir zaruret olduğunu öğrencilere kavratmak ve onlara, türlü toplumsal çevrelerde ve çeşitli şartlar altında, diğer insanlarla anlayışlı iş birliği kurma ve düzenli bir şekilde beraber yaşama alışkanlığını kazandırmak;*
- *Öğrencilere ulus kavramını, Türk ulusunun birer evladı olmanın şeref ve mesuliyetini duyurmak;*
- *Millet ve yurt işlerine karşı öğrencilerde yakın ilgi uyandırarak bu işleri her işin üstünde tutmayı, ulusa ve yurda canla başla hizmet etmeyi alışkanlık ve ülkü haline getirmek;*
- *Türk devriminin manasını. ayrı ayrı yönlerden önemini, Türkiye'nin saadet ve refahına yaptığı ve yurdun geleceğine yapacağı etkiyi öğrencilere kavratmak ve onları Türk devriminin değerlerine bağlı ve bunları her zaman korumaya hazır, fedakar birer Türk evladı olarak yetiştirmek;*
- *Kanun kavramını öğrencilere benimsetmek; Anayasanın sağladığı yurttaş hak ve hürriyetlerine saygı besleme ve devlet otoritesine uyma duygusunu ve alışkanlığını kazandırmak;*
- *Cumhuriyet rejiminin niteliğini, Türkiye'de nasıl kurulup geliştiğini, bu rejimin Türkiye'nin hayatı ve geleceği için ne kadar önemli ve zaruri olduğunu öğrencilere kavratmak;*
- *Topluluğun bireyler ve bireylerin topluluk üzerine karşılıklı etkilerini ve dayanışma ihtiyacını öğrencilerin kavramalarına ve bu vesile ile yurttaşlar*

arasında milli birlik esaslarını bozmayan fikir ayrılıklarına saygı ve insanlara karşı sevgi duygusu kazanmalarına yardım etmek;

- *Öğrencilerin, içinde yaşadıkları topluluğun refahı ve huzuru için çeşitli işlerde görev almış insanlara saygı duymalarını, onların işlerini kolaylaştırmak için kendi paylarına düşen ödev ve sorumlulukları benimsemelerini sağlamak;*
- *Okulda demokratik zihniyetin hakim olduğu bir hava yaratmak suretiyle öğrencilerin, kendi kendilerini idare etmelerine ve okul içinde ve dışında sorumlu işler almalarına geniş imkan ve fırsatlar sağlayarak demokrat görüşlü ve düşüncüsel yurttaşlar yetiştirmek;*
- *Bir meslek sahibi olmanın bir fert ve yurttaş olarak lüzumunu, işsiz güçsüz bir insanın topluluk için zararlı bir unsur olacağını öğrencilere kavratmak, her mesleğin kutsal olduğuna ve hangi meslekten olursa olsun işini en iyi yapan bir kimsenin saygıdeğer bir insan olacağına öğrencileri inandırmak.*
- *(Yurtta Barış, Dünyada Barış) fikrinin gerçekleşmesi için milletler ailesi içinde Türk milletine düşen ödev ve sorumluluğun değerini kavratmak.*

1949 tarihli Orta Okul programında yer alan Yurttaşlık Bilgisi dersine ait amaçlardan ilk altısının bazı değişiklikler olmakla birlikte, 1948 tarihli ilkokul Programında yer alan dersin amaçları ile aynı olduğu görülmüştür.. 1948 tarihli programda yer alan üçüncü ve yedinci amaçlar 1949 tarihli bu programda yer almamaktadır. 1948 tarihli ilkokul Programında yer alan üçüncü amacın "Öğrencileri Cumhuriyetçi, Ulusçu, Halkçı, Devletçi, Laik ve Devrimci birer yurttaş olarak yetiştirmek için ilk adımı atmak" şeklinde olduğu ve CHP'nin Altı Ok'unu kapsadığı görülmektedir. Bu amaç 1936 tarihi ilkokul programında da yer almaktadır. 1949 tarihli programda yer alan 7. ve 11. amaçların ise sadece bu programda yer aldığı görülmüştür. Ayrıca yurttaşlık bilgisi dersine Cumhuriyet dönemi ilkokul ve ortaokul programlarının tamamında rastlamaktayız. Yurttaşlık bilgisi dersi, Cumhuriyet idaresinin yani devletin istediği vatandaş profilini ortaya koymayı amaçlayan bir derstir. Ayrıca bu durum sosyal bilgiler dersi öğretim programı kapsamına giren diğer derslerinde ortak amacdır. Ancak yurttaşlık bilgisi dersinin içeriğine bakıldığı zaman adından da anlaşılacağı üzere dersin amacının direkt istenilen vatandaş yetiştirmeye

yönelik olduğu görülmektedir. Durum böyle olunca da, bu ders için belirlenen hedef/amaçların disiplin dışı olması zorunludur. Zaten Cumhuriyet dönemi programlarında Yurttaşlık Bilgisi, Medeni Bilgiler vb. adlar altında yer alan dersler için belirlenen amaç/hedeflerin hepsi de disiplin dışıdır (Keskin, 2002).

4.2.1.8.4. 1962 Tarihli Ortaokul programı

1962 Ortaokul programı incelenerek, müfredattaki hukukla ilgili konuların yer aldığı dersler ve haftalık ders saatleri Tablo 36' da verilmiştir.

Tablo 36: 1962 Ortaokul programı müfredattaki hukukla ilgili konuların yer aldığı dersler ve haftalık ders saatleri

DERS	SINIF	HAFTALIK DERS SAATİ
Yurt Bilgisi	I. sınıf	1
	II. sınıf	1
	III. sınıf	1
Tarih	III. sınıf	2

(MEB, 1962).

1962 ortaokul programı incelendiğinde, hukukla ilgili konuların yer aldığı yurt bilgisi dersi, 1949 programında olduğu gibi, ders ve ders saatleri bakımından programın bir değişikliğe uğramadığı görülmüştür. Yurt bilgisi dersi; I, II, III. sınıflarda haftada birer saat, tarih dersi ise; haftada iki saat olarak okutulmuştur.

1962 ortaokul programındaki derslerin amaçları incelendiğinde, 1962 ortaokul programında Milli eğitimin amaçları incelenerek, hukukla ilgili olan amaçlar aşağıda verilen şekilde belirlenmiştir (MEB, 1962):

Toplumsal Bakımdan;

- *Türk milletinin bir evladı olmanın şerefini duyar ve sorumluluğunu kavrar.*
- *Türkiye cumhuriyeti anayasasının sağladığı yurttaş hak ve hürriyetlerine saygılı*

- *İnsanlara karşı iyi duygulu*
- *Yurttaşlar arasında milli birlik esaslarını bozmayan fikir ayrılıklarını hoş görür.*
- *Kanunlara uyar ve medeni vazifelerini yerine getirir.*
- *Milli kaynakları korur.*
- *Kötü şartları düzeltmek için çalışır.*

İnsanlık münasebetler bakımından ise;

- *Davranışlarında toplumsal nezaket esaslarına uyar.*

1962 ortaokul programı milli eğitimin amaçları incelendiğinde 1948 ilkokul ve 1949 ortaokul programı ile aynı olduğu belirlenmiştir. Bu programda yer alan milli eğitimin amaçları incelendiğinde; hak ve vazifelerini bilen kanunlara uyan, vatan ve millet şuurunu bilen, toplumsal hayattaki rolünü bilen ve devlet çıkarlarını koruyan bireyler yetiştirmenin hedeflendiği görülmüştür.

Program incelenerek, hukukla ilgili olan, Yurttaşlık Bilgisi dersi amaçları belirlenmiştir (MEB, 1962).

- *Topluluk hâlinde yaşamının bir zaruret olduğunu öğrencilere kavratmak ve onlara, türlü toplumsal çevrelerde ve çeşitli şartlar altında, diğer insanlarla anlayışlı iş birliği kurma ve düzenli bir şekilde beraber yaşama alışkanlığını kazandırmak;*
- *Öğrencilere ulus kavramını, Türk ulusunun birer evladı olmanın şeref ve mesuliyetini duyurmak;*
- *Millet ve yurt işlerine karşı öğrencilerde yakın ilgi uyandırarak bu işleri her işin üstünde tutmayı, ulusa ve yurda canla başla hizmet etmeyi alışkanlık ve ülkü haline getirmek;*
- *Türk devriminin manasını. ayrı ayrı yönlerden önemini, Türkiye'nin saadet ve refahına yaptığı ve yurdun geleceğine yapacağı etkiyi öğrencilere kavratmak ve onları Türk devriminin değerlerine bağlı ve bunları her zaman korumaya hazır, fedakar birer Türk evladı olarak yetiştirmek;*
- *Kanun kavramını öğrencilere benimsetmek; Anayasanın sağladığı yurttaş hak ve hürriyetlerine saygı besleme ve devlet otoritesine uyma duygusunu ve alışkanlığını kazandırmak;*

- Cumhuriyet rejiminin niteliğini, Türkiye’de nasıl kurulup geliştiğini, bu rejimin Türkiye’nin hayatı ve geleceği için ne kadar önemli ve zaruri olduğunu öğrencilere kavratmak;
- Topluluğun bireyler ve bireylerin topluluk üzerine karşılıklı etkilerini ve dayanışma ihtiyacını öğrencilerin kavramalarına ve bu vesile ile yurttaşlar arasında milli birlik esaslarını bozmayan fikir ayrılıklarına saygı ve insanlara karşı sevgi duygusu kazanmalarına yardım etmek;
- Öğrencilerin, içinde yaşadıkları topluluğun refahı ve huzuru için çeşitli işlerde görev almış insanlara saygı duymalarını, onların işlerini kolaylaştırmak için kendi paylarına düşen ödev ve sorumlulukları benimsemelerini sağlamak;
- Okulda demokratik zihniyetin hakim olduğu bir hava yaratmak suretiyle öğrencilerin, kendi kendilerini idare etmelerine ve okul içinde ve dışında sorumlu işler almalarına geniş imkan ve fırsatlar sağlayarak demokrat görüşlü ve düşünüşlü yurttaşlar yetiştirmek ;
- Bir meslek sahibi olmanın bir fert ve yurttaş olarak lüzumunu, işsiz güçsüz bir insanın topluluk için zararlı bir unsur olacağını öğrencilere kavratmak, her mesleğin kutsal olduğuna ve hangi meslekten olursa olsun işini en iyi yapan bir kimsenin saygıdeğer bir insan olacağına öğrencileri inandırmak.
- (Yurtta Barış, Dünyada Barış) fikrinin gerçekleşmesi için milletler ailesi içinde Türk milletine düşen ödev ve sorumluluğun değerini kavratmaktır.

1962 ortaokul programı, yurttaşlık bilgisi dersinin amaçları bakımından incelendiğinde, amaçların, 1949 ortaokul programı yurttaşlık bilgisi dersi amaçlarıyla aynı olduğu belirlenmiştir. Bu programda yer alan yurttaşlık bilgisi dersinin amaçları incelendiğinde; toplumsal hayattaki rolünü bilen, vatan ve millet sevgisine sahip, devletin menfaatlerini koruyan, kanunlara uyan, yurttaşlık hak ve ödevlerinin farkında olan, demokratik yaşam tarzını hayatında uygulayan bireyler yetiştirmenin hedeflendiği görülmektedir.

4.2.1.8.5. 1970- 1971 Tarihli Ortaokul programı

1970- 1971 Ortaokul programı incelenerek, müfredattaki hukukla ilgili konuların yer aldığı dersler ve haftalık ders saatleri Tablo 37' de verilmiştir.

Tablo 37: 1970- 1971 Ortaokul programı müfredattaki hukukla ilgili konuların yer aldığı dersler ve haftalık ders saatleri

DERS	SINIF	HAFTALIK DERS SAATİ
Sosyal bilgiler	I. sınıf	5
	II. sınıf	5
	III. sınıf	4

(MEB, 1970).

Bu programla birlikte, okullarda birbirinden bağımsız ve tek disiplin anlayışına uygun olarak okutulan Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi dersleri “Sosyal bilgiler” adı altında birleştirilmiştir. Konuların dağılımı incelendiğinde, birleştirilmiş olmasına rağmen, derslerin senelere dağılımında farklılıkların olduğu görülmektedir.

Programa göre, ortaokul 1. ve 2. sınıf için Milli Tarih dersi, haftada 2 saat olarak belirlenmiştir. Bu programda, 3. sınıflar için Milli Tarih dersi konulmamıştır. Bu dersin yerine Sosyal bilgiler kapsamına giren “Vatandaşlık Bilgileri” dersi ortaokullarda okutulmaya başlanmıştır. Vatandaşlık Bilgileri dersine ait ortaokul programı Eğitim ve Öğretim Yüksek Kurulu Başkanlığı'nın 10.07.1985 tarih ve 10 sayılı kararı ile kabul edilerek 29.08.1985 tarih ve 2193 sayılı Tebliğler Dergisinde yayınlanmıştır (Ercan, 2007).

1970- 1971 ortaokul programına bakıldığı zaman, programda, hukukla ilgili konuların yer aldığı Sosyal bilgiler dersi; I, II. sınıflarda 5'şer saat, III. sınıflarda ise 4 saat olarak gösterilmiştir.

1970- 1971 ortaokul programındaki derslerin amaçları incelendiğinde, 1970-1971 tarihli programda yer alan disiplinlerin Sosyal bilgiler adı altında toplandığını görülmektedir. Program incelendiğinde giriş bölümünde milli eğitimin amaçları,

Sosyal bilgilerin önemi ve tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi derslerinin Sosyal bilgiler adı altında toplanmanın amacı verilmiştir (Keskin, 2002).

1. Milli Eğitimin başlıca amacı.

" Cumhuriyetin kuruluşundan beri, ilk ve orta dereceli okul programlarında, ihtiyaç ve imkânlar ölçüsünde zaman zaman değişiklikler yapılmış, gerçekleştirilmesine çalışılan demokratik idare ve yaş ayışın okul programlarına aksettirilmesine önem verilmiştir. Böylece, milletimizin gücüne ve demokrasiye inanmış, demokrasi düzenine tam olarak uyabilen

"iyi vatandaş" lar yetiştirilmesi Milli Eğitimimizin amaçlarının başında yer almıştır (MEB, 1970).

2. Sosyal bilgilerin önemi.

Ancak, öğrencinin iyi bir vatandaş olarak yetişebilmesi için, her şeyden önce, içinde yaşadığı çevreyi, vatanını ve dünyayı iyi tanmasına; ortaya çıkan problemleri başarı ile çözebilmesine yarayacak sağlam temel bilgilere ve genel kültüre ihtiyacı vardır. Bu yüzden, ilk ve orta dereceli okul programlarındaki Sosyal bilgiler (Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi) konularının payına çok önemli görevler düşmektedir (MEB, 1970).

3. Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi derslerinin "Sosyal bilgiler" adı altında toplanma amacı :

İşte, son yıllarda, programların daha hayati ve öğrenciye daha uygun, ona tam bir anlayış ve kavrayışla birlikte, olumlu bir davranış ve karakter kazandıracak, bir niteliğe erişebilmesi amacı ile, Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi konularının birbirleriyle olan sıkı ilişkileri göz önünde tutularak, bu derslerin "Sosyal bilgiler" adı altında birleştirilmiştir (MEB, 1970).

1970-1971 programı milli eğitimin amacı incelendiğinde demokratik idare ve demokrasi düzenine uyan iyi vatandaş yetiştirmeyi amaçladığı görülmüştür. Bu amaç doğrultusunda vatanını ve çevresini tanıyan, sağlam temel bilginin oluşturulması için Sosyal bilgiler dersinden faydalanmak gerektiği belirtilmiştir. Buradan da Sosyal bilgiler dersinin önemi anlaşılmaktadır. ayrıca dersin birleştirilmesindeki amaç olarak da öğrenciye daha uygun olması, olumlu davranış ve karakter kazandırmak için tarih,

coğrafya ve yurttaşlık bilgisi derslerinin birbiriyle olan ilişkileri de göz önünde bulundurularak gerekli olduğu vurgulanmıştır.

1970-1971 tarihli bu programda, Sosyal bilgiler dersine ait birçok amaç yer almaktadır. Bu amaçların sosyal bilgiler dersinde kazandırılmasının çok zor olduğu ve amaçların dağılımında bir düzensizliğin olduğu görülmektedir. Ayrıca tüm bu amaçların disiplin dışı olduğu da görülmektedir (Keskin, 2002).

1- Öğrencilere:

a) Millet kavramını, Türk milletinin birer evladı olmanın şeref ve sorumluluğunu duyurmak; Türk milletinin zeki, kabiliyetli, çalışkan, cesur ve kahraman olduğunu; sanat severliğinin, estetik zevkinin yüksekliğini ve insanlık duygularının büyüklüğünü tarihten ve bugünden örnekler vererek kavratmak; şerefli milletimizin ona layık evlatları olmak yolunda sonsuz bir çaba harcamaları, bu yolda durmadan ve duraklamadan çalışmak gerektiğini anlatmak ve uygulatmak;

b) Milletimizin üstün özelliklerini sürdürüp geliştirdikleri ölçüde geleceğe [geleceğe] güvenle bakabileceğimizin ve en ileri millet vasfını bakabileceğimizin inancını vermek;

c) Türk milliyetçiliğinin ilkelerini benimsetmek;

2- Öğrencileri:

a) Kuvvetli, ileri, refahlı ve bağımsız Türkiye ülküsüne bağlı ve bu ülkeye erişme ereğine bütün varlığı ile inanmış;

b) Yurdumuzun ve milletimizin problemleri üstüne sevak ve isteyerek eğilen, bunları esaslı bir şekilde inceleyip öğrenen, bu problemlerin yurt ve millet yararına çözümlenmesi yolundaki çalışmalara heyecanla, canla ve başla katılan aydın yurttaşlar olarak

yetiştirmek;

3- Öğrencileri:

a) Sosyal münasebetlerde saygı, sevgi ve müsamaha ve anlayış sahibi,

b) İşbirliğinin lüzumunu ve gereklerini kavramış ve birlikte çalışma zevkini ve alışkanlığını kavramış

c) Nefsine güvenen, başkalarına inanabilen,

d) Medeni cesaret sahibi (bildiğini ve inandığını çekinmeden söyleyebilen ve yapabilen),

e) Hakka saygı gösteren, hakkı ve haklıyı koruyan,

f) Vatandaş sorumluluklarım kavramış,
g) Memleket hizmetlerini dürüstlikle yapan, bunların yapılış tarzını kontrol eden; bu hizmetleri yapanlara kolaylık gösteren ve gerektiğinde yardım edebilen,

h) Sosyal ve kanuni kurallara uygun yaşamak zorunluluğunu kavramış,

i) Ruh ve beden sağlığını dikkat ve itina ile korumasını bilen kişiler olarak yetiştirmek;

4- Okullarımıza, farklı sosyal, politik ve ekonomik duyuşa, görüşe ve düşünüşe sahip aile çevrelerinden gelen, farklı zeka seviyelerinde ve gelişimindeki çocuklara;

a) İleride vatandaş sıfatıyla katılacakları milli toplumumuzun Anayasamızda belirtilen ortak duygu, görüş ve düşüncelerini,

b) Yaşama şartlarımızı

c) Ülkümüzü benimsetmek,

5- Öğrencilere:

a) Komşu ve uzak ulusları, bizi ilgilendiren yönleriyle tanıtmak,

b) Yurdumuzun ve dünyamızın çeşitli ilginç problemlerini göstermek,

c) Milli refaha ve dolayısıyla kendi refahlarına yararlı olacak bilgi, davranış, alışkanlık ve yetenekleri kazandırmak,

6- Öğrencilere:

a) Milletler ailesi içinde Türk milletinin yerini aşağılık duygusuna kapılmaksızın, geleceğe ümit ve cesaretle göstermek,

b) Milletimize düşen insanlık vazifelerini öğretmek,

c) insanların ve milletlerin birbirlerine muhtaç olduklarını, ortak problemlerin karşılıklı iyi niyetle ve ortak çabalarla çözümlenebileceğini, işbirliği zorunluluğunu takdir ettirmek.

7- Öğrencileri, milletimizle işbirliği hâlinde ve kendi yurdunda huzur içinde yaşamak isteğinde olan milletlere karşı iyi duygulara sahip kılmak,

8- Öğrencilere:

a) Atatürk'ün gençliğe yaptığı hitabı derinliğine ve genişliğine anlatmak ve kavratmak,

b) Türk devrimlerinin ilkelerini ve çok yönlü olarak anlamlarını, değerini, önemini ne gibi büyük güçlükler ve engeller yenilerek nasıl büyük

fedakârlıklarla gerçekleştirildiğini, korunması ve aynı doğrultuda geliştirilmesi zorunluluğunu kavratmak,

c) Cumhuriyet ve Demokrasiyi, Demokratik yaşayış tarzını ve icaplarını kavratmak,

d) Demokrasi hayatımızın gelişmesini incelerken, diğer demokrat milletlerin geçirmiş ve geçirmekte oldukları gelişmeleri incelemek suretiyle bu konuda güdülen yolları göstermek,

e) Yurdumuzun nasıl yönetildiği yasama, yürütme ve yargı organlarının nasıl çalıştığı ve Türkiye Büyük Millet Meclisinin memleket işlerini nasıl denetlediği hakkında temel bilgileri vermek, kanun saygısını ve medeni insan zihniyetini aşılama,

f) Siyasi partilerin gerekliliğini ve önemini anlatmak,

g) Politik görüş ve düşünüş ayrılıkları -bağımsızlığımıza, bütünlüğümüze ve çıkarlarımıza aykırı olmamak kaydıyla- yakınlıklara ve dostluklara engel olamayacağı düşünce ve inancını vermek.

9- Öğrencilere :

a) Gittikçe giriftleşen, baş döndürücü bir hızla çoğalıp genişleyen yurt ve dünya problemleri arasında şaşkınsızın doğruyu arayıp bulabilen,

b) Hayatın hızına ayak uydurabilen,

c) Yurt ve millet yararına en uygun yolları seçebilen,

d) Kişilik sahibi ,

e) Milli, maddi ve manevi zenginlik kaynaklarımızı korumak ve milletçe değerlendirmek gereğine inanmış ve bu yolda alışkanlıklar kazanmış vatandaşlar olarak yetiştirmek.

10- Öğrencilere:

a) Günlük hayatın, ancak birçok kimselerin işbirliğiyle yürütülüp sağlandığı,

b) İşbirliğinin anlamını, gerekliliğini ve değerini,

c) Toplumda meşru bir işe ve mesleğe sahip herkesin saygı ve sevgiye değer olduğunu,

d) Milletimizin ve bütün insanlığın refahı, huzuru ve saadeti yolunda sorumluluk almaktan çekinmemek gerektiğini,

e) Çağdaş medeniyet ve kültürün uzun bir geçmişin eseri olduğunu, bu medeniyet ve kültür gelişmesinde, her millet gibi Türk Milletinin de payı

olduğunu; ancak, bundan böyle de aynı yolda çok daha fazla çalışmak mecburiyetinde olduğumuzu kavratmak,

f) Sosyal olayların gelişmesini göstererek insan ve toplum hayatının gittikçe değiştiği fikrini benimsetmek,

g) Başta Türk büyükleri olmak üzere, milletlerine ve insanlığa hizmet etmiş büyük Devlet, bilim ve fikir adamlarının hayatlarını ve hizmetlerini uyulmaya değer örnekler olarak takdir ettirmek; özellikle, Atatürk'ün Türk milleti ve dünya için açtığı geniş ufukları tebarüz ettirmek,

11- Öğrencilere, sosyal ve ahlaki bakımdan arzu edilen ve edilmeyen davranışları, ayırabilmek kudretini ve boş zamanlarını amaçlı olarak okuma, araştırma, inceleme gezi ve spor yaparak değerlendirme alışkanlığını kazandırmaktır (MEB, 1970).

1970-1971 ortaokul programı Sosyal bilgiler dersi amaçları incelendiğinde; programda, vatan ve millet sevgisini bilen, toplumsal ilişkileri bilen, vatandaş olarak hak ve sorumluluklarını bilen, kanunlara uyan, toplumsal olarak rolünü bilen, Atatürk ilke ve inkılâplarını bilen ve kavrayan, cumhuriyet ve demokrasi kavramını bilen ve bunu yaşamına yansıtan, devlet ve devlet mekanizmasını bilen, siyasi ve politik olayların gerekliliğini bilen ve önemini kavrayan, sosyal ve ahlâkî bakımdan toplumun gereklerini bilen vatandaş yetiştirmenin hedeflendiği görülmüştür.

4.2.1.8.6. 1995-1997 Tarihli Ortaokul (İlköğretim II. Kademe) Programı

1995-1997 Ortaokul programı incelenerek, müfredattaki hukukla ilgili konuların yer aldığı dersler ve haftalık ders saatleri Tablo 38' de verilmiştir.

Tablo 38: 1995-1997 Ortaokul programı incelenerek, müfredattaki hukukla ilgili konuların yer aldığı dersler ve haftalık ders saatleri

DERS	SINIF	HAFTALIK DERS SAATİ
Vatandaşlık Bilgileri	VIII. sınıf	3

(MEB, 1995).

1995- 1997 ortaokul vatandaşlık bilgileri programı incelendiğinde, hukukla ilgili konuların yer aldığı vatandaşlık bilgileri dersi sadece VIII. sınıflarda verilmiş olup; haftalık ders saati 3 saat olarak verilmiştir. Bu programdaki vatandaşlık bilgileri dersi; sadece VIII. sınıflara verilmesi bakımından, bütün programlar içinde, bir ilk olma özelliğine sahiptir.

1995- 1997 Vatandaşlık Bilgileri programındaki derslerin amaçları incelendiğinde, 1992 tarihli Vatandaşlık Bilgileri Dersi Öğretim Programı'ndaki hukukla ilgili olan amaçlar belirlenmiştir. Bu amaçlar şöyledir (MEB, 1995):

- *Öğrencilere ferdin toplum içinde yaşaması gerektiğini kavramak ve onlara toplumun çeşitli çevrelerinde anlayışlı işbirliği ve düzenli şekilde birlikte yaşama alışkanlığı kazandırmak.*
- *İnsanın sınırsız bir hürriyete sahip olmadığı, toplum yaşayışını düzenleyici nitelikteki sosyal davranış kurallarıyla uyum içinde yaşamak durumunda olduğu konusunda öğrencileri bilgili ve bilinçli kılmak;*
- *Öğrencilere millet kavramını vermek, Türk milletinin birer evladı olmanın şerefini hissettirmek ve sorumluluğunu kazandırmak.*
- *Öğrencilerde, milli ve vatani işlere ilgi uyandırarak onlara millet ve vatana canla başla hizmet etme bilincini kazandırmak;*
- *Atatürk'ün Türk gençliğine emanet ettiği Türk istiklalinin ve Türk Cumhuriyetinin önemini; hürriyetçi demokrasi rejimimizin diğer rejimlerden, özellikle totaliter rejimlerden farklarını, üstünlüklerini kavratmak ve öğrencilere bu değerleri her zaman korumaya hazır fedakâr birer Türk evladı olmaları gerektiği fikir ve inancı vermek;*
- *Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın genel esaslarını ve temel ilkelerini kavratmak suretiyle öğrencilerde, Anayasamızda, ifadesini bulan hürriyetçi demokrasiye, Atatürk milliyetçiliğine içten bağlılık ve devlet otoritesine saygı duygusunu uyandırmak;*
- *Öğrencilerde, toplumun refah ve huzuru için çeşitli işlerde görev almış kişilere saygı duyma, onların işlerini kolaylaştırmak için kendi paylarına düşen ödev ve sorumlulukları yerine getirme davranışı geliştirmek*

- *Demokratik zihniyetin hakim olduğu bir atmosfer içinde kendi kendilerini yönetmelerine, okul içinde ve dışında sorumluluk yüklenmelerine imkan ve fırsat sağlayarak öğrencilerin demokrasiyi bizzat yaşayan, uygulayan kişiler olarak yetişmesini sağlamak;*
- *Bir meslek sahibi olmanın bir fert ve vatandaş olarak gerekliliğini, işsiz güçsüz bir insanın toplum içinde zararlı bir eleman olacağını öğrencilere kavratmak, onlarda her mesleğin kutsal olduğu ve hangi meslekten olursa olsun işini gereğince yapan herkesin saygıdeğer bir insan olacağı inancını yerleştirmek;*
- *"Yurtta Sulh Cihanda Sulh" fikrinin gerçekleşmesi için milletler ailesi içinde Türk milletine düşen ödev ve sorumluluğun değerini kavratmaktır.*

Vatandaşlık bilgileri dersine ait amaçların verildiği bu program incelendiğinde Vatandaşlık Bilgileri dersine ait genel amaçların, Cumhuriyetten sonraki yayınlanmış olan benzer öğretim programlarının amaçları (Yurttaşlık Bilgisi, Yurt Bilgisi vb.) ile aynı doğrultuda belirlendiği söylenebilir (Keskin, 2002).

1995-1997 vatandaşlık bilgileri dersinin amaçları incelendiğinde, toplumsal hayatı bilen ve toplumsal hayattaki rolünü kavrayan, vatan ve millet sevgisine sahip, cumhuriyetin ve demokrasinin önemini kavrayarak bu hususları yaşamına yansıtan, anayasanın temel ilkelerini kavrayan, devlet otoritesine bağlı, vatandaş olarak görev ve sorumluluklarının bilincinde bireyler yetiştirmek amaçlanmıştır.

4.2.2. İlköğretim Programları

4.2.2.1. 1998 Tarihli İlköğretim Sosyal bilgiler Öğretim Programı

1998 ilköğretim Sosyal bilgiler öğretim programı incelenerek, müfredattaki hukukla ilgili konuların yer aldığı dersler ve haftalık ders saatleri Tablo 39' da verilmiştir.

Tablo 39: 1998 ilköğretim Sosyal bilgiler öğretim programı müfredattaki hukukla ilgili konuların yer aldığı dersler ve haftalık ders saatleri

DERS	SINIF	HAFTALIK DERS SAATİ
Sosyal bilgiler	IV. sınıf	3
	V. sınıf	3
	VI. sınıf	3
	VII. sınıf	3

(MEB, 1998).

1998 programı, sekiz yıllık eğitime geçildikten sonra ilköğretim bütünlüğüne uygun olarak hazırlanmış ilk programdır. Bunun sebebi, programın, IV. sınıftan VII. sınıfa kadar bir bütünlük içerisinde disiplinleri içinde barındırmasıdır.

Zorunlu eğitimin sekiz yıla çıkarılmasından sonra, ilköğretim anlayışına göre hazırlanmış olan bu programda; IV, V, VI, VII. sınıflarda Sosyal bilgiler dersi haftada üçer saat olarak verilmiş; daha sonraki süreçte VII, VIII. sınıflarda okutulmak üzere vatandaşlık ve insan hakları dersi programı hazırlanmıştır.

4.2.2.2. 1998 Tarihli Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersi Öğretim Programı

1998 tarihli ilköğretim programı incelenerek, müfredattaki hukukla ilgili konuların yer aldığı dersler ve haftalık ders saatleri Tablo 40' da verilmiştir.

Tablo 40: 1998 tarihli ilköğretim programı müfredattaki hukukla ilgili konuların yer aldığı dersler ve haftalık ders saatleri

DERS	SINIF	HAFTALIK DERS SAATİ
Vatandaşlık ve İnsan Hakları	VII. sınıf	1
	VIII. sınıf	1

(MEB, 1998).

1998 ilköğretim programı incelendiğinde, hukukla ilgili konuların yer aldığı diğer bir dersin de vatandaşlık ve insan hakları dersi olduğu belirlenmiştir. Bu dersin VII. ve VIII. sınıflara haftada birer saat olarak işlendiği görülmüştür.

1998 İlköğretim Sosyal bilgiler Öğretim Programının amaçları incelendiğinde, 1998 tarihli ilköğretim Sosyal bilgiler öğretim programı incelenerek, hukukla ilgili olan Sosyal bilgiler dersinin amaçları belirlenmiştir. Bu programa göre, hukukla ilgili olan Sosyal bilgiler dersinin genel amaçları şöyledir (MEB, 1998):

Öğrenciler bu derste;

A. Vatandaşlık görevleri ve sorumlulukları yönünden;

- *Ailesine, milletine, vatanına, Atatürk inkılap ve ilkelerine bağlı, çalışkan, araştırmacı, özverili, erdemli, girişimci iyi insan, iyi vatandaş olarak yetişirler.*
- *Türk milletinin dünya tarihindeki önemini, milletler ailesi içindeki onurlu geçmişini ve yerini, insanlığa yaptığı hizmetleri kavrayarak büyük bir milletin evlatları olduklarını anlar, milletin geleceğine olan güvenlerini artırır ve Türk milletinin ülküsünü gerçekleştirmek için her fedakârlığı göze alabilecek bir karakter kazanırlar.*
- *Türkiye Cumhuriyeti'nin insan haklarına dayalı milli, laik ve sosyal bir hukuk devleti olduğunu bilir; cumhuriyet rejiminin özelliklerini ve önemini kavrarlar.*
- *Topluluk hâlinde yaşamının bir zaruret olduğunu, millet kavramını ve Türk milletinin karakterini kavrar; Türk milletine, Türk bayrağına, Türk askerine ve ordusuna sevgi, saygı ve güven duygularını kuvvetlendirirler.*
- *Türk milletinin zekâ ve kabiliyetini, çalışkanlığını, ilim ve sanatseverliğini, estetik zevkini, insanlık duygusunun yüceliğini benimseyerek bu üstün özellikleri davranış haline getirirler.*
- *Millet ve yurt işlerini her şeyin üstünde tutarak milleti ve yurdu için canla başla hizmet etmeyi alışkanlık ve ilke haline getirirler.*
- *Tarihte milletimize ve insanlığa hizmet etmiş olan Türk büyüklerini tanır; tarihi olaylara yön veren kişilerin yerinde ve zamanında gösterdikleri ileri görüşlülük, yüksek kavrayış, cesaret, fedakârlık ve kahramanlıklarının tarihin akışını nasıl etkilediğini kavrarlar.*

- *Toplumunu yönlendiren Mustafa Kemal Atatürk ve diğer Türk büyüklerinin sadece milli değil, evrensel yönlerini de kavrayarak ve takdir ederek; milletimize de düşen insanlık görevleri bulunduğunu görür, insanlığa sevgi, saygı ve hizmet verme bilincine varılır.*
 - *Türk inkılâbının anlamını, ayrı ayrı yönlerden önemini, Türkiye'nin refah ve mutluluğuna yaptığı ve ülkenin geleceğine yapacağı etkiyi kavrar; Türk inkılâbının değerlerine bağlı ve bunları her zaman korumaya hazır, fedakâr birer Türk evladı olarak yetişirler.*
 - *Bugünkü uygarlığın uzun bir geçmişin eseri olduğunu kavrar; bu uygarlıkta Türk milletinin hizmetini ve payını anlayarak Atatürk direktifleri uyarınca "milli kültürümüzü çağdaş uygarlık seviyesinin üstüne çıkarma" yolunda her fedakârlığı göze alabilme bilincini kazanırlar.*
 - *Bugünü daha iyi değerlendirebilmeleri için geçmiş çağlardaki sosyal, ekonomik ve siyasi olayların neden ve sonuçlarını günümüzle kıyaslama yaparak düşünme, araştırma ve akıl yürütme yeteneğini geliştirirler.*
 - *Her yerde görev ve sorumluluk alabilecek hale gelir, aile bütünlüğüne bağlılık kazanır, ailenin refah ve mutluluğu için sorumluluk ve görev duygularını geliştirirler.*
 - *Kanun kavramını benimser; kanunlara ve devlet otoritesine uyma duygusunu ve alışkanlığını kazanırlar.*
- B. Toplumda insanların birbirleriyle olan ilişkileri yönünden;**
- *İnsanların birbirlerine muhtaç olduklarını anlar; grup faaliyetlerine katılmamanın, başkalarına yardım etmenin önemini takdir eder ve bunu uygulayabilir hale gelirler.*
 - *İnsanların karşılıklı hak ve sorumluluklar taşıdıklarını ve birbirlerinin görüş ve inanışları saygı ve hoşgörü ile karşılamaları gerektiğini benimserler.*
 - *Berber çalışma, sorumluluk alma., yardımlaşma ve karar verme kurallarını uygulamayı öğrenirler.*
 - *Bütün çalışmalarını demokratik yaşayışın kurallarına göre düzenlemeyi öğrenirler.*

- *Aile, okul ve toplum hayatının dayandığı ve temel ilkeleri ve topluluk hâlinde yaşamanın zorunluluğunu kavratırlar.*

- *Trafik kurallarına uymayı alışkanlık haline getirirler.*

C. çevreyi, yurdu ve dünyaya tanıma yetenekleri yönünden;

- *Çevreyi korumanın günümüz ve gelecek yıllar için önemini kavrarlar. Yaşanabilir bir çevrenin temel insan hakkı olduğunu kavrarlar. (MEB, 1998).*

1998 ilköğretim Sosyal bilgiler dersinin amaçları incelendiğinde, 1968 ilkokul programıyla bazı maddelerin aynı olduğu belirlenmiştir. 1998 ilköğretim Sosyal bilgiler dersinin amaçları incelendiğinde, bu derste, vatandaşlık görev ve sorumlulukları yönünden bakıldığında; ailesine, vatanına, milletine, Atatürk ilke ve inkılâplarına bağlı, insan haklarına saygılı, cumhuriyetin önemini bilen ve laik, sosyal bir hukuk devletinde yaşadığının farkında olan, toplumdaki rolünü bilen, devlet menfaatlerini koruyan, kanunlara uyan, görev ve sorumluluklarının bilincinde olan bireyler yetiştirmenin hedeflendiği görülmüştür. İnsan ilişkileri yönünden; toplumdaki görev ve sorumluluklarını bilen, demokratik yaşamı benimseyen ve uygulayan, trafik kurallarına uyan bireyler yetiştirmek amaçlanmıştır. Çevreyi, yurdu ve dünyayı tanıma bakımından ise; öğrencilerin, güzel bir çevrede yaşamanın insanın temel hakkı olduğunu kavramaları amaçlanmıştır.

1998 tarihli vatandaşlık ve insan hakları eğitimi dersi öğretim programında, genel amaçlara ve aynı zamanda her sınıfa ait özel amaçlara yer verildiği görülmektedir. Ayrıca, sınıflara ait amaçlar doğrultusunda hazırlanan kazanımlarda programda yer almaktadır. Bu nedenle, 1908'den günümüze yayınlanmış olan Sosyal bilgiler öğretim programları içinde kazanımlara yer veren tek ve ilk program olma özelliğine de sahiptir (Keskin, 2002).

1998 Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersinin hukukla ilgili olan genel amaçları şu şekilde belirlenmiştir (MEB, 1998):

1. *İnsan olma bilincini kazanabilme*
2. *İnsan haklarının etik boyutunu tanıyabilme,*
3. *Vatandaş olma bilincini kazanabilme*
4. *Vatandaşlık hak ve sorumluluklarını kavrayabilme*
5. *İnsan haklarının korunmasında kişinin rolünü kavrayabilme*

6. *Demokratik devletin vatandaşlarına karşı görev ve sorumluluklarının farkında oluş*
7. *Devlete karşı görev ve sorumluluklarına uygun davranabilme*
8. *Kişi hak ve özgürlüklerinin ancak demokratik devlet yapısında kullanılabileceğini, demokratik devlet yapısının da kişi hak ve özgürlüklerinin yerleşmesi ile güçlenebileceğini kavrayabilme*
9. *Vatandaş olarak temel hak ve özgürlüklerin farkında oluş*
10. *Temel hak ve özgürlükleri kullanmaya istekli oluş*
11. *İnsan haklarının bütün insanlar için ayırım gözetilmeden, doğuştan gelen, vazgeçilmez, devredilmez ve dokunulmaz haklar olduğunu kavrayabilme*
12. *İnsan haklarının korunmasının gereğini kavrayabilme*
13. *Atatürk ilke ve İnkılaplarının insan haklarıyla ilişkisini kavrayabilme*
14. *Atatürk'ün insan haklarına verdiği önemi kavrayabilme*
15. *"Yurtta Sulh, Cihanda Sulh" ilkesinin insanlık için taşıdığı önemi takdir ediş.*

1998 programı, vatandaşlık ve insan hakları dersinin genel amaçları incelendiğinde; bu derste, insan haklarını bilen, insan ve ahlâk kavramını benimsemiş, vatandaşlık hak ve sorumluluklarını bilen, insan haklarının korunmasındaki ve toplumdaki rolünü bilen, Atatürk ilke ve inkılaplarını benimsemiş bireyler yetiştirmenin amaçlandığı görülmüştür. Ayrıca, 1998 programı vatandaşlık ve insan hakları dersi amaçlarında, insan hakları kavramının üzerinde diğer maddelerden daha fazla durulduğu görülmüştür.

1998 tarihli "Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi" dersi programında, ilköğretim yedinci sınıflar için 26 tane özel amaç verilmiştir. Bu özel amaçlardan hukukla ilgili olanlar şöyledir (MEB, 1998):

1. *İnsanlığın ortak mirası ile ilgili kavramların anlam bilgisi*
2. *İnsanlığın ortak mirası ile ilgili temel ilkeler bilgisi*
3. *İnsanlığın ortak mirası ile ilgili temel ilkeleri açıklayabilme*
4. *İnsanlığın ortak mirası ile ilgili temel ilkelerin belirgin özelliklerini kestirebilme*

5. *İnsanlığın ortak mirası ile ilgili temel ilkeleri yeni durumlarda kullanabilme*
6. *İnsanlığın ortak mirası olan eserleri korumayı takdir ediş*
7. *İnsan hakları ile ilgili temel kavramların anlam bilgisi*
8. *İnsan hakları ile ilgili temel olgular bilgisi*
9. *İnsan hakları ile ilgili temel ilkeler bilgisi*
10. *İnsan hakları ile ilgili temel ilkeleri açıklayabilme*
11. *İnsan hakları ile ilgili temel ilkelerin belirgin özelliklerini kestirebilme*
12. *İnsan hakları ile ilgili temel ilkeleri yeni durumlarda kullanabilme*
13. *Etik ve insan hakları ile ilgili temel kavramların anlam bilgisi*
14. *Etik ve insan hakları ile ilgili temel özellikler bilgisi*
15. *Etik ve insan hakları ile ilgili temel ilkeler bilgisi*
16. *Etik ve insan hakları ile ilgili temel ilkeleri açıklayabilme*
17. *İnsan haklarını koruma ve savunmaya istekli oluş*
18. *Temel haklar ve özgürlükler ile ilgili temel kavramların anlam bilgisi*
19. *Temel haklar ve özgürlükler ile ilgili temel sınıflamalar bilgisi*
20. *Temel haklar ve özgürlükler ile ilgili temel ilkeler bilgisi*
21. *Temel haklar ve özgürlükler ile ilgili temel ilkeleri açıklayabilme*
22. *Temel haklar ve özgürlükler ile ilgili temel ilkelerin belirgin özelliklerini kestirebilme*
23. *Temel haklar ve özgürlükler ile ilgili temel ilkeleri yeni durumlarda kullanabilme*
24. *Temel haklar ve özgürlükleri korumaya istekli oluş*
25. *İnsan haklarının işlevselleştirilmesinin de devletin görevlerinin farkında oluş*
26. *Atatürk'ün insan hak ve özgürlüklerine verdiği önemi kavrayabilme.*

1998 programı, VII. sınıf vatandaşlık ve insan hakları dersi için belirlenen amaçlar bakımından incelendiğinde; bütün maddelerin insan hakları, temel hak ve özgürlükler ile ilgili olduğu görülmüştür. Ayrıca, insan hakları konusu, Atatürk ile bağdaştırılarak verilmeye çalışılmıştır. Bu derste, etik ve insan haklarını tanıyan, bu konudaki rollerini bilen ve temel hak ve özgürlüklerinin bilincinde olan bireyler yetiştirmek hedeflenmiştir.

1998 tarihli "Vatandaşlık ve İnsan Haktan Eğitimi" dersi programında, ilköğretim sekizinci sınıflar için ise 29 tane özel amaç belirlenmiştir. Bu özel amaçlardan hukukla ilgili olanlar şöyledir (MEB, 1998);

1. *"Devlet, Demokrasi, Anayasa, Vatandaşlık, Vatandaşlık Hakları ve Sorumluluktan" ünitesi ile ilgili temel kavramların anlam bilgisi.*
2. *"Vatandaşlık, Vatandaşlık Hakları ve Sorumluluktan" ile ilgili temel sınıflamalar bilgisi.*
3. *"Vatandaşlık, Vatandaşlık Hakları ve Sorumluluktan" ile ilgili temel ilkeler bilgisi.*
4. *"Vatandaşlık, Vatandaşlık Hakları ve Sorumluluktan" ile ilgili temel ilkeleri açıklayabilme.*
5. *Türk kadınının toplumdaki yerini fark edebilme.*
6. *Atatürk'ün vatandaşlık eğitimine verdiği önemi kavrayabilme.*
7. *"Vatandaşlık, Vatandaşlık Hakları ve Sorumluluktan" ile ilgili temel ilkelerin belirgin özelliklerini kestirebilme.*
8. *"Vatandaşlık, Vatandaşlık Hakları ve Sorumluluktan" ile ilgili temel ilkeleri yeni durumlarda kullanabilme.*
9. *Vatandaş olma bilincine sahip oluş.*
10. *Atatürk'ün vatanına ve milletini çok sevdiğini kavrayabilme.*
11. *Dayanışmanın milli birlik ve beraberlik yönünden önemini kavrayabilme.*
12. *"İnsan Haklarının Korunması" ile ilgili temel ilkeler bilgisi.*
13. *"İnsan Haklarının Korunması" ile ilgili temel ilkeleri açıklayabilme.*
14. *"İnsan Haklarının Korunması" ile ilgili temel ilkelerin belirgin özelliklerini kestirebilme.*
15. *"İnsan Haklarının Korunması" ile ilgili temel ilkeleri yeni durumlarda kullanabilme.*
16. *İnsan Haklarına ilişkin özel günlere ve kutlamalara katılmaya istekli oluş.*
17. *Milli güvenliğin önemini kavrayabilme.*
18. *Türk Silahlı Kuvvetleri'nin önemini ve görevlerini kavrayabilme.*
19. *Atatürk'ün barışçı bir devlet adamı olduğunu kavrayabilme.*
20. *Anarşi ve terörü kavrayabilme.*
21. *Terörün yayılma sebeplerini kavrayabilme.*

22. *Terörle mücadelede kişilere düşen görevleri kavrayabilme.*
23. *Ülkemizde iç tehdit unsurlarının hedeflerini kavrayabilme.*
24. *Dış tehdit unsurlarının hedeflerini kavrayabilme.*
25. *"İnsan Haklarının Korunmasında Karşılaşılan Sorunlar" ünitesi ile ilgili temel kavramların anlam bilgisi.*
26. *"İnsan Haklarının Korunmasında Karşılaşılan Sorunlar" ünitesi ile ilgili temel ilkeler bilgisi.*
27. *"İnsan Haklarının Korunmasında Karşılaşılan Sorunlar" ünitesi ile ilgili temel ilkeleri açıklayabilme.*
28. *"İnsan Haklarının Korunmasında Karşılaşılan Sorunlar" ünitesi ile ilgili temel ilkeleri yeni durumlarda kullanabilme.*
29. *İnsan haklarının işlevselleştirilmesinde eğitimin rolünü takdir edıştır.*

1998 programı, VIII. sınıf vatandaşlık ve insan hakları dersi için verilen özel amaçlar bakımından incelendiğinde; bu derste; devlet, demokrasi, anayasa, vatandaşlık kavramlarını bilen, vatandaşlık hak ve sorumluluklarının bilincinde olan, insan haklarının farkında olan, anarşi ve terörü kavrayabilen ve görevlerinin farkında olan bireyler yetiştirmenin amaçlandığı görülmüştür. Bu özel amaçlara bakıldığında, vatandaşlık hak ve sorumlukları ve insan hakları kavramlarının diğer maddelerden fazla yer aldığı görülmüştür.

"Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi" dersi öğrencilere hayatlarının her döneminde kullanacakları temel bazı vatandaşlık bilgilerini kazandırmayı hedeflemektedir. Yukarıda verilmiş olan amaçlar incelendiğinde, içeriğin bu hedefi karşılayabilecek bir yapıda olduğu söylenebilir (Keskin, 2002).

4.2.2.3. 2005 Tarihli İlköğretim Sosyal bilgiler Dersi Öğretim Programı

Bu program, 2003 yılında hazırlanıp 12.07.2004 tarihinde kabul edilen ve 2004–2005 eğitim-öğretim yılında pilot uygulamasının yapıldığı yeni ve aynı zamanda en son Sosyal bilgiler dersi öğretim programıdır. Pilot uygulama sonucu tespit edilen aksaklıkların 2005 yılında giderilmesiyle, 2005–2006 yılından itibaren tüm ilköğretim okullarında uygulanmaya başlanmıştır. Günümüze kadar uygulanan Sosyal bilgiler öğretim programlarından her yönüyle farklı olan bu program yapılandırıcı yaklaşıma göre oluşturulmuştur. Bu programda bilgilerin direkt olarak

verilmesi bırakılarak bilgiye ulaşma yollarının gösterilmesi esas alınmıştır (Tebliğler Dergisi, 2004).

İlköğretim 6. ve 7. sınıflar Sosyal bilgiler dersi öğretim programı ise, 4. ve 5. sınıf programlarından daha sonra kabul edilerek yayınlanmıştır. Böyle bir gecikmenin olmasının sebebi, yeni programın önceki dönem programlarından çok farklı bir yapı ve içerikte hazırlanmasıdır. Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 30.06.2005 tarih ve 188 sayılı kararı ile kabul edilen İlköğretim 6. ve 7. sınıflar Sosyal bilgiler dersi öğretim programı, pilot uygulamasının yapılması sonucunda ortaya çıkan eksikliklerin giderilmesini sağlamak için TTKB'nin 07.08.2006 tarih ve 333 sayılı kararı ile bir takım değişiklikler yapılarak 2006-2007 öğretim yılından itibaren 6. sınıflardan başlayarak kademeli olarak uygulanmaya başlanmıştır (Tebliğler Dergisi, 2006).

2005 ilköğretim Sosyal bilgiler öğretim programı incelenerek, müfredattaki hukukla ilgili konuların yer aldığı dersler ve haftalık ders saatleri Tablo 41' de verilmiştir.

Tablo 41: 2005 ilköğretim Sosyal bilgiler öğretim programı müfredattaki hukukla ilgili konuların yer aldığı dersler ve haftalık ders saatleri

DERS	SINIF	HAFTALIK DERS SAATİ
Sosyal bilgiler	IV. sınıf	3
	V. sınıf	3
	VI. sınıf	3
	VII. sınıf	4

(MEB, 2005).

2005 İlköğretim Sosyal bilgiler Dersi Öğretim Programı incelendiğinde, bu dersin, IV., V., VI. sınıflara hafta üçer saat; VII. sınıflara ise haftada dört saat verildiği görülmüştür. Bu programda, haftalık ders saatlerinin verilmesinin yanı sıra hangi ünitenin haftada kaç ders saati verilmesi gerektiği; toplamda ünitelerin kaç ders saatinde verilmesi gerektiği de ayrı ayrı belirtilmiştir.

2005 ilköğretim Sosyal bilgiler öğretim programındaki hukukla ilgili ünitelerin ders saatleri incelendiğinde; IV. sınıfta belirlenen "Üretimden Tüketime" isimli ünite için 15 ders saati, "Hep Birlikte" isimli ünite için 12 ders saati, "insanlar ve Yönetim" isimli ünite için 15 ders saati süre verildiği görülmüştür. 2005 ilköğretim IV. sınıf Sosyal bilgiler öğretim programı içerisinde hukukla ilgili konuların yer aldığı üniteler için toplamda 42 ders saati süre verildiği belirlenmiştir.

2005 ilköğretim Sosyal bilgiler öğretim programındaki hukukla ilgili ünitelerin ders saatleri incelendiğinde; V. sınıflar için belirlenen "Haklarımı Öğreniyorum" isimli ünite için 12 ders saati, "Adım Adım Türkiye" isimli ünite için 15 ders saati süre verildiği belirlenmiştir. 2005 ilköğretim V. sınıf Sosyal bilgiler öğretim programı içerisinde hukukla ilgili konuların yer aldığı üniteler için toplamda 27 ders saati belirlenmiştir.

2005 ilköğretim Sosyal bilgiler öğretim programındaki hukukla ilgili ünitelerin ders saatleri incelendiğinde; VI. sınıflar için belirlenen " Sosyal bilgiler Öğreniyorum " isimli ünite için 12 ders saati, "Demokrasinin Serüveni" isimli ünite için 15 ders saati, " Elektronik Yüzyıl" isimli ünite için 12 ders saati süre verildiği görülmüştür. VI. sınıf Sosyal bilgiler öğretim programı içerisinde hukukla ilgili konuların yer aldığı üniteler için toplamda 39 ders saati belirlenmiştir.

2005 ilköğretim Sosyal bilgiler öğretim programındaki hukukla ilgili ünitelerin ders saatleri incelendiğinde; VII. sınıflar için belirlenen " İletişim ve İnsan İlişkileri" isimli ünite için 12 ders saati, " Ülkemizde Nüfus" isimli ünite için 12 ders saati, "Zamanın İçinde bilim" isimli ünite için 12 ders saati, "Yaşayan Demokrasi" isimli için 12 ders saati süre verildiği belirlenmiştir. . VII. sınıf Sosyal bilgiler öğretim programı içerisinde hukukla ilgili konuların yer aldığı üniteler için toplamda 48 ders saati belirlenmiştir.

2005 ilköğretim Sosyal bilgiler öğretim programı incelendiğinde hukukla ilgili ünitelerin tamamına toplamda 156 ders saati süre verildiği belirlenmiştir. 1924 yılından itibaren bütün programlarda ünitelere ayrılan ders saatleri, ilk defa 2005 programında ayrı ayrı ve ayrıntılı bir şekilde verilmiştir. Bundan dolayı, hukukla ilgili ünitelerin, kaç ders saatinde verildiği ilk defa bu programda net bir şekilde belirlenmiştir.

2005 Tarihli İlköğretim Sosyal bilgiler Dersi Öğretim Programının amaçları incelendiğinde, 2005 Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan Türk milli eğitiminin genel amaçları incelenerek bu amaçlardan hukukla ilgili olanlar belirlenmiştir.

1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'na göre Türk Milli Eğitiminin Genel amaçları şöyledir (MEB, 2005):

Türk Milli Eğitiminin genel amacı, Türk milletinin bütün fertlerini;

1. Atatürk inkılâp ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk milletinin millî, ahlâkî, insanî, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış hâline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;

2. Beden, zihin, ahlâk, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip; insan haklarına saygılı; kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;

3. İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek, gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak;

Böylece, bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan millî birlik ve bütünlük içinde iktisadî, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır.

2005 ilköğretim Sosyal bilgiler öğretim programı, milli eğitimin genel amaçları bakımından incelendiğinde; programda, Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, milletinin değerlerine bağlı, vatanını ve milletini seven, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletinde yaşadığını bilen, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, devletine karşı görev

ve sorumluluklarını bilen ve buna uygun davranışlar sergileyen bireyler yetiştirmenin amaçlandığı görülmüştür. Ayrıca, programın, toplumdaki rolünü bilen, devlet menfaatlerini gözeten, milli birlik ve bütünlük kavramını benimsemiş bireyler yetirmeyi de amaçladığı belirlenmiştir.

2005 Sosyal bilgiler öğretim programı incelenerek, program içerisinde yer alan Sosyal bilgilerin genel amaçları bölümündeki hukukla ilgili amaçlar belirlenmiş ve aşağıda verilmiştir. Bu amaçlardan 4. maddenin hukukla bire bir ilgili olduğu görülmüştür (MEB, 2005).

7. sınıf sonunda öğrenci;

- 1. Özgür bir birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varır.*
- 2. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak, vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, ulusal bilince sahip bir vatandaş olarak yetişir.*
- 3. Atatürk İlke ve İnkılâplarının, Türkiye Cumhuriyetinin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrar; lâik, demokratik, ulusal ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olur.*
- 4. Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilir.*
- 5. Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak, milli bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul eder.*
- 6. Meslekleri tanır, çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli olduğuna inanır.*
- 7. Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanır.*
- 8. Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlaki gözetir.*
- 9. Birey, toplum ve devlet arasındaki ilişkileri açıklarken, Sosyal bilimlerin temel kavramlarından yararlanır.*

10. *Katılımın önemine inanır, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için kendine özgü görüşler ileri sürer.*
11. *İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, lâiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçleri ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak, yaşamını demokratik kurallara göre düzenler.*
12. *Farklı dönem ve mekânlardaki toplumlararası siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik etkileşimi analiz eder.*
13. *İnsanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık gösterir.*

2005 ilköğretim Sosyal bilgiler dersi amaçları incelendiğinde; bu dersin, vatanını ve milletini seven, görev ve sorumluklarının bilincinde olan, haklarını bilen, Atatürk ilke ve inkılâplarının önemini kavramış; laik, demokratik ve çağdaş değerleri benimsemiş, hukuk kurallarının ve yasaların önünde herkesin eşit olduğunu bilen, milli bilinci kavramış, toplumdaki rolünü bilen; insan hakları, demokrasi, laiklik, cumhuriyet kavramını benimsemiş ve demokrasi, insan hakları kavramını yaşamına yansıtan, devlet menfaatini gözeten bireyler yetiştirmeyi amaçladığı görülmüştür. Ayrıca, 2005 ilköğretim Sosyal bilgiler öğretim programında, demokratik değerlerle donanmış, insan haklarına saygılı, toplumdaki rolünü benimsemiş, haklarının ve sorumluluklarını bilen bireyler yetiştirmeye ilgili maddelerin yer aldığı Sosyal bilgiler öğretim programının vizyonu da dersin amaçlarını destekler niteliktedir.

2005 Sosyal bilgiler Öğretim Programının vizyonu (MEB, 2005);

21. yüzyılın çağdaş, Atatürk ilkeleri ve inkılâplarını benimsemiş, Türk tarihini ve kültürünü kavramış, temel demokratik değerlerle donanmış ve insan haklarına saygılı, yaşadığı çevreye duyarlı, bilgiyi deneyimlerine göre yorumlayıp sosyal ve kültürel bağlam içinde oluşturan, kullanan ve düzenleyen (eleştirel düşünen, yaratıcı, doğru karar veren), sosyal katılım becerileri gelişmiş, sosyal bilimcilerin bilimsel bilgiyi üretirken kullandıkları yöntemleri kazanmış, sosyal yaşamda etkin, üretken, haklarını ve sorumluluklarını bilen, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını yetiştirmektir.

4.3. Alt problem:

1. 1924-2005 yılları arasında yapılmış olan Sosyal bilgiler öğretim programı ve Sosyal bilgiler programı kapsamına giren derslerin öğretim programlarında yer alan ünitelerin dağılımı nasıldır?

Tablo 42: 1924-2005 yılları arasında yapılmış olan Sosyal bilgiler öğretim programı ve Sosyal bilgiler programı kapsamına giren derslerin öğretim programlarında yer alan üniteler

Üniteler	İlkokul Programı								Ortaokul Programı						İlköğretim Programı	
	1924	1926	1930	1948	1962 (taslak)	1968	1974	1995	1932	1938	1949	1962	1970	1995	1998	2005
Ailede ve okulda hayat	X	X	X	X	X		X				X	X	X	X	X	X
İnsan ve toplum hayatı	X	X	X	X	X		X				X	X	X	X	X	X
Yerel yönetimlerin görev ve işleyişi	X	X	X						X	X	X	X				X
Yerel yönetimlerde hayat	X	X	X	X	X	X	X	X			X	X				
Yurdumuzda hayat					X	X	X	X								
Vatan millet ve hükümet	X	X	X	X	X				X		X	X		X	X	
Vatandaşların hak ve ödevleri	X	X	X						X	X	X	X		X	X	X
Hükümetin görevleri ve işleyiş mekanizması	X	X	X	X					X	X						
Hükümet ve vatandaşa yardımcı Sosyal kurumlar	X	X	X	X	X				X	X	X	X	X			X
Cumhuriyet	X	X	X			X	X		X	X			X	X	X	
Demokrasi				X	X			X	X	X	X	X	X	X	X	
Trafik kuralları					X							X		X		
Yurdumuzun idaresi ve Türkiye cumhuriyeti	X	X	X	X	X											
Anayasamız ve kanunlar	X				X			X	X	X				X	X	X
Yasama, yürütme, Yargı								X	X	X	X	X		X		X

organları																	
İnsan hakları															X	X	
Temel hak ve özgürlükler	X			X					X	X	X	X		X	X	X	
Toplum ve ahlak kuralları	X	X	X												X		
Devletin görevleri	X			X					X								

Tablo 42’de 1924-2005 yılları arasında yapılmış olan Sosyal bilgiler öğretim programı ve Sosyal bilgiler programı kapsamına giren derslerin öğretim programlarında yer alan ünitelerin dağılımı görülmektedir. Programlarda yer alan toplam ünite sayısı 190 olarak belirlenmiş ancak araştırmada verilerin analizi aşamasında güvenilirlik ve geçerlilik sağlamak amacıyla ünitelerden kategoriler oluşturulmak suretiyle 19 başlık altında toplanmıştır.

Tablo 42’deki veriler incelendiğinde 1924, 1926, 1930, 1949 ve 1962 yıllarında hukuk konularıyla ilgili, “Ailede ve okulda hayat, İnsan ve toplum hayatı, Yerel yönetimlerin görev ve işleyişleri, Yerel yönetimlerde hayat, Vatan millet ve hükümet, Vatandaşların hak ve ödevleri, Hükümetin görevleri ve işleyiş mekanizması, Hükümet ve vatandaşa yardımcı sosyal kurumlar” gibi ünitelerin yer aldığı görülmüştür..

“Ailede ve okulda hayat, İnsan ve toplum hayatı” ünitelerine 1932, 1938, 1968 ve 1995 programlarında yer verilmezken diğer yıllarda hazırlanan programlarda bu ünitelerin yer aldığı tespit edilmiştir. “Yerel yönetimlerin görev ve işleyiş” ünitesine 1924, 1926, 1930, 1932, 1938, 1949, 1962 (ortaokul) ve 2005 programlarında yer verilirken diğer yıllarda bu ünitenin yer almadığı görülmektedir. “Yerel yönetimlerde hayat” ünitesine ise 1932, 1938, 1970, 1998, 2005 programlarında ve 1995 vatandaşlık programında yer verilmezken diğer yıllarda bu ünitenin yer aldığı belirlenmiştir. “Yurdumuzda hayat” ünitelerine 1962 (taslak), 1968, 1970, 1995 programlarında yer verilirken diğer yıllarda bu ünitelerin yer almadığı tespit edilmiştir.

“Vatan, millet, hükümet” ünitesine 1938, 1968, 1970, 1974, 1995, 2005 programlarında yer verilmediği ancak bu ünitenin diğer yıllarda yer aldığı, “Vatandaşlık hak ve ödevleri” ünitesine de 1948, 1962 (ortaokul), 1968, 1970, 1974, 1995 programlarında yer verilmezken diğer yıllarda bu ünitenin programda yer aldığı

belirlenmiştir. “Hükümetin görevleri ve işleyiş mekanizması” ünitesinin 1924, 1926, 1930, 1932, 1938, 1948 programlarında yer aldığı ancak diğer yıllarda yer almadığı, “Yurdumuzun idaresi ve Türkiye Cumhuriyeti” ünitesine 1924, 1926, 1930, 1948,1962 (taslak) programlarında yer verilirken diğer yıllarda yer verilmediği, “Trafik kuralları” ünitelerine 1949, 1962, 1995 (vatandaşlık) programlarında yer verilirken diğer yıllarda ise yer verilmediği, “Toplum ve ahlak kuralları” ünitesine 1924, 1926, 1930 ve 1998 programlarında yer verilirken diğer yıllarda yer verilmediği, “Devletin görevleri” ünitesine 1924, 1938, 1948 yıllarında yer verilirken diğer yıllarda yer verilmediği, “İnsan hakları” ünitelerine 1998 ve 2005 programlarında yer verilirken diğer yıllarda yer verilmediği belirlenmiştir.

“Vatandaşların hak ve ödevleri” ünitesine 1948, 1962 (taslak), 1968, 1970 programlarında yer verilmezken diğer programlarda yer verildiği, “Hükümet ve vatandaşa yardımcı sosyal kurumlar” ünitesine 1968, 1974, 1995, 1998 programlarında yer verilmezken diğer programlarda yer verildiği, “Cumhuriyet” ünitesine 1948, 1949, 1962, 1995 (ilkokul), 2005 programlarında yer verilmezken diğer yıllarda yer verildiği, “Demokrasi” ünitesine 1924, 1926, 1930, 1968, 1974, 2005 programlarında yer verilmezken diğer yıllarda yer verildiği, “Anayasamız ve kanunlar” ünitelerine 1926, 1930, 1948, 1949, 1962 (ortaokul), 1968, 1970 yıllarında yer verilmezken diğer yıllarda yer verildiği belirlenmiştir. Ayrıca “Yasama, yürütme, yargı organları” ünitelerine 1932, 1938, 1949, 1962 (ortaokul), 1995 ve 2005 programlarında yer verilirken diğer yıllarda yer verilmediği, “Temel hak ve özgürlükler” ünitesine ise 1924, 1932, 1938, 1948, 1949, 1962 (ortaokul), 1995 (vatandaşlık), 1998 ve 2005 programlarında yer verilirken diğer yıllarda yer verilmediği belirlenmiştir.

Elde edilen veriler incelendiğinde 1968, 1970, 1974, 1995 (ilkokul) programlarında yer alan ünitelerin dağılımının diğere yıllara göre az olduğu belirlenmiştir. 1968, 1970, 1974, 1995(ilkokul) programlarının dışındaki diğer programlarda ünitelerin dağılımlarının bir birine çok yakın olduğu belirlenmiştir. Ayrıca veriler incelendiğinde “Ailede ve okulda hayat, İnsan ve toplum hayatı, Hükümet ve vatandaşa yardımcı Sosyal kurumlar” ünitelerinin yıllara göre dağılımına bakıldığında en fazla yer alan üniteler olduğu belirlenmiştir.

4.4. Alt problem:

1. Hukuk konularının yer aldığı,
 - 1.1. Dersler,
 - 1.2. Haftalık ders saati,

Tablo 43: 1924-2005 yılları arasında yapılmış olan Sosyal bilgiler öğretim programı ve Sosyal bilgiler programı kapsamına giren derslerin öğretim programlarındaki Hukuk konularının yer aldığı dersler ve haftalık ders saatleri

		İlkokul Programı							Ortaokul Programı					İlköğretim Programı	
		1924	1926	1930	1936	1948	1962	1968	1931-32	1938	1949	1970-71	1995-97	1998	2005
Musahabat -ı ahlakiye	Birinci sınıf	1													
	İkinci sınıf	1													
	Üçüncü sınıf	1													
Malumat-ı Vataniye	Dördüncü sınıf	1													
	Beşinci sınıf	1													
Yurt Bilgisi	Birinci sınıf								1		1				
	İkinci sınıf								1	1	1				
	Üçüncü sınıf								1	1	1				
	Dördüncü sınıf		2	2	2	2									
	Beşinci sınıf		2	1	1	1									
Toplum ve Ülke İncelemele ri Dersi	Dördüncü sınıf						6								
	Beşinci sınıf						5								
Sosyal bilgiler	Birinci sınıf											5			
	İkinci sınıf											5			
	Üçüncü sınıf											4			
	Dördüncü sınıf							6						3	3

	ü sınıf														
	Beşinci sınıf						5							3	3
	Altıncı sınıf													3	3
	Yedinci sınıf													3	4
Vatandaşlık Bilgileri	Sekizinci sınıf												3		
Vatandaşlık İnsan Hakları	Yedinci sınıf													1	
	Sekizinci sınıf													1	

Tablo 43 incelendiğinde, 1924-2005 yılları arasında yapılmış olan Sosyal bilgiler öğretim programı ve Sosyal bilgiler programı kapsamına giren öğretim programlarındaki Hukuk konularının yer aldığı dersler ve haftalık ders saatleri görülmektedir. Tablo incelendiğinde 1924 programında musahabat-ı ahlakiye adlı dersin 1., 2. ve 3. sınıflarda haftada birer saat, malumat-ı vataniye adlı dersin ise 4. ve 5. sınıflarda haftada birer saat olarak programda yer aldığı görülmektedir. 1926-1968 yılları arasında yapılan programların hiç birinde 1., 2. ve 3. sınıflarda hukuk konusunu içeren bir ders yer almazken, aynı yıllarda 4. ve 5. sınıflarda Yurt Bilgisi adlı derste hukuk konularının yer aldığı görülmektedir. Bununla birlikte 1931, 1938 ve 1949 yıllarında yapılmış olan ilkökullerinde ise 1., 2. ve 3. sınıflarda Yurt Bilgisi derslerinde haftada birer saat hukuk konuları işlenmiştir.

1962 ve 1968 programlarında hukuk konusunun yer aldığı dersler incelendiğinde 4. sınıflarda haftada 6 saat, 5. Sınıflarda ise haftada 5 saatlik dersin yer aldığı görülmektedir. Hukuk konuları Sosyal bilgiler dersi adı altında ilk defa 1968 yılında 4. ve 5. Sınıf programlarında yer almıştır. Hukuk konularını içeren Sosyal bilgiler dersi 1970-71 programında 1. ve 2. sınıflarda haftada beşer saat ve 3. sınıflarda haftada 4 saat olarak programa konulmuştur.

1995-97 programında hukuk konusu içeren Vatandaşlık Bilgileri dersi ilk defa sekizinci sınıf düzeyinde yer almıştır. 1995 yılından önce hazırlanan diğer programlarda ise sekizinci sınıflarda hukuk konusunu içeren bir dersin olmadığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte 1998 programında 4. sınıftan itibaren 8. sınıfa kadar mevcut derslerde hukuk konularının yer aldığı görülmektedir. Bu sınıflarda hukuk konusunu içeren hangi derslerin okutulduğu incelendiğinde 4. sınıftan 7. sınıfa kadar

Sosyal bilgiler, 7. ve 8. sınıflarda Sosyal bilgiler dersi dışında Vatandaşlık İnsan Hakları dersleri olduğu belirlenmiştir.

2005 yılında yeniden yapılanma süreciyle birlikte ilköğretim programlarında köklü değişiklikler yapılmıştır. 2005 programında hukuk konularının yer aldığı ders ve haftalık ders saati incelendiğinde konuların 4. sınıftan 7. sınıfa kadar Sosyal bilgiler dersi kapsamında ele alındığı görülmektedir. Sosyal bilgiler ders saatlerine bakıldığında 4., 5. ve 6. sınıflarda haftada 3 ders saati, 7. sınıflarda 4 ders saati olarak yer aldığı görülmektedir. 2005 yılı 8. sınıf ders programlarında ise hukuk konularına yer verilmediği görülmektedir.

Elde edilen sonuçlar değerlendirildiğinde 1924, 1931, 1938, 1949 ve 1970-71 programlarında 1., 2. ve 3. sınıflarda hukuk konusunu içeren derslere yer verilirken diğer programlarda belirtilen sınıflarda hukuk konularının işlendiği derslerin olmadığı belirlenmiştir. Programlarda hukuk konusu içeren 6., 7. ve 8. sınıf derslerinin olmadığı gözlemlenmiştir. 1998 ve 2005 programlarında Sosyal bilgiler dersinde 4., 5., 6. ve 7. sınıflarda hukuk konularının yer aldığı görülmektedir.

4.5. Alt problem

1924-2005 yılları arasında yapılmış olan Sosyal bilgiler öğretim programı ve Sosyal bilgiler programı kapsamına giren derslerin öğretim programlarında yer alan amaçların dağılımı nasıldır?

Tablo 44: 1924-2005 yılları arasında yapılmış olan Sosyal bilgiler öğretim programı ve Sosyal bilgiler programı kapsamına giren derslerin öğretim programlarında yer alan amaçların dağılımı

Amaçlar	İlkokul Programı							Ortaokul Programı				İlköğretim Programı	
	1924	1926	1930	1936	1948	1962 (taslak)	1968	1949	1962	1970	1995 (vatandaşlık)	1998	2005
Türkiye Cumhuriyeti' nin vatandaşı olarak hak ve	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X

vazifelerini tanımak													
Cumhuriyet rejiminin üstünlüğünü bilmek ve devlet teşkilatı hakkında bilgi sahibi olmak		X	X	X	X		X	X	X	X	X	X	X
Toplumun ahlaki ve hukuki değerlerini kavramak ve özümsemek	X	X	X		X	X	X		X	X	X	X	X
Devlet ve millet bilincinin farkında olmak			X	X	X	X	X	X	X	X		X	X
Atatürk ilke ve inkılablarına bağlı olmak				X	X		X	X	X	X		X	X
Kanunlara uyan ve medeni vazifelerini yerine getiren				X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Türkiye cumhuriyetinin milli, demokratik laik ve sosyal bir hukuk devleti olduğunu bilen						X	X					X	X
Vatanını ve milletini seven, Devletin ve milletin bölünmez bütünlüğünü kabul eden		X	X	X	X	X	X		X	X	X	X	X
İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik ve cumhuriyet kavramlarını bilen						X	X					X	X
Birey toplum ilişkilerinin farkında olmak, ahlaki ve insani değer yargılarını bilmek						X	X	X	X			X	X
Evde, okulda ve toplumsal hayatta hak ve görevlerinin bilincinde olan						X	X			X		X	X
Toplum halinde yaşamının bilincini kavrar						X	X	X	X	X	X	X	X
İnsanlar arası ilişkileri üst düzeyde kavrama yetisini geliştirir								X	X			X	X
Millet olma bilincini kavramış ve yaşadığı toplumun değer yargılarını bilen		X	X			X	X	X	X		X	X	X
Devlet ve vatandaş ilişkilerini kavrayabilen												X	X
Kanunlar önünde, din, dil, ırk, cinsiyet ayrımı gözetmeden herkesin eşit olduğunu bilen						X	X					X	X
Devlet, yurt ve millet sevgisini kavrar				X	X	X	X	X	X			X	X

Tablo 44 incelendiğinde 1924-2005 yılları arasında yapılmış olan Sosyal bilgiler öğretim programı ve Sosyal bilgiler programı kapsamına giren derslerin öğretim programlarında yer alan amaçların dağılımı görülmektedir. Programlarda yer alan amaçlar incelenmiş, verilerin analizinin daha güvenilir ve geçerli olmasını sağlamak için kategoriler oluşturularak 17 madde halinde ele alınmıştır. Genelde amaçların Türkiye Cumhuriyeti'nin vatandaşı olarak hak ve vazifelerini tanımak, Cumhuriyet rejiminin üstünlüğünü bilmek ve devlet teşkilatı hakkında bilgi sahibi olmak, Toplumun ahlaki ve hukuki değerlerini kavramak ve özümsemek, Vatanını ve milletini sevmek, Devletin ve milletin bölünmez bütünlüğünü kabul etmek, Devlet ve millet bilincinin farkında olmak gibi maddelerden oluştuğu gözlemlenmiştir.

1924-2005 yılları arasında yapılmış olan Sosyal bilgiler öğretim programı ve Sosyal bilgiler programı kapsamına giren derslerin öğretim programlarında yer alan amaçları incelendiğinde;

“Türkiye Cumhuriyeti'nin vatandaşı olarak hak ve vazifelerini tanımak” amacının, hazırlanan bütün programlarda yer aldığı görülmüştür. ”Cumhuriyet rejiminin üstünlüğünü bilmek ve devlet teşkilatı hakkında bilgi sahibi olmak” amacının, 1924 ve 1962 (taslak) programında yer almadığı, “Toplumun ahlaki ve hukuki değerlerini kavramak ve özümsemek” amacının 1936 ve 1949 programlarında yer almadığı, “Devlet ve millet bilincinin farkında olmak” amacının 1924, 1926, 1995 (vatandaşlık) programlarında yer almadığı, “Vatanını ve milletini seven, Devletin ve milletin bölünmez bütünlüğünü kabul eden” amacının 1924 ve 1949 programlarında yer almadığı, “Kanunlara uyan ve medeni vazifelerini yerine getiren” amacının 1924, 1926, 1930 programlarında yer almadığı, “Millet olma bilincini kavramış ve yaşadığı toplumun değer yargılarını bilen” amacının 1924, 1936, 1948, 1970 programlarında yer almadığı, “Devlet, yurt ve millet sevgisini kavrar” amacının 1924, 1926, 1930, 1970, 1995 (vatandaşlık) programlarında yer almadığı, “Toplum halinde yaşamının bilincini kavrar” amacının 1924, 1926, 1930, 1936, 1948 programlarında yer almadığı, “Atatürk ilke ve inkılâplarına bağlı olmak” amacının 1924, 1926, 1930, 1962 (taslak), 1995 (vatandaşlık) programlarında yer almadığı diğer yıllarda yapılan programlarda yer aldığı belirlenmiştir. Ayrıca “Türkiye cumhuriyetinin milli, demokratik laik ve sosyal bir hukuk devleti olduğunu bilen, İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik ve cumhuriyet kavramlarını bilen, Kanunlar önünde, din, dil, ırk, cinsiyet ayrımı gözetmeden herkesin eşit olduğunu bilen” amaçlarının

1962 (taslak), 1968, 1998 ve 2005 programlarında yer aldığı diğer yıllarda yer almadığı, “Devlet ve vatandaş ilişkilerini kavrayabilen” amacının 1998 ve 2005 programında yer alıp diğer yıllardaki programlarda yer almadığı, “İnsanlar arası ilişkileri üst düzeyde kavrama yetisini geliştirir” amacının 1949, 1962 (ortaokul), 1998 ve 2005 programında yer aldığı diğer programlarda yer almadığı, “Birey toplum ilişkilerinin farkında olmak, ahlaki ve insani değer yargılarını bilmek” amacının 1949, 1962, 1968, 1998 ve 2005 programlarında yer aldığı diğer yıllarda yer almadığı, “Evde, okulda ve toplumsal hayatta hak ve görevlerinin bilincinde olan amacının 1962 (taslak), 1968, 1970, 1998 ve 2005 programında yer aldığı diğer programlarda yer almadığı görülmüştür.

Elde edilen bütün veriler incelendiğinde 1924, 1926, 1930, 1936, 1948 ve 1995 (vatandaşlık) programlarının belirlenen amaç sayılarının diğer yıllardan daha düşük olduğu belirlenmiştir. 1962, 1968, 1998 ve 2005 yıllarının verileri incelendiğinde belirlenen amaç sayılarının en fazla olduğu programların bu programlar olduğu görülmüştür. Ayrıca 1924 programı sadece bir amaç cümlesinin varlığından dolayı belirlenen amaçlar içerisinde en az sayıyı karşılayan program olmuştur. 1998 ve 2005 ilköğretim programları belirlenen amaçların tamamını karşılamıştır. Belirlenen amaçlar içerisinde " Türkiye Cumhuriyeti'nin vatandaşı olarak hak ve vazifelerini tanımak " maddesinin 1924 den 2005' e kadar yapılan bütün programlarda yer aldığı görülmüştür. Ayrıca "Türkiye Cumhuriyeti'nin vatandaşı olarak hak ve vazifelerini tanımak, Cumhuriyet rejiminin üstünlüğünü bilmek ve devlet teşkilatı hakkında bilgi sahibi olmak, Toplumun ahlaki ve hukuki değerlerini kavramak ve özümsemek, Vatanını ve milletini sevmek, Devletin ve milletin bölünmez bütünlüğünü kabul etmek, Devlet ve millet bilincinin farkında olmak" maddelerinin programlar içerisinde en fazla yer bulan maddeler olduğu görülmüştür.

BÖLÜM V

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç

Bu bölümde, 1924 den günümüze hazırlanan sosyal bilgiler öğretim programlarında yer alan hukuk konularının incelenmesi amaçlanan araştırmada, araştırmanın alt problemleri doğrultusunda elde edilen veriler ile ilgili sonuçlar sunulmuştur.

Sosyal bilgiler programı kapsamına giren tarih, coğrafya, yurt bilgisi (yurttaşlık bilgisi, vatandaşlık) derslerinin yıllara göre üniteleri, amaçları, sınıflara göre haftalık ders saatleri incelenmiştir. Bu derslerin yıllar içerisinde eğitim sistemlerinin değişmesiyle; ilkokul, ortaokul ve ilköğretim programları içerisinde yerlerini aldığı görülmüştür. Derslerin; 1924, 1926, 1930, 1936, 1948, 1962 (taslak), 1968, 1974, 1995 yıllarına ait ilkokul programları içerisinde, 1931-1932, 1938, 1949, 1962, 1970-1971, 1995 yıllarına ait ortaokul programları içerisinde, 1998 ve 2005 yıllarında ise ilköğretim programları içerisinde yer aldığı görülmüştür.

1924, 1926, 1930, 1936, 1962 (taslak), 1968 yıllarında yayınlamış olan ilkokul programlarında 5 yıllık eğitim sistemi ve 5 sınıflı öğretim esasına göre hazırlandığı görülmüştür. Bu sebepten dolayı hukukla ilgili konuların yer aldığı sosyal bilgiler programı kapsamındaki dersler incelenirken 1., 2.,3.,4., ve 5. sınıflara göre dağılımlarına bakılmış ve hukukla ilgili konuların yer aldığı dersler ve sınıflar tespit edilmiştir.

İlkokul programında, sosyal bilgilerin kapsamına giren derslere bakıldığında; tarih ve coğrafya derslerinin hep aynı isimle verildiği görülmüştür. Ancak 1924 ilk mektep programında musahabat-ı ahlakiye ve malumat-ı vataniye derslerinin diğer yıllarda yurt bilgisi adını aldığı tespit edilmiştir. Her iki dersin amacının da aynı olması nedeni ile bu dersler yurt bilgisi ya da vatandaşlık dersi olarak ele alınmıştır.

İlkokul sosyal bilgiler programı kapsamına giren derslerin hukuk konularıyla ilgili ders ve ders saatleri, ünite, amaçları belirlendiğinde şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Sosyal bilgiler programı kapsamına giren tarih, coğrafya ve yurt bilgisi derslerinin içerisinde yer alan hukuk konuları incelendiğinde 1924, 1926, 1930, 1936, 1948 ilkokul programları içerisinde sadece yurt bilgisi dersleri kapsamında hukuk konularının varlığı tespit edilmiş diğer derslerde hukukla ilgili konulara rastlanmamıştır. 1962 ilkokul program taslağı içerisinde toplum ve ülke incelemeleri dersinde, 1968 ilkokul programında ise sosyal bilgiler dersinde hukukla ilgili konulara rastlanmamıştır.

İlkokul sosyal bilgiler programı kapsamına giren derslerin hukukla ilgili üniteleri incelenmiştir. İnceleme neticesinde 1924, 1926, 1930, 1948 ilkokul programındaki derslerin hukukla ilgili ünitelerinin birbirine içerik bakımından çok benzediği belirlenmiş 1926 ve 1930 ilkokul programı derslerinin hukukla ilgili ünitelerinin aynı olduğu görülmüştür. 1962 tarihli taslak program ile 1968 programı ve 1968den sonraki 1970, 1995 ilkokul programları kapsamındaki derslerinde hukukla ilgili ünitelerinin içerik bakımından çok benzer olduğu tespit edilmiştir. 1962 taslak programda yer alan toplum ve ülke incelemeleri dersinin ünitelerinde diğer ilkokul programlarından farklı olarak trafik kuralları isimli ünitenin yer aldığı tespit edilmiştir. İlkokul programı genel olarak değerlendirildiğinde hukukla ilgili ünitelerin aile, okul, toplum hayatı, yerel yönetimlerde hayat ve yerel yönetimlerin görevleri, Cumhuriyet rejimi, hükümet ve görevleri, vatandaşın görev ve sorumlulukları, haklar ve ödevler gibi konular olduğu görülmüştür.

İlkokul sosyal bilgiler programı kapsamına giren hukukla ilgili dersler ve derslerin haftalık ders saatleri belirlenmiştir. 1924 programında musahabat-ı ahlakiye dersinin 1.,2. ve 3. sınıflarda haftada birer saat, malumat-ı vataniye dersinin ise 4. ve 5. sınıflarda birer saat olarak verildiği tespit edilmiştir. Diğer ilkokul programlarından farklı olarak 1924 programında, sosyal bilgiler kapsamına giren derslerden hukukla ilgili olan musahabat-ı ahlakiye dersinin 1.,2. ve 3. sınıflara verildiği görülmüştür. 1926, 1930, 1936, 1948 ilkokul programlarında hukukla ilgili olan Sosyal bilgiler kapsamındaki yurt bilgisi dersinin 4. ve 5. sınıflarda okutulduğu belirlenmiştir. 1930, 1936, 1948 ilkokul programlarında bu ders 4. sınıflar için 2 saat, 5. sınıflar için ise 1 saat olarak verildiği görülmüştür. 1926 programında bu yıllardan farklı olarak her sınıf için 2 ders saati verildiği tespit edilmiştir. 1962 programı toplum ve ülke incelemeleri dersi ile 1968 programı sosyal bilgiler dersinin 4. ve 5. sınıflarda

okutulduğu, ders süreleri olarak da 4. sınıflar için 6 saat, 5. sınıflar için 5 saat verildiği tespit edilmiştir.

İlkokul programlarında, hukukla ilgili amaçlar incelendiğinde; 1924 programında sadece muhasabat-ı ahlakiye ve malumat-ı vataniye derlerinin girişinde bir amaç cümlesinin olduğu tespit edilmiştir. 1926 ve 1930 programlarında yer alan yurt bilgisi dersinin amaçlarının birebir aynı olduğu tespit edilmiştir. 1930 programında 4. ve 5. sınıf yurt bilgisi derslerinin neticesinde verilmek istenen amaçların sınıflar bazında ayrı ayrı verildiği görülmüştür. 1936 programında yer alan yurt bilgisi dersinin amaçlarının 1926 ve 1930 programında yer alan ders amaçlarından farklı olduğu belirlenmiş ancak amaçların içerik olarak çok fazla değişmediği görülmüştür. 1948 programı incelendiğinde 1924, 1926, 1930, 1936 programından farklı olarak milli eğitimin amaçlarının verildiği görülmüştür. 1948 programı yurttaşlık bilgisi dersinin amaçları incelendiğinde 1926, 1930, 1936 programlarından farklı olduğu görülmüştür ancak amaçların içerik olarak benzer olduğu tespit edilmiştir. 1962 ilköğretim program taslağı incelendiğinde, program içerisinde milli eğitimin, ilköğretimin amaçlarının verildiği görülmüştür. 1962 programındaki milli eğitimin amaçları 1948 programındaki milli eğitimin amaçlarından farklı gibi görünse de içerik olarak aynı olduğu görülmüştür. 1962 ilköğretim program taslağında yer alan milli eğitimin amaçlarına bakıldığında 1948 programından farklı olarak insan hakları kavramı ve devletin laik, sosyal bir hukuk devleti olduğunun bilinmesi şeklinde maddelerin eklendiği belirlenmiştir. 1962 ilköğretim program taslağı toplum ve ülke incelemeleri dersinin amaçlarının diğer yıllardaki derslerin amaçlarından farklı olduğu ancak içeriğin yine diğer yıllardaki amaçlara yakın olduğu tespit edilmiştir. 1968 programında yer alan amaçlar incelendiğinde milli eğitimin ve ilköğretimin amaçlarının verildiği tespit edilmiştir. Bu amaçların 1962 program taslağında verilen amaçlar ile aynı olduğu görülmüştür. 1968 programında Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi derslerinin sosyal bilgiler adı altında birleştirildiği görülmüştür. Buna bağlı olarak da diğer ilköğretim programlarından farklı olarak sosyal bilgiler dersinin amaçlarının ilk defa verildiği görülmektedir. 1995 sosyal bilgiler programında yer alan amaçların 1968 programında yer alan amaçlar ile aynı olduğu görülmüştür.

1931-1932, 1938, 1949, 1962, 1970-1971, 1995-1997 yıllarında yayınlanmış olan ortaokul programları öğretim süresi 3 yıl olarak belirlenmiştir. Bu sebepten dolayı Sosyal bilgiler programlarında hukukla ilgili konuların yer aldığı dersler incelenirken derslerin 1., 2. ve 3. sınıflara göre dağılımlarına bakılmıştır.

Ortaokul programında Sosyal bilgiler dersinin kapsamına giren hukukla ilgili konuları içeren derslere bakıldığı zaman yurt bilgisi (Vatandaşlık Eğitimi) ve sosyal bilgiler olduğu görülmüştür. Ortaokul sosyal bilgiler programı kapsamında yer alan ve hukuk konularını içeren derslerin haftalık ders saatleri, üniteleri, amaçları belirlendiğinde şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Sosyal bilgiler programı kapsamına giren tarih, coğrafya ve yurt bilgisi derslerinde yer alan hukuk konuları incelendiğinde 1931-1932, 1938, 1949, 1962 yılları ortaokul öğretim programlarında yurt bilgisi dersleri kapsamında hukuk konularının yer aldığı tespit edilmiştir. Ayrıca, 1949 ve 1962 yılları ortaokul öğretim programı tarih derslerinde de hukuk kavramına yer verildiği görülmüştür. 1970- 1971 yılları öğretim programında hukukla ilgili konulara sosyal bilgiler dersinde, 1995-1997 yılları öğretim programında ise vatandaşlık bilgisi dersinde yer verildiği tespit edilmiştir.

Ortaokul sosyal bilgiler programı kapsamına giren derslerin hukukla ilgili üniteleri incelendiğinde 1930-1931, 1938, 1949, 1962 programlarındaki hukukla ilgili ünitelerin birbirine içerik bakımından çok benzediği tespit edilmiş, 1949 ve 1962 ortaokul programı derslerinin hukukla ilgili ünitelerinin ise aynı olduğu görülmüştür. 1970- 1971 ortaokul programındaki Sosyal bilgiler dersinin hukukla ilgili üniteleri belirlenmiş ve ünite sayısının diğer yıllara göre daha az olduğu tespit edilmiştir. 1995-1997 ortaokul programında ise Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersinin üniteleri incelendiğinde hukukla ilgili konuların bu dersin ünitelerinde yer aldığı tespit edilmiş ve diğer programlarla ünitelerin içeriğinin çok benzer olduğu görülmüştür. Ortaokul programı derslerinde yer alan hukukla ilgili üniteler genel olarak değerlendirildiğinde vatan, millet, demokrasi, cumhuriyet, hükümet ve görevleri, vatandaşlık hak ve ödevleri, kanunlar, devletin ve yerel yönetimlerin görevleri gibi konuların bu ünitelerde yer aldığı tespit edilmiştir.

Ortaokul sosyal bilgiler programı kapsamına giren hukukla ilgili dersler ve bu derslerin haftalık ders saatleri incelendiğinde ise, 1931- 1932, 1938, 1949 ortaokul Sosyal bilgiler programı kapsamında hukukla ilgili yurt bilgisi dersinin 1., 2. ve 3. sınıflarda okutulduğu belirlenmiştir. 1931-1932 ve 1949 programlarında, bu dersin, her sınıfa birer saat olarak verildiği görülmüş ancak 1938 programında ise 2. ve 3. sınıflara birer saat olarak verildiği tespit edilmiştir. 1938 ortaokul programı yurt bilgisi dersinin 1931-1932 ve 1949 ortaokul programlarından farklı olarak 1. sınıflarda okutulmadığı belirlenmiştir. 1970- 1971 ortaokul programında sosyal bilgiler dersinin 1., 2. ve 3. sınıflarda okutulduğu görülmüş ve 1. ve 2. sınıflarda beşer saat, 3.sınıflarda dört saat olarak verildiği tespit edilmiştir. 1995-1997 ortaokul programı vatandaşlık ve insan hakları dersinin 8. sınıflarda haftada 3 saat olarak okutulduğu belirlenmiştir.

Ortaokul programları incelenerek hukukla ilgili amaçlar belirlenmiş, 1931-1932 ve 1938 ortaokul programı incelendiğinde gerek milli eğitimin gerek ortaokulun ve hukukla ilgili derslerin amaçlarına yer verilmediği görülmüştür. Bununla birlikte, sadece 1931-1932 ortaokul programında coğrafya dersinin amaçlarına yer verilmiş ancak bu amaçlarda da hukukla ilgili olan bir amaca rastlanmamıştır. Bu programda, tarih ve yurt bilgisi derslerine ilişkin amaçların verilmediği görülmüştür. 1949 ortaokul programı hukukla ilgili amaçlar incelendiğinde programda milli eğitimin ve yurttaşlık bilgisi dersinin amaçlarına yer verildiği tespit edilmiştir. 1949 ortaokul programı milli eğitimin amaçları incelendiğinde 1948 ilkokul programında verilen milli eğitimin amaçları ile aynı olduğu görülmüştür. 1949 ortaokul programı Yurttaşlık Bilgisi dersinin amaçları incelendiğinde 1948 ilkokul programı Yurt Bilgisi dersinin amaçları ile bazı maddelerin aynı olduğu ve farklı olan maddelerinde içeriğinin fazla değişmediği tespit edilmiştir. 1962 ortaokul programı hukukla ilgili amaçlar incelendiğinde milli eğitimin ve yurttaşlık bilgisi dersinin amaçlarının verildiği görülmüştür. Ayrıca 1962 ortaokul programı milli eğitimin amaçlarının 1948 ilkokul ve 1949 ortaokul programının amaçları ile aynı olduğu tespit edilmiştir. 1962 ortaokul programı yurttaşlık bilgisi dersinin amaçlarına bakıldığında 1949 ortaokul programı ile aynı olduğu görülmüştür. 1970- 1971 ortaokul programının hukukla ilgili amaçlarının ise milli eğitimin ve sosyal bilgiler dersi kapsamında verildiği görülmüştür. 1970-1971 ortaokul programında yer alan amaçların diğer yıllardaki yapılan programlarda yer alan amaçlarından farklı olduğu görülmektedir. 1995- 1997

ortaokul vatandaşlık bilgileri dersi programı hukukla ilgili amaçlar incelendiğinde diğer programlardaki amaçlardan farklı olduğu görülmüş ancak bu amaçların içeriğinin çok fazla değişmediği tespit edilmiştir.

1998 ve 2005 yıllarında yayınlanmış olan ilköğretim programları öğretim süresi 8 yıl olarak belirlenmiştir. Bu sebepten dolayı, hukukla ilgili konuların yer aldığı sosyal bilgiler dersi incelenirken; 4., 5., 6., 7. sınıflara ve 1998 vatandaşlık ve insan hakları dersinin 7. ve 8. sınıflara göre dağılımlarına bakılmış ve hukukla ilgili konuların yer aldığı dersler tespit edilmiştir.

İlköğretim sosyal bilgiler öğretim programı ve program kapsamına giren derslerin hukuk konularıyla ilgili olanları, ünite ve amaçları incelendiğinde şu sonuçlara ulaşılmıştır. 1998 ve 2005 sosyal bilgiler derslerinde ve sosyal bilgiler programı kapsamına giren 1998 vatandaşlık ve insan hakları dersinde hukuk konularının yer aldığı tespit edilmiştir.

İlköğretim sosyal bilgiler öğretim programı içerisinde yer alan derslerin hukukla ilgili üniteleri incelenmiş, 1998 programında yer alan sosyal bilgiler dersinde 4., 5. ve 6. sınıflara ait ünitelerde hukukla ilgili konuların yer aldığı ancak 7. sınıf ünitelerinde yer almadığı bulgusuna rastlanmıştır. 1998 sosyal bilgiler dersinde yer alan hukukla ilgili ünitelerin sayısı olarak az olmasına rağmen içeriğinin şimdiye kadar belirlenmiş olan ünitelerden çok da farklı olmadığı görülmüştür. 1998 vatandaşlık ve insan hakları dersi programı 7. ve 8. sınıflara ait hukukla ilgili üniteler incelendiğinde hukukla ilgili konuların bulunduğu tespit edilmiştir. Bu programda diğer programlardan farklı olarak insan hakları konularının daha fazla yer aldığı görülmüştür. 2005 ilköğretim Sosyal bilgiler öğretim programı 4., 5., 6. ve 7. sınıflara ait üniteleri incelendiğinde hukukla ilgili konuların yer aldığı görülmüştür. 1998 ve 2005 İlköğretim Sosyal bilgiler öğretim programı ve 1998 Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersinde yer alan hukukla ilgili üniteler genel olarak değerlendirildiğinde aile, okul ve toplum hayatı, vatan, millet, cumhuriyet, demokrasi, vatandaşlık hak ve ödevleri, insan hakları, hükümet ve görevleri, temel hak ve özgürlükler gibi konuların yer aldığı tespit edilmiştir. 2005 İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında, 1998 programından farklı olarak yerel yönetimlerle ilgili konuların yer aldığı görülmüştür. İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programı kapsamına giren hukukla ilgili dersler ve

derslerin haftalık ders saatleri belirlenmiştir. 1998 ve 2005 İlköğretim Sosyal bilgiler dersinin 4., 5., 6. ve 7. sınıflarda okutulduğu görülmüştür. 1998 İlköğretim Sosyal Bilgiler Programı'nda derslerin bütün sınıflarda üçer saat olarak verildiği ancak 2005 programında 4., 5. ve 6. sınıflarda üçer saat, 7. sınıflarda dört saat verildiği tespit edilmiştir. 1998 vatandaşlık ve insan hakları dersinin 7. ve 8. sınıflarda birer saat olarak verildiği görülmüştür.

İlköğretim programları incelenerek hukukla ilgili amaçlar belirlenmiştir. 1998 ilköğretim programı içerisinde hukukla ilgili, sosyal bilgiler ve vatandaşlık dersinin amaçlarının yer aldığı tespit edilmiştir. 1998 Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersi programında her sınıfa ayrı ayrı amaçların verildiği görülmüş ve bu amaçların genellikle insan hakları, temel hak ve özgürlükler üzerine olduğu tespit edilmiştir. 2005 İlköğretim Sosyal Bilgiler Programı'nda verilen milli eğitimin genel amaçları ve Sosyal bilgiler dersinin amaçları incelendiğinde hukukla ilgili amaçların bulunduğu görülmüştür. 1998 ve 2005 ilköğretim programlarında yer alan amaçlar incelendiğinde yapısal olarak değişiklik olsa da içerik olarak benzer olduğu görülmüştür.

Sonuç olarak, 1924 den 2005'e kadar yapılan ilkokul, ortaokul, ilköğretim sosyal bilgiler programı ve sosyal bilgiler dersinin kapsamına giren tarih, coğrafya, yurt bilgisi derslerinin programları incelendiğinde hukukla ilgili konuların ve kavramların yer aldığı görülmüştür. Programlar içerisinde, hukukla ilgili ünitelerin yer aldığı ve programda yer alan amaçlarda hukuk konularının ve kavramlarının varlığı tespit edilmiştir. Sosyal bilgiler dersinin en önemli amaçlarından bir tanesinin de hak ve sorumluluklarının bilincinde aktif vatandaş yetiştirmek olduğundan hukukla ilgili konuların ve kavramların yıllar içerisinde, sosyal bilgiler programları içerisinde yer aldığı görülmüştür. 1924 den 2005'e kadar yapılan programların yıllar içerisinde ünitelerinin ve amaçlarının dağılımı değişse de aslında içeriğinin birbirine yakın olduğu görülmüştür. Programların uygulandığı dönemin siyasi ve sosyal durumu eğitim sistemine yansıtıldığından programların yıllara göre değiştirildiği, programlara ekleme ve çıkarmalar yapıldığı ancak içeriğin fazla değişmediği belirlenmiştir.

5.2. Öneriler

- Sosyal bilgiler dersinin amacı doğrultusunda, istenilen vatandaş profilinin oluşturulması için hukuk konularına daha fazla yer verilmelidir.
- Cumhuriyetten günümüze sosyal bilgiler programlarında yer alan sosyal bilimlerin diğer disiplinleri incelenmelidir.
- Bu çalışmada, hukukla ilgili amaçlar belirlenmiştir. Bundan sonra yapılan çalışmalarda belirlenen bu amaçları, öğrencilerin kazanma durumu tespit edilebilir.
- Yapılacak olan araştırmalarda ders kitaplarındaki etkinliklerin, programda belirtilmiş olan amaçları yansıtırma durumu incelenmelidir.
- Yapılacak olan araştırmalarda, öğretmenlerin programlarda yer alan amaçlar doğrultusunda ön bilgileri tespit edilmelidir.

KAYNAKÇA

- Akı, E. (2001). *Hukukun Temel Kavramları (6. Baskı)*. İzmir: Fakülteler Kitabevi Barış Yayınları.
- Akpınar, M., & Kaymakçı, S. (2012). Ülkemizde Sosyal Bilgiler Öğretiminin Genel Amaçlarına Karşılaştırmalı Bir Bakış. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(2), 605-626.
- Arslan, İ., Atar, Y., Ayhan, M., Karahan, S., Sümer, H. H., & Ulukapı, Ö. (1994). *Hukuk Bilimine Giriş*. Konya: Mimoza Yayınları.
- Aybay, R., & Aybay, A. (1995). *Hukuka Giriş*. İstanbul: Aybay Yayıncılık.
- Bagley, C., and Hunter, B. (1992). Restructuring, Constructivism, And Technology: Forging A New Relationship. *Educational Technology*, 32(7), 22-27.
- Barr, R. D., Barth, J. L., and Shermis, S. S. (1978). *The Nature Of The Social Studies*. California: ETC Publications.
- Barth, J. L. (1991). *Elementary and Junior High/Middle School Social Studies Curriculum, Activities, and Materials / Edition 3*. Lanham: University Press of America.
- Barth, J. L., ve Demirtaş, A. (1997). *İlköğretim Sosyal bilgiler Öğretimi*. Ankara: Dünya Bankası Milli Eğitimi Geliştirme Projesi Yayınları.
- Berk, F. (2008). *Eski Ve Yeni İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programları Ve Ders Kitaplarında Tarih Konularının Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Bilgili, A.S. (2008). Geçmişten günümüze Sosyal bilimler ve Sosyal bilgiler. *Sosyal bilgilerin Temelleri*, A. S. Bilgili (Ed.), Ankara: Pegem A Yayınları.
- Binbaşıoğlu, C. "Cumhuriyet Döneminin Başında Halkçılık ve Köycülük Hareketleri ile Köy Enstitülerinin Kuruluşu", *Çağdaş Eğitim Dergisi*, Nisan, 1999.
- Binbaşıoğlu, C (1999). *Türkiye' de Eğitim Bilimlerin Tarihi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 145-170
- Bozkurt, E. (2003). *Genel Hukuk Bilgisi (2. Baskı)*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

- Bulut, İ. (2006). *Yeni İlköğretim Birinci Kademe Programlarının Uygulamadaki Etkililiğinin Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Elazığ: Fırat Üniversitesi; Sosyal bilimler Enstitüsü; Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı.
- Cicioğlu, H. (1985). *Türkiye Cumhuriyetinde İlk ve Ortaöğretim (Tarihi Gelişimi)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimler Fakültesi Yayınları
- Demircioğlu İ. H. (2004) Tarih ve Coğrafya Öğretmenlerinin Sosyal bilimler Öğretiminin Amaçlarına Yönelik Görüşleri (Doğu Karadeniz Bölgesi Örneği). *Bilig* Güz / 2004, Sayı 31: 71-84
- Doğan, H. (1997). *"Cumhuriyet Döneminde Ortaöğretim Programlarının Şekillenmesinde Etkili Olan Görüşler"*, 75 Yılda Eğitim. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 193-209
- Doğanay, A. (2005). *Sosyal bilgiler öğretimi. İçinde C. Öztürk ve D. Dilek (Ed.), (s. 17-52). Ankara: Pegem A Yayıncılık. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.*
- Dönmez, C. (2003). *Sosyal bilimler ve Sosyal bilgiler* (Editör: Cemalettin ŞAHİN) Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Sosyal bilgiler. Gündüz Eğitim ve Yayıncılık: Ankara.
- Ercan, M. (2007). *Cumhuriyet Döneminde İlköğretim Sosyal Bilgiler Programlarındaki Sanat Konularının Yeterliliği*. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Erden, M. (1996). *Sosyal bilgiler Öğretimi*. İstanbul: Alkım Yayınevi.
- Erdilek, N., 1983. Hükümetler ve Programları. Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi. İletişim Yayınları. Cilt 4, S. 968-1046.
- Ertürk, M., Gökdemir, A. ve Daşdemir, İ. (2012). 1924 ve 2005 Sosyal bilgiler Programları Çerçevesinde Vatandaşlık Konularının Karşılaştırılması IV. *Uluslararası Eğitim Araştırmaları Kongresi*. İstanbul: Eğitim Araştırmaları Birliği Derneği.
- Fer, S. (2005). Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Programı Üzerine Bir Değerlendirme. *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları Sempozyumu*, 7-9.

- Gözler, K. (2003). *Genel Hukuk Bilgisi*. Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları.
- Gözübüyük, A. Ş. (1996). *Hukuka Giriş ve Hukukun Temel Kavramları*. Ankara: Turhan Kitabevi
- Gülmez, M. (2001). İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi. Ankara: TODAİE (Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü)Yayını.
- Güven, B. ve Güven, S. (2009). İlköğretim Öğrencilerinin Sosyal bilgiler Dersinde Metafor Oluşturma Becerilerine İlişkin Nicel Bir İnceleme. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 17(2),503–512.
- Jonassen D. H., Peck, K. L. and Wilson, B. G. (1999). *Learning With Technology: A Constructivist Perspective*. New Jersey: Prentice Hall.
- Kalaycıoğlu, E. (2007). *İlköğretim 4. Ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Programının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Kaymakçı, S., ve Ata, B. (2012). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgilerin Doğasıyla İlgili Görüşleri. *Journal of Social Studies Education Research*, 3(1), 35-64.
- Keskin, Y. (2002). *Türkiye'de II. Meşrutiyetten Günümüze Kadar Uygulanmış Olan Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının Analizi Ve Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Kellner, D. (2002). Theorizing Globalization. *Sociological Theory*, 20(3), 285-305.
- Kocaoluk, F. ve Kocaoluk, M. Ş. (1999). *İlköğretim Okulu Programı*. İstanbul: Kocaoluk Yayıncılık.
- Kültür Bakanlığı, T.C. (1936). *İlkokul Programı*, İstanbul: Devlet Matbaaları.
- Kültür Bakanlığı, T.C. (1938). *Ortaokul Programı*, İstanbul: Devlet Matbaaları.
- Maarif Vekaleti (MV). (1924). *İlk Mekteplerin Müfredat Programı*. İstanbul: Matbaa-i Amire.
- Maarif Vekaleti (MV). (1926). *İlk Mekteplerin Müfredat Programı*. İstanbul: Matbaa-i Amire.
- Maarif vekâleti, T.C. (1930). *İlk mektep Müfredat Programı*, İstanbul: Devlet Matbaaları.

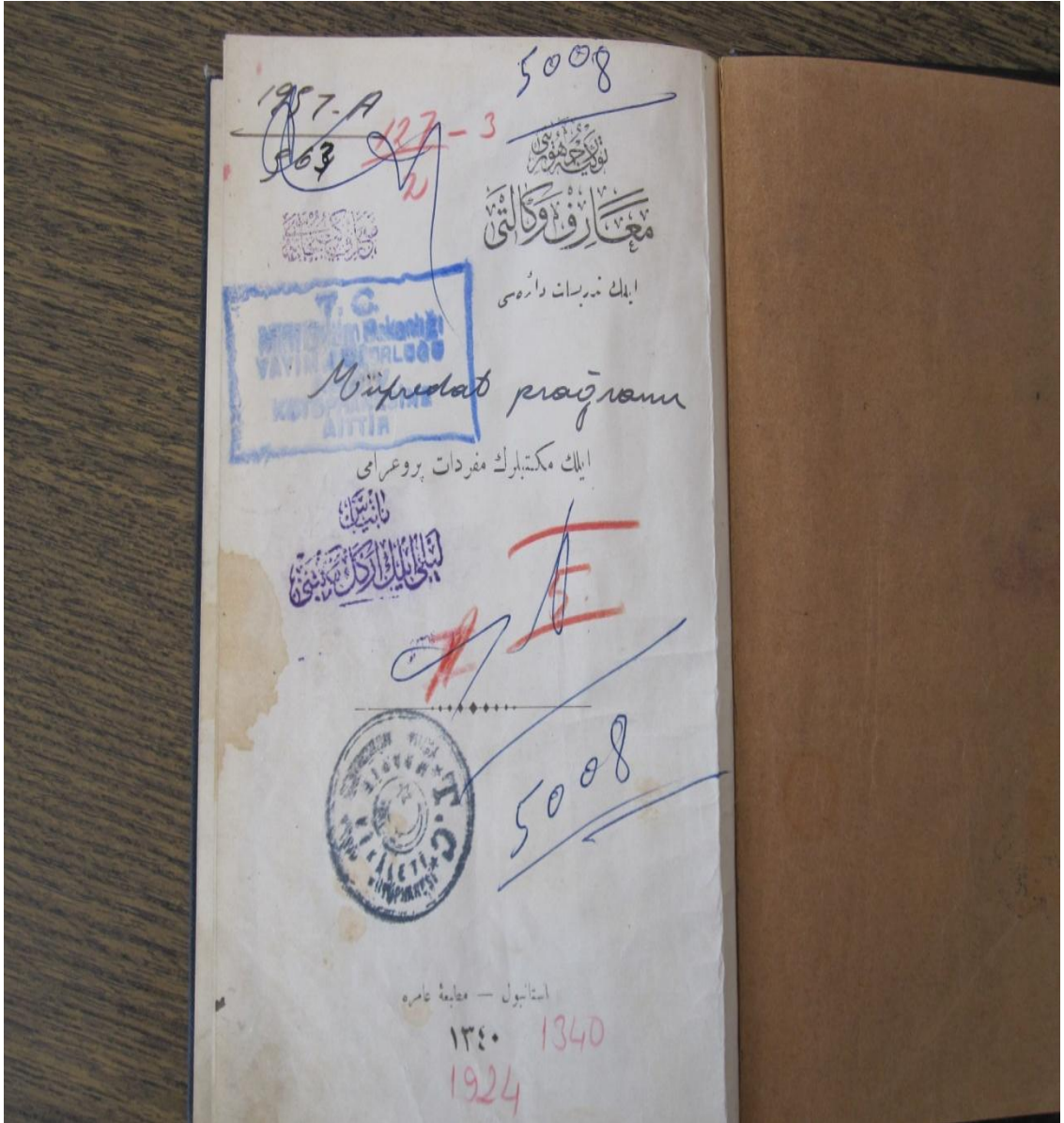
- Maarif vekâleti, T.C. (1931). *Orta mektep Müfredat Programı*, İstanbul: Devlet Matbaaları.
- MEB T.C. (1948). *İlkokul Programı*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB T.C. (1949). *Ortaokul Programı*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB T.C. (1961). *İlkokul Programı*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB T.C. (1962). *Ortaokul Programı*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB T.C. (1968). *İlkokul Programı*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB T.C. (1970). *Ortaokul Programı*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB T.C. (1977). *İlköğretim okulu Programı*, Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB T.C. (1988). *Ortaokul Programı*, Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB T.C. (1995). *Ortaokul Programı*, Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB, M. E. (1998). *İlköğretim Programı*. Ankara: M. E. B. Yayınları.
- M.E.B., T. T. (2005). *İlköğretim Sosyal bilgiler Dersi 6.7. Sınıflar Öğretim Programı ve Klavuzu*. Ankara: M.E.B. Yayınları.
- MEB, (2005). *İlköğretim Sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve klavuzu*, Ankara: Milli Eğitim Yayınları.
- Memişoğlu, H. (2012). İlköğretim 4-5 Sosyal Bilgiler Ders Programının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 66-81.
- Michaelis, J. U. (1985). *social studies for children*. New jersey: Prentice-hall inc.
- Moffatt, M. P. (1957). *Sosyal bilgiler Öğretimi*. İstanbul: Maarif Basımevi.
- Morgan, J. (1996). What a Carve Up! New Times for Geography Teaching. *Geography in Education, Viewpoints on Teaching and Learning*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Nalçacı, A. (2001). *Cumhuriyetten Günümüze İlköğretim Sosyal Bilgiler Programındaki Değişmelerin Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

- Oruç, Ş., & Ulusoy, K. (2008). Sosyal Bilgiler Öğretimi Alanında Yapılan Tez Çalışmaları. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26, 121-132.
- Önder, A. (2000). *Hukukun Temel Kavramları (2. Basım)*. Muğla: Muğla Üniversitesi Basımevi.
- Özden, Y. (2005). *Öğrenme ve Öğretme*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Özgen, N., ve Oban, R. (2008). Yapılandırmacı Öğretimde Coğrafi Bilgi Sistemlerinin (CBS) Kullanımı ve Yüksek Öğretim Kademelerindeki Coğrafya Derslerinde Uygulanabilirliği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(5), 576-592.
- Öztürk, C. (2009). Sosyal bilgiler: Toplumsal Yaşama Disiplinlerarası Bir Bakış. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Öztürk, C. (2009). Sosyal bilgiler: Toplumsal yaşama disiplinlerarası bir bakış. *Sosyal bilgiler Öğretimi*, C. Öztürk (Ed.), Ankara: Pegem A Yayınları.
- Özoğul, S. Ç. (1987), 'Ortaöğretim Kurumlarında Sosyal bilimler Öğretimine Genel Bir Bakış ve Ülkemizdeki Durum' *Ortaöğretim Kurumlarında Sosyal bilimler Öğretimi ve Sorunları*, (Türk Eğitim Derneği V. Öğretim Toplantısı 13-14-15 Mayıs 1987), Yayına Hazırlayan, O. Nuri Poyraz, Türk Eğitim Derneği Öğretim Dizisi No: 5, s.3-47.
- Safran, M. (2008). Sosyal bilgiler Öğretimine Bakış. Ankara: Pegem Akademi yayınları.
- Sağlam H. İ. (2012). Sosyal bilimlerden Sosyal bilgilere: İlköğretimde Sosyal bilgiler Öğretiminin Önemi. *Eğitimci dergisi*, 2012, 12, 6-9.
- Sarıcan, E. (2006). *1998 İle 2004 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarının Vatandaşlık Değerleri Açısından Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Savage, T. V., and Armstrong, D. G. (2007). *Effective Teaching in Elementary Social Studies (6th Edition)*. New Jersey: Prentice-hall inc.

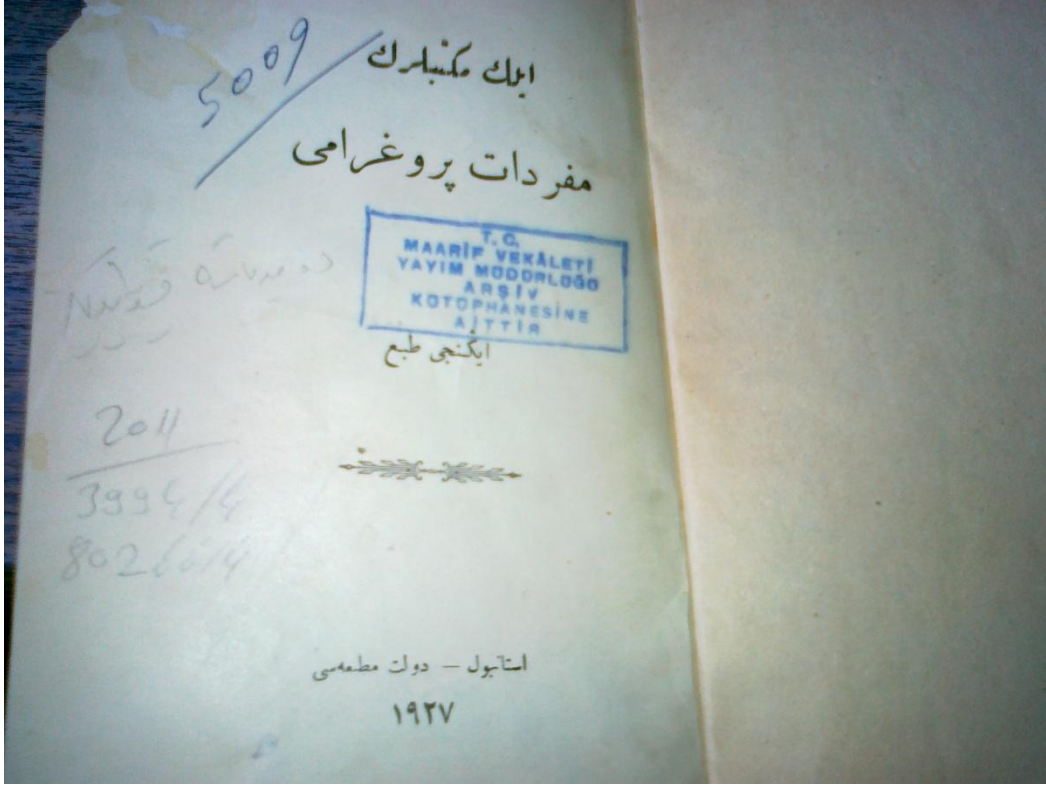
- Semenderoğlu, A., & Gülersoy, A., E. (2005). Eski ve Yeni 4-5. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Değerlendirilmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 141-152.
- Shug, M. C., and Berry, R. (1987). *Teaching Social Studies in the Elementary School, Glenview Illinois, Scott, Foresman* . Glenview Illinois: Scott, Foresman .
- Sidekli, S. (2010). *İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Okuma Ve Anlama Becerilerini Geliştirme (Eylem Araştırması)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Sosyal bilimler (2013.05.07) <http://www.bunedir.org/> 07.05.2013 Tarihinde <http://www.bunedir.org/sosyal-bilimler-ve-sosyal-bilgiler-kavramlari-nedir> adresinden alınmıştır.
- Sönmez, V. (1994). *Sosyal bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Sönmez, V. (2005). *Hayat ve Sosyal bilgiler Öğretimi Öğretmen Kılavuzu*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sözer, E. (1998). Sosyal bilimler kapsamında Sosyal bilgilerin yeri ve önemi. *Sosyal bilgiler Öğretimi*, G. Can (Ed.), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Tangülü, Z. (2008). *Demokrat Parti Dönemi'nin İlköğretim Politikaları (1950-1960)*. Yüksek Lisans Tezi, Frat Üniversitesi, Elazığ.
- Tay, B. (2010). “Sosyal bilgiler Öğretiminin Dünü Bugünü ve Yarını”, Refik Turan ve Kadir Ulusoy (Editör), *Sosyal bilgilerin Temelleri* (s. 5-22). Ankara: Maya Akademi Yayınları.
- Üstel, F. (2011). *Makbul vatandaşın peşinde*. İstanbul: İletişim Yayınları
- Yager, R. E. (1995). *Science/Technology/Society: A Reform Arising from Learning Theory and Constructivist Research*. Sanfrancisco C.A.: Paper Presented at the Annual Meeting of the American Educational Research Association.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

EKLER

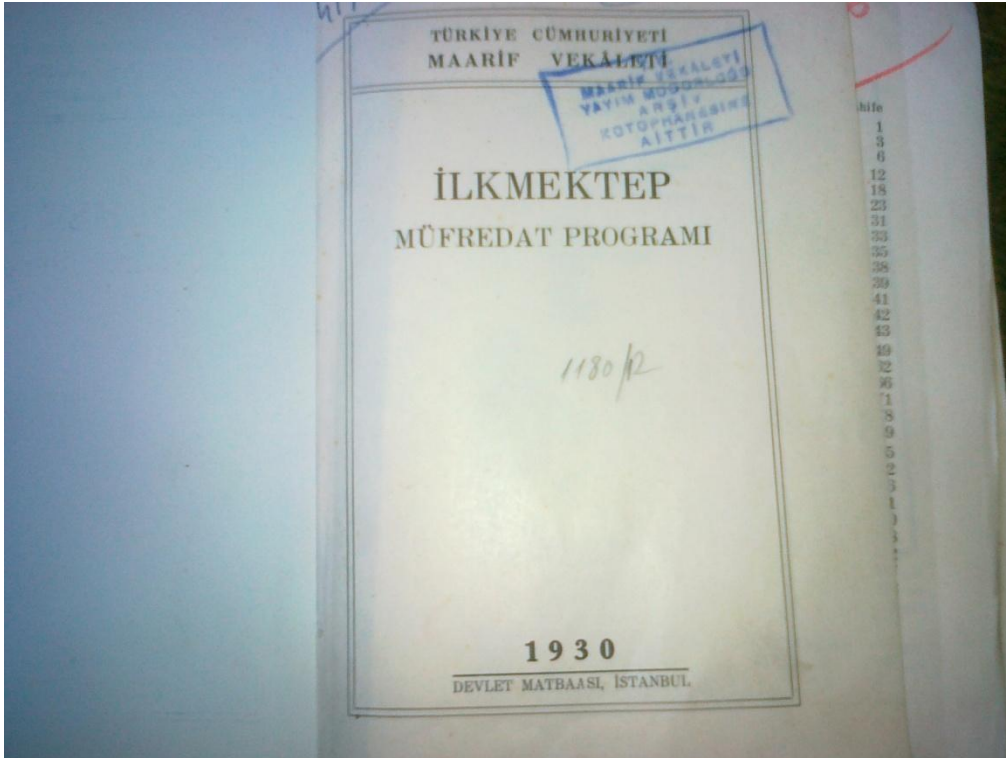
EK 1: 1924 programı kapak

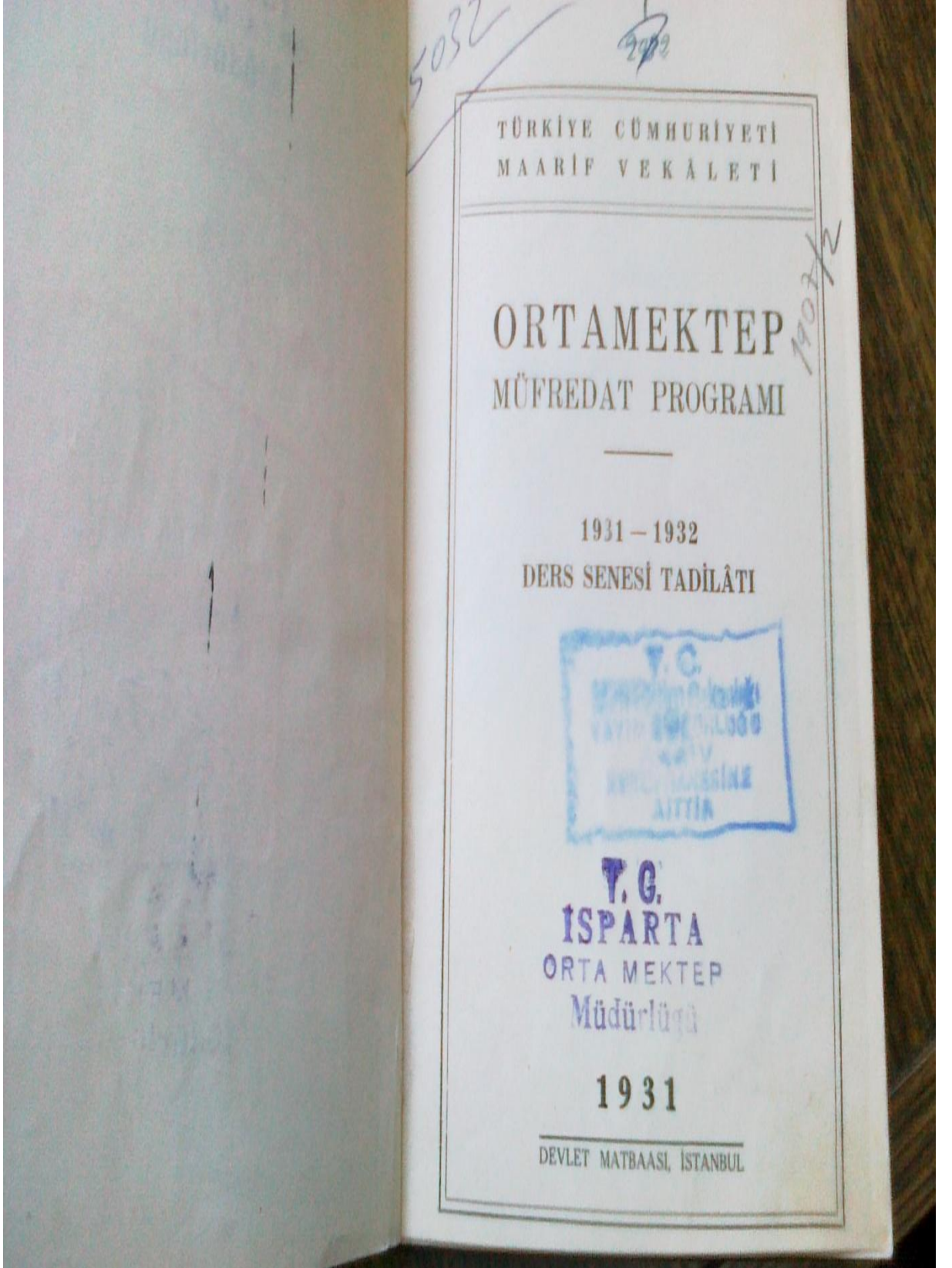
EK 2: 1927 programı kapak

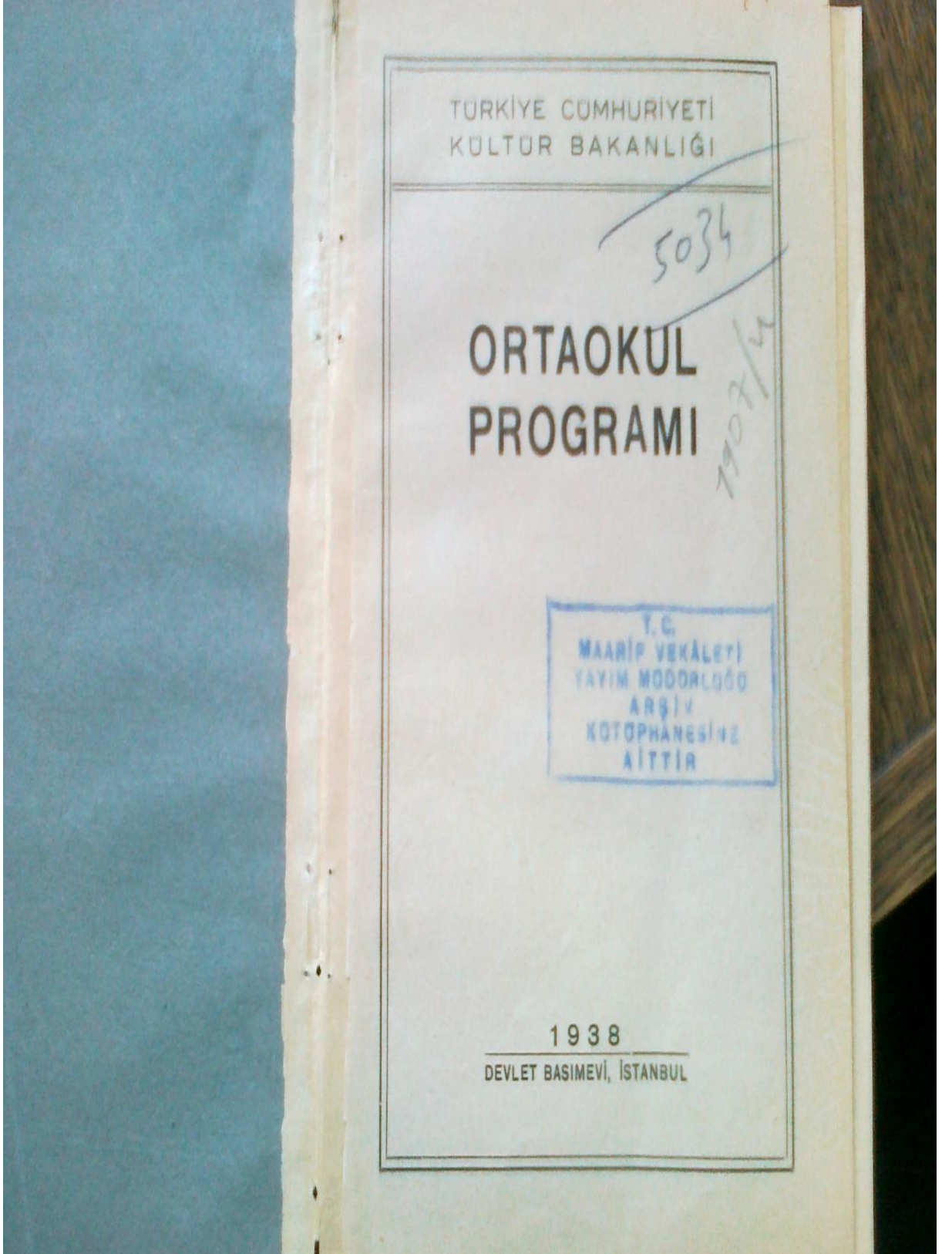
EK 3: 1930 ilk mektep programı kapak

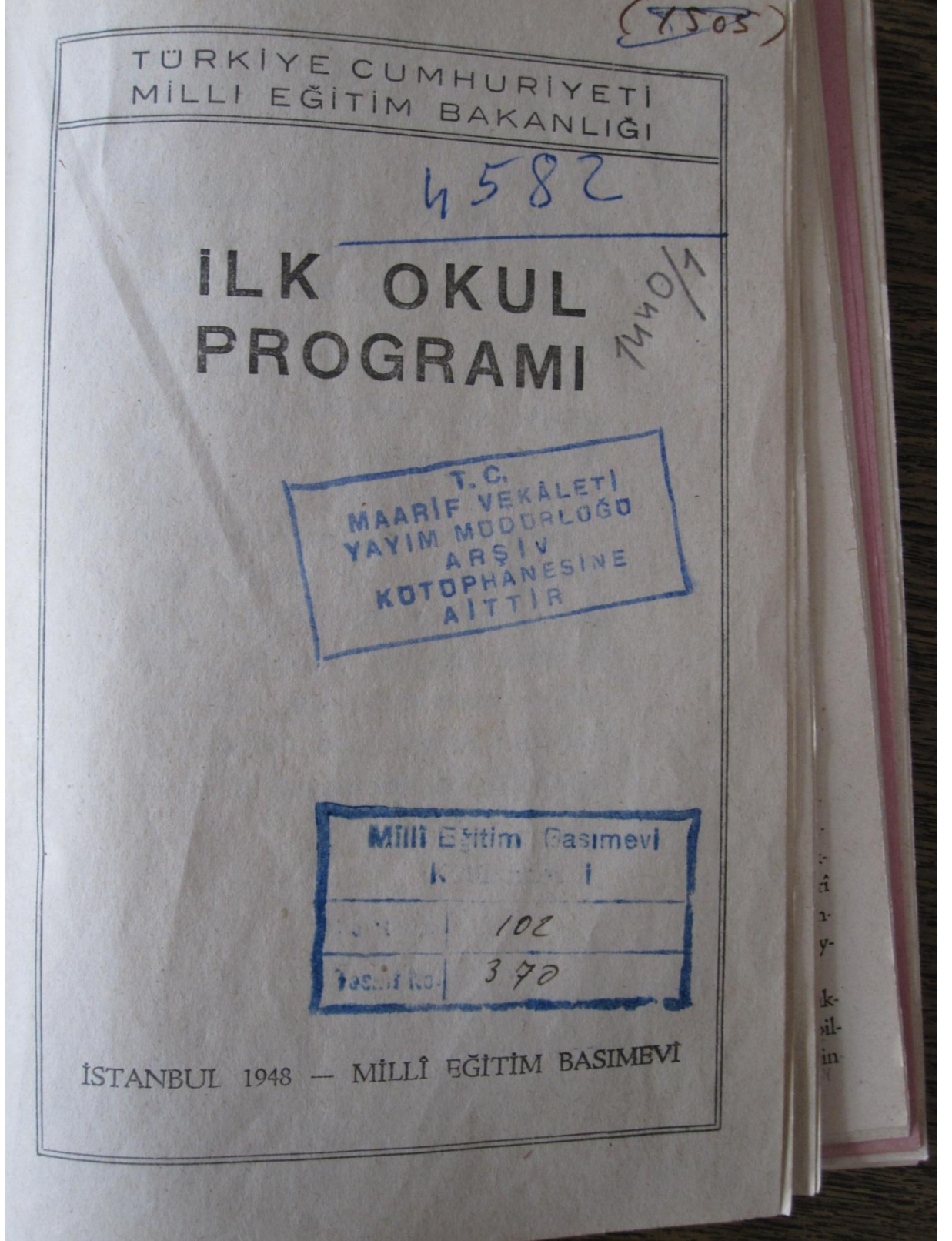
EK 4: 1931 Orta mektep programı kapak

EK 5: 1938-1940 Ortaokul programı kapak

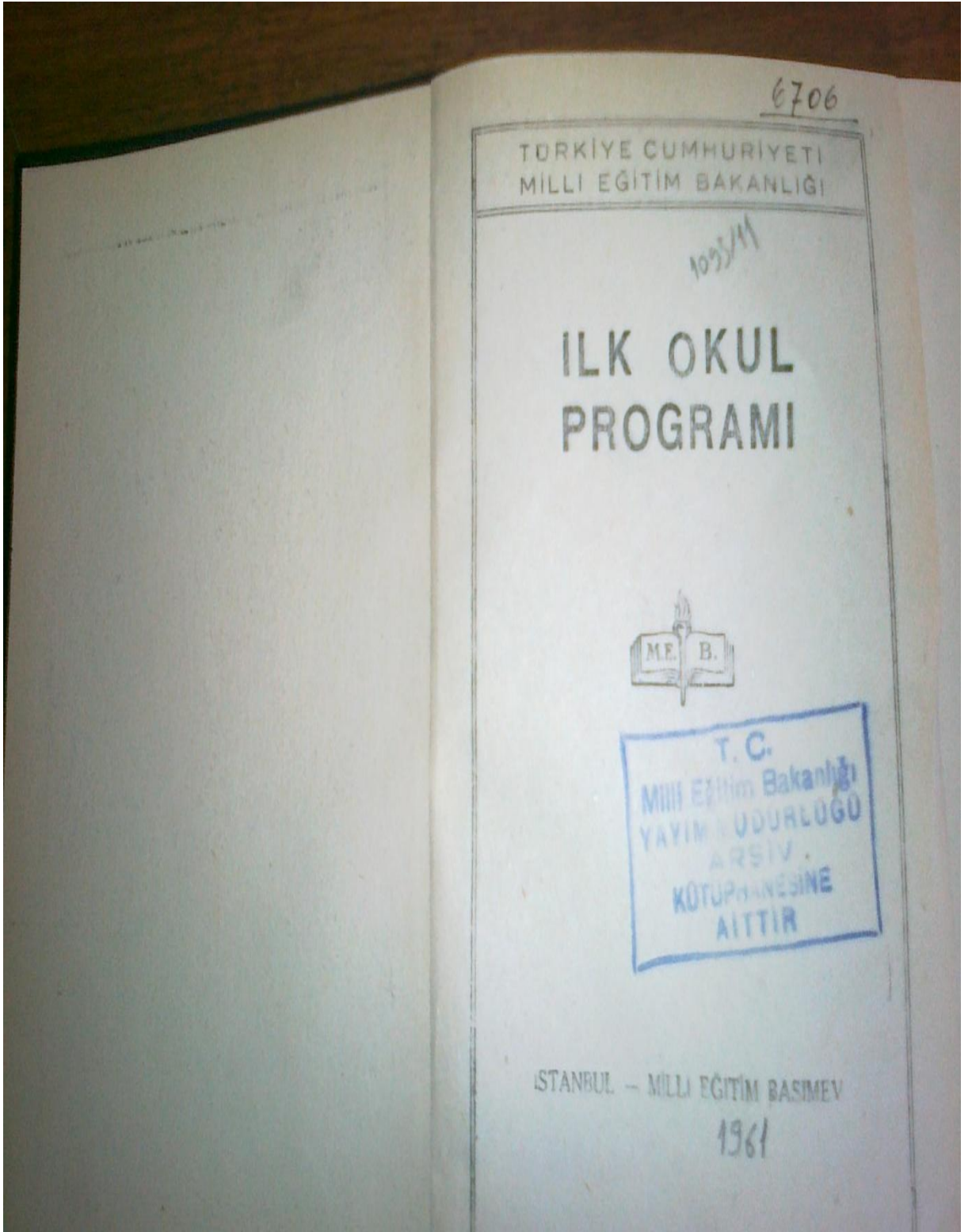
EK 6: 1948 İlkokul programı kapak

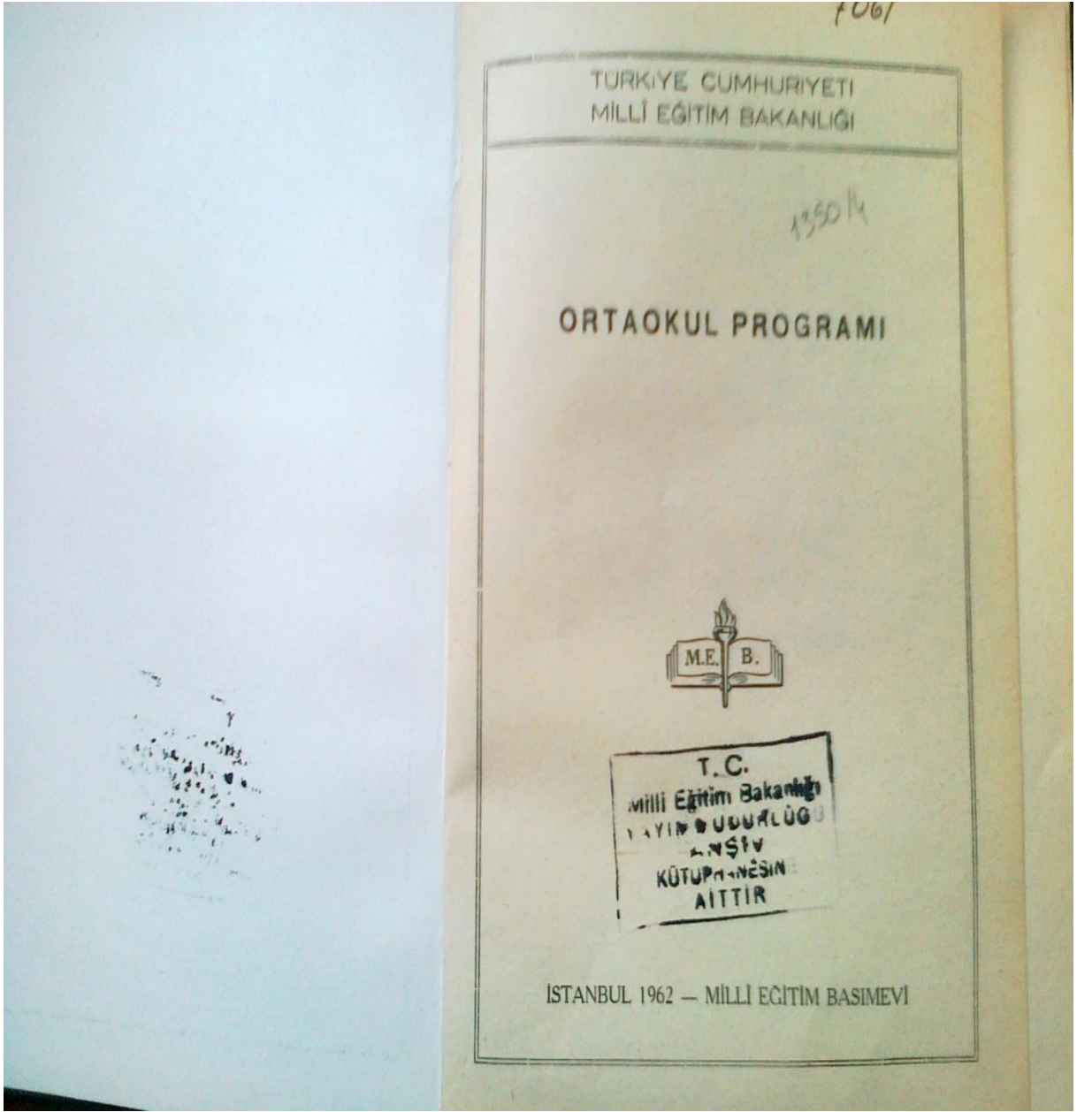
EK 7: 1949 Ortaokul programı

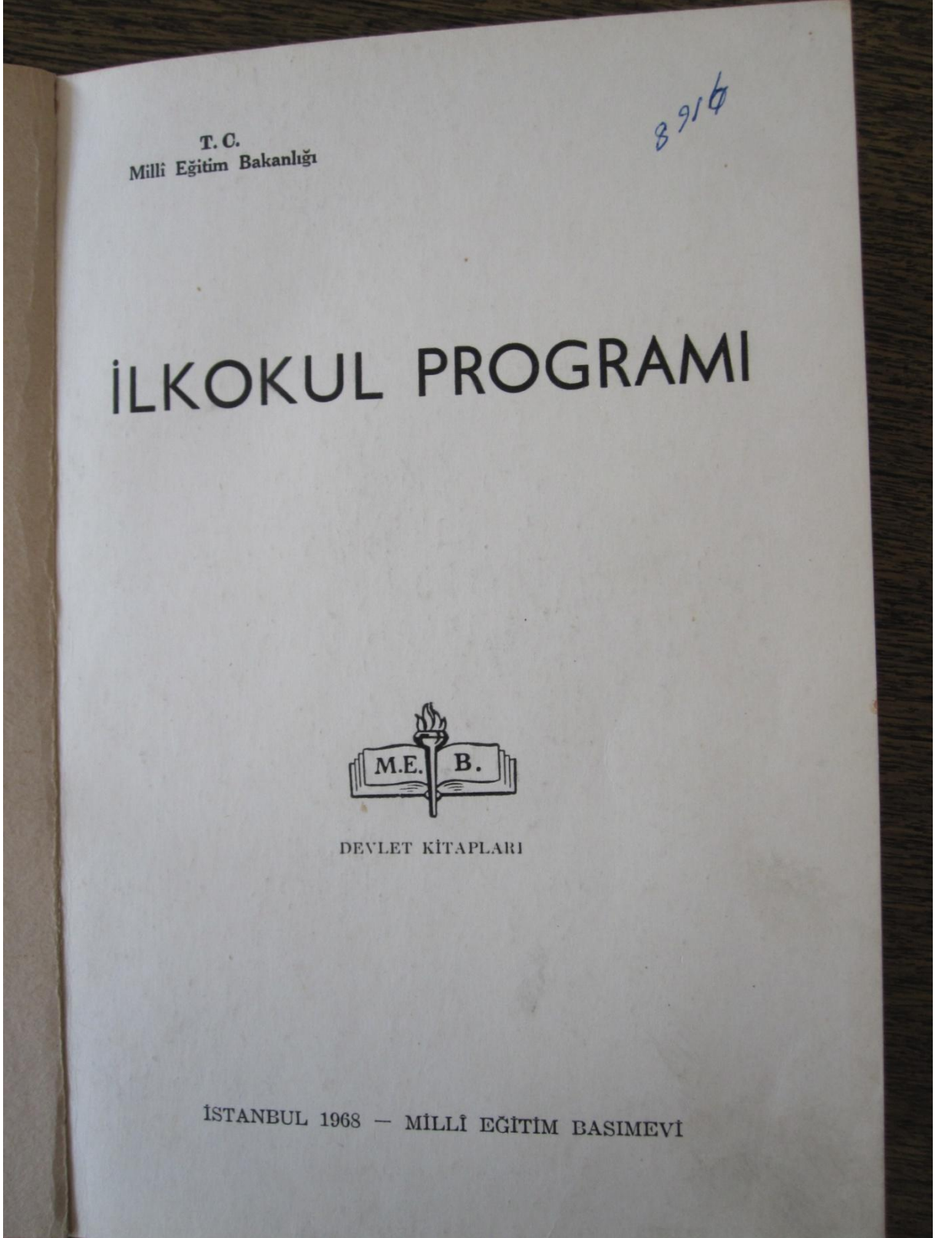
EK 8: 1961 İlkokul programı kapak

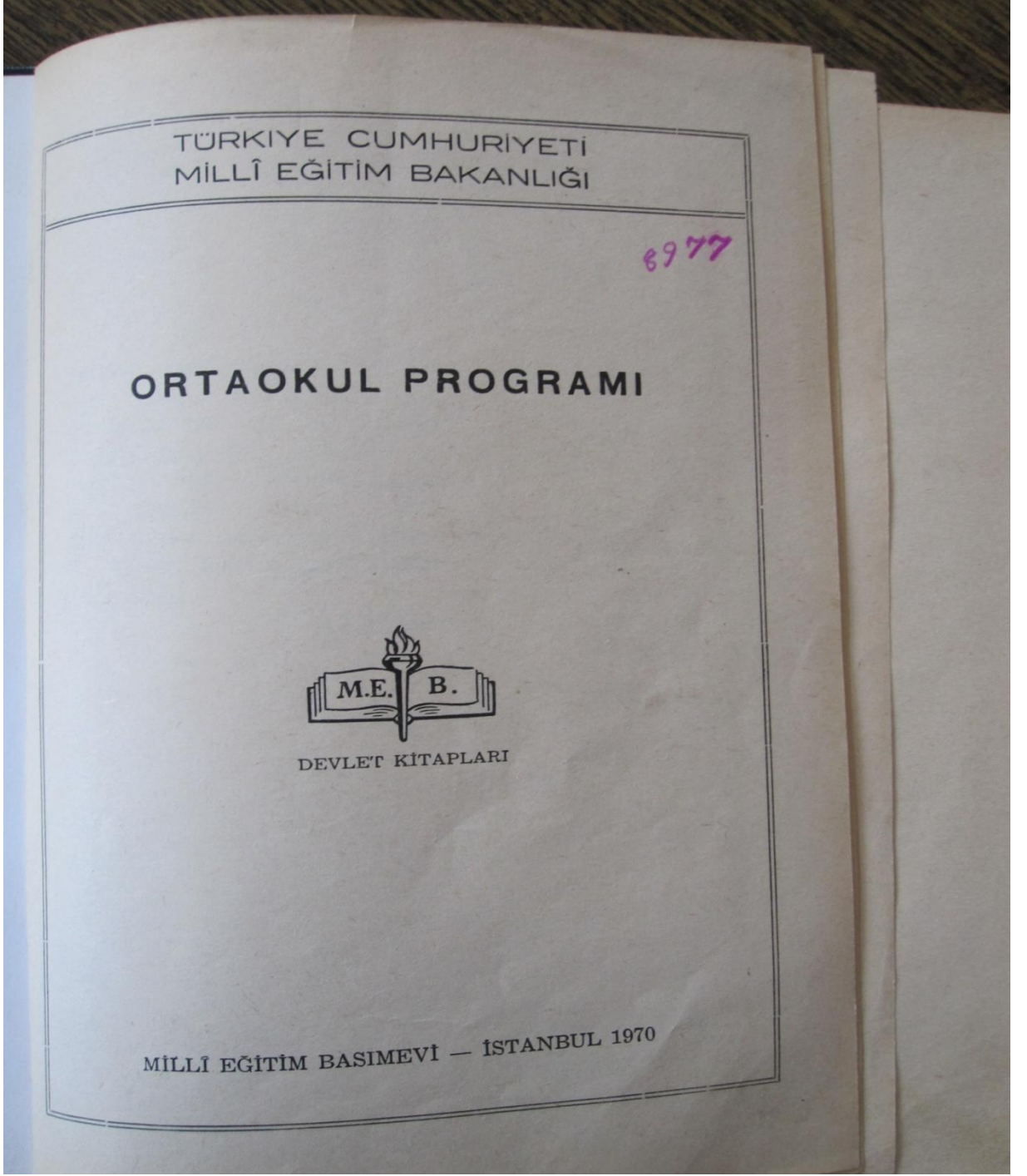
EK 9: 1962 Ortaokul programı kapak

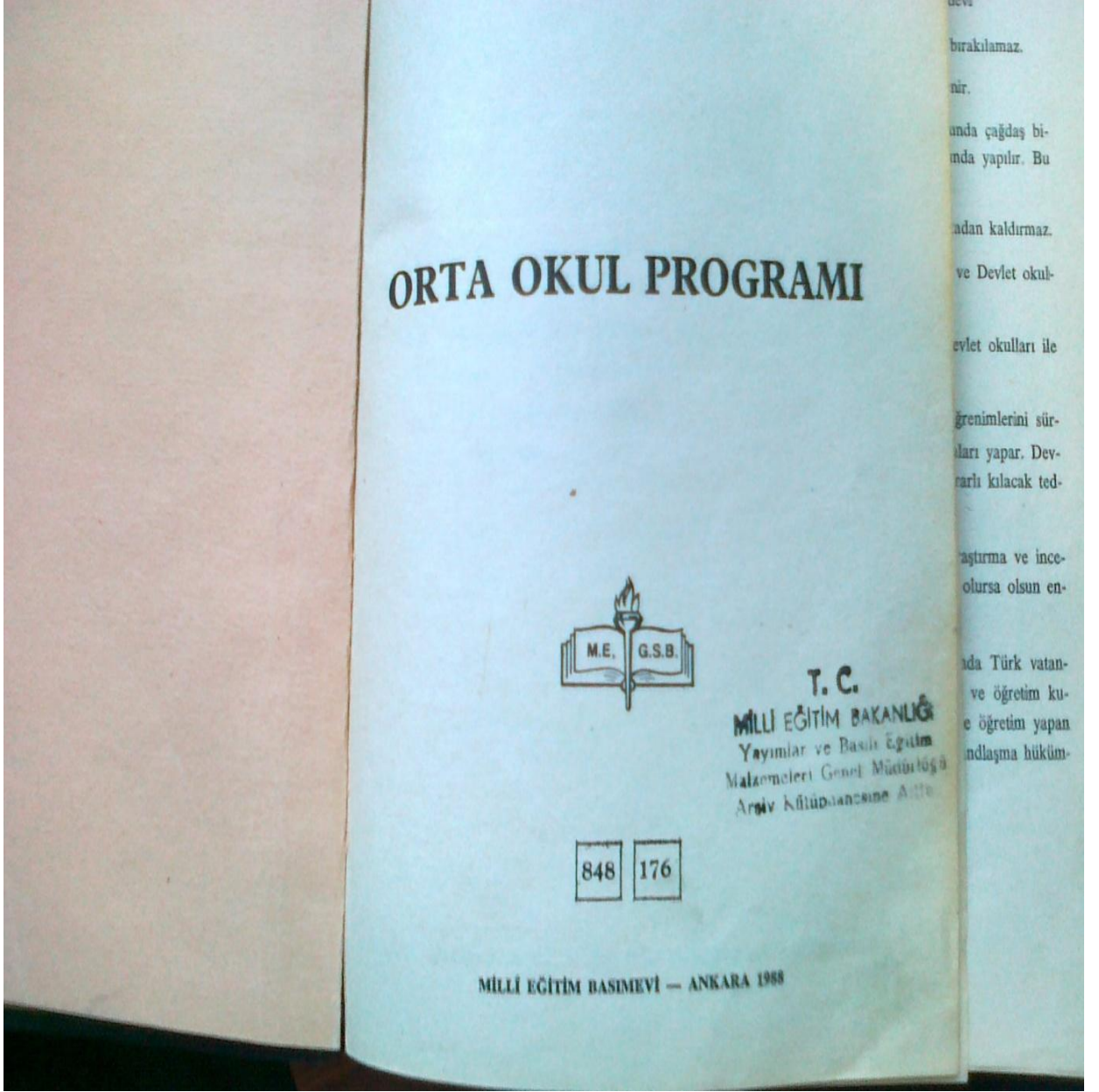
EK 10: 1968 İlkokul programı kapak

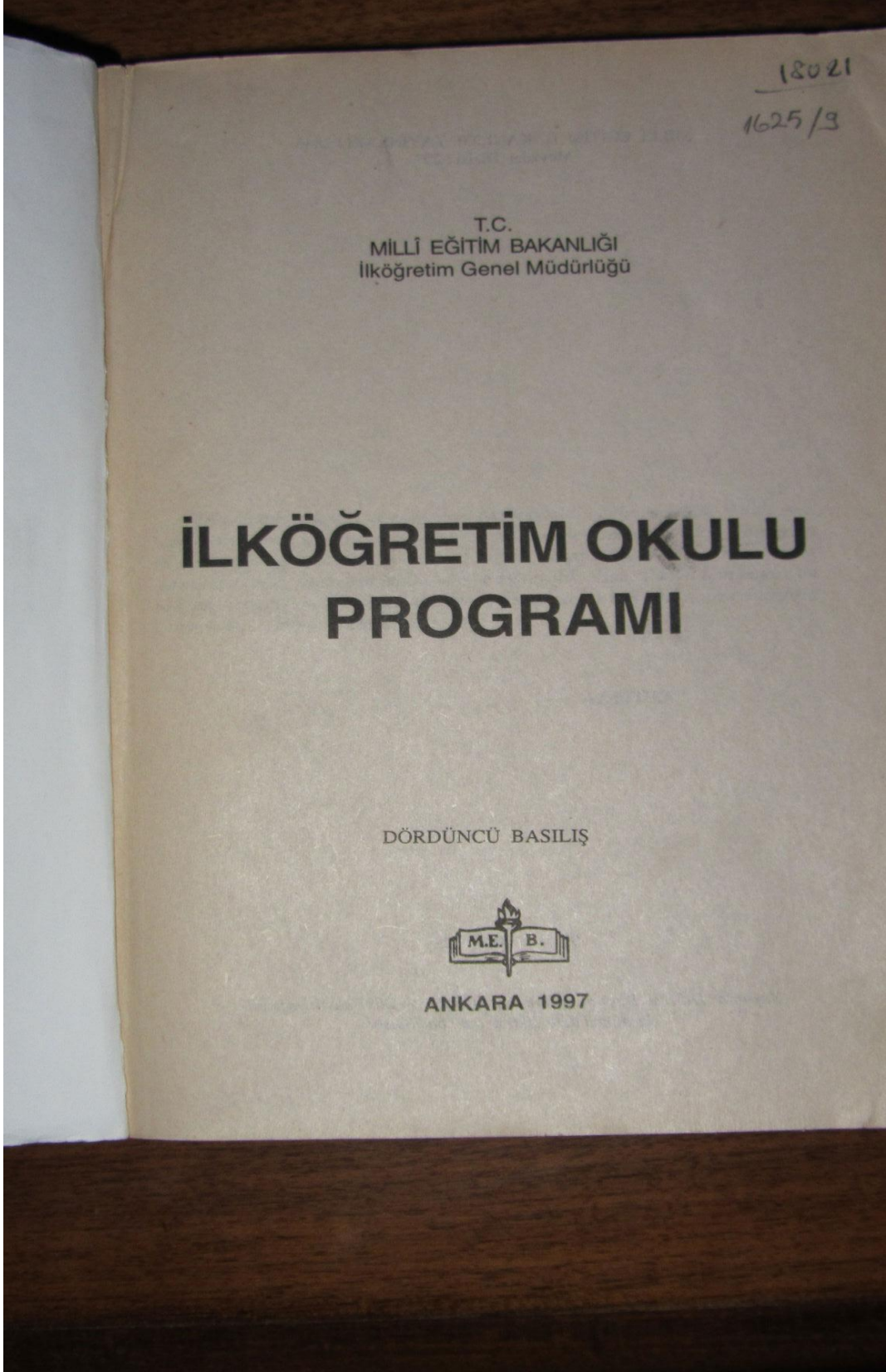
EK 11: 1970 Ortaokul programı kapak

EK 12: 1988 Ortaokul programı kapak

EK 13: 1997 İlköğretim okulu programı kapak

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı: Abdullah GÖKDEMİR

Doğum Yeri ve Tarihi: KAYSERİ, 1986

Medeni Hali: Evli

İletişim Bilgileri: agokdemir0638@hotmail.com

Tel: 05433486838

EĞİTİM

2005-2009 Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal bilgiler Öğretmenliği

2009-2013 Niğde Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim, Sosyal bilgiler

Eğitimi Bilim Dalı

İŞ DENEYİMİ

2011- Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü,
Sosyal bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi